

Tisdagen den
18 november 1975

Tisdagen den 18 november

Kl. 15.00

§ 1 Justerades protokollet för den 7 innevarande månad.

§ 2 Meddelande om bordlägningsplenium torsdagen den 20 november

Herr TALMANNEN:

Med ändring av den preliminära planen blir kammarens sammanträde torsdagen den 20 november ett bordlägningsplenium. Därvid besvaras frågor och interpellationer, och tidpunkten för sammanträdets början, kl. 12.00, behålles därför oförändrad.

§ 3 Om åtgärder för att bemästra ekonomiska svårigheter i kommuner och landsting, m. m.

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr *Hagbergs* i Borlänge (vpk) den 15 oktober anmälda interpellation, 1975/76:6, dels herr *Bohmans* (m) den 17 oktober anmälda interpellation, 1975/76:28, och anförde:

Herr talman! Herr Hagberg i Borlänge har frågat mig om jag är beredd att under innevarande riksmöte framlägga förslag om extra bolagsskatt i syfte att dels möjliggöra en uppräkningsplan av den statliga kompensationen till kommunerna för åren 1976 och 1977, dels förstärka statliga bidrag i fråga om den statliga delen av bostadsstödet samt ett statligt grundbidrag för utgivandet av kommunala bostadstillägg till folkpensionärerna.

Herr Bohman har vidare frågat mig om vilka åtgärder regeringen är beredd att vidtaga för att snabbt bemästra de ekonomiska svårigheter som drabbat kommuner och landsting genom regeringens ekonomiska politik.

Jag avser att besvara interpellationerna i ett sammanhang.

Under februari månad i år träffades en överenskommelse mellan regeringen och kommunförbunden som bl. a. gick ut på att styrelserna i de båda förbunden skulle rekommendera primär- och landstingskommunerna att under tvåårsperioden 1976–1977 begränsa de kommunala skattehöjningarna. Skulle en höjning vara oundviklig bör den under tvåårsperioden begränsas till sammanlagt 1 kr. räknat på den sammanlagda kommunal- och landstingskatten. För att möjliggöra detta tillskjuter staten sammanlagt 1,2 miljarder kronor, vilket i kommunal utdebitering motsvarar ca 1 kr. per skattekrona.

*Meddelande om
bordlägningsple-
num torsdagen den
20 november*

*Om åtgärder för att
bemästra ekono-
miska svårigheter i
kommuner och
landsting, m. m.*

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder för att
bemästra ekono-
miska svårigheter i
kommuner och
landsting, m. m.*

Vidare har under oktober månad i år en överenskommelse träffats mellan regeringen och Svenska kommunförbundet angående utbyggnaden av kommunernas barnomsorg. För att ge kommunerna ekonomiska möjligheter att genomföra denna utbyggnad kommer riksdagen att i enlighet med överenskommelsen föreläggas förslag om en väsentlig förstärkning av statsbidragen till denna verksamhet. Detta innebär att staten i huvudsak svarar för kommunernas ökade kostnader för utbyggnaden under åren 1976–1980. Jag vill även erinra om de överenskommelser som tidigare i år träffats med sjukvårdshuvudmännen om vissa finansieringsfrågor inom sjukvård och mentalvård.

Enligt de bedömningar som kunnat göras innebär dessa nya åtaganden från statsmakternas sida jämte den förutsedda utvecklingen av kommunernas skatteinkomster att dessa kommer att kunna fullfölja de planer som dokumenterats i bl. a. KEMP-undersökningarna. Utdebiteringen till kommuner och landsting förutses visserligen komma att öka med ca 85 öre under 1976, men enligt vad som nu kan bedömas kommer behovet av skattehöjningar under 1977 att bli markant lägre. Framtidsutsikterna för den kommunala ekonomin är på samma sätt som för vår ekonomi i allmänhet besvärande men ger inte anledning till den djupa pessimism som herr Bohmans interpellation ger intryck av.

I fråga om herr Hagbergs i Borlänge interpellation vill jag dessutom framhålla att reglerna för avsättning till arbetsmiljöfond och särskild investeringsfond utformats så att avdragsrätten inte medför någon definitiv skattelättnad för företagen utan endast ett tidigareläggande av avdragsmöjligheter. Den ökade skattecredit som företagen därvid fått åtnjuta motvägs delvis av den ränteförlust de fått vidkännas på belopp som inbetalats till riksbanken. Härjämte bör observeras att de avsatta medlen är avsedda – och de har även i stor utsträckning redan använts – för sådana syften som kommer stat och kommun till godo i form av ökad aktivitet inom näringslivet och ökad sysselsättning. I fråga om medel avsatta till arbetsmiljöfond har därjämte arbetsmiljön kunnat förbättras i hög grad.

Jag vill också peka på att en långsiktig bedömning av kommunernas ekonomiska situation görs inom kommunalekonomiska utredningen och att regeringen inom kort kommer att tillkalla en särskild utredning för att se över det kommunala skatteutjämnningssystemet.

Jag vill erinra om att finansieringen av både kommunernas och statens utgifter i sista hand faller tillbaka på samma hushåll och samma företag. Man kan inte förändra den totalt givna ramen genom omfördelningar av kostnadsansvaret mellan den offentliga sektorns olika delar.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Den aktuella ekonomiska situationen för kommuner och landsting motiverar särskilda åtgärder från statens sida. Ett framträdande drag är att skatteinkomsterna från företagen minskar. Frågan om en extra bolagsskatt för att möjliggöra ökade statliga insatser i syfte att lätta trycket

på kommunernas ekonomi har tagits upp i en interpellation av herr Hagberg i Borlänge. Då han på grund av sjukdom är förhindrad att ta emot svaret har det fallit på min lott att göra detta. Jag tackar finansministern för svaret och vill kommentera frågeställningen. Något egentligt svar på de frågor som ställts i interpellationen lämnar visserligen inte herr Sträng, men han menar tydligen att det mellan raderna skall framgå att han inte avser framlägga att något förslag om särskild bolagsbeskattning, vilket jag beklagar.

Kommuner och landsting har i dessa dagar lagt fram sina budgetförslag för 1976. Det visar sig att den ram för skattehöjningen under två år som drogs upp i överenskommelsen mellan staten och kommunförbunden i stort sett redan tagits i anspråk för det första året. I den proposition som finansministern förelade riksdagen hette det bl. a.: "Överenskommelsen innebär att eventuella kommunalskattehöjningar under dessa år skall företas endast i tvingande fall och då maximeras till sammanlagt 1 krona räknat på den sammanlagda kommunal- och landstingsskatten."

Tvingande fall har tydligen förelegat i de allra flesta kommuner och landsting. 38 % av kommunerna och 74 % av landstingen har aviserat skattehöjningar. Finansministern beräknar nu den genomsnittliga skattehöjningen för 1976 till 85 öre. Då skall man komma ihåg att i vissa kommuner är den sammanlagda skattehöjningen betydligt högre. Åtskilliga kommuner har tillsammans med landstingsskatten tvingats ta hela kronan i anspråk och mera till. Uttrycket "eventuella kommunalskattehöjningar under dessa år" verkar mot bakgrunden av dessa fakta en aning verklighetsfrämmande.

När finansministern hävdar att behovet av skattehöjningar under 1977 kommer att bli markant lägre, så måste jag ställa frågan: På vilka grunder gör finansministern denna bedömning? Inget har såvitt jag kunnat finna framkommit i samband med kommunernas budgetbehandling som talar för att så skulle bli fallet. Tvärtom har man på många håll tvingats att pruta hårt på angelägna uppgifter redan för att stanna vid de nu föreslagna skattehöjningarna. Men behoven kvarstår. Kostnadsökningarna fortsätter. Att kommunerna skulle klara ekonomin med en skattehöjning för 1977 på endast de återstående 15 örena av den angivna ramen är det väl ingen som tror. Risk finns nog för att finansministern också nästa höst vid det här laget tvingas konstatera att kommunalskatterna stigit mer än vad han beräknat.

Frågan om företagens skatter är viktig när man skall bedöma den kommunalekonomiska situationen. Länsstyrelsernas skattestatistik visar att kommunernas skatteintäkter från företagen minskar med en tredjedel. Herr Hagberg har i interpellationen redovisat några siffror från sitt hemlän, Kopparbergs län. Borlänge kommun har exempelvis endast hälften så stor skatteinkomst från Stora Kopparberg för 1975 som för 1974. Skillnaden på ca 7 milj. kr. har givetvis stor betydelse för kommunens och landstingets ekonomi. Det finns också andra liknande exempel. I Västerås kommun minskade bolagens beskattningsbara inkomster med 40 %.

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder för att
hemästra ekono-
miska svårigheter i
kommuner och
landsting, m. m.*

Man kommer naturligtvis inte ifrån att skattepolitiken i stort påverkar kommunernas ekonomi. Omläggningen av statsskatten genom Hagauppgörelserna har kostat kommunerna en hel del. Följden blir att kommunalskatter och taxor drivs i höjden. De generösa avdragsmöjligheterna, som på senare tid fått stor uppmärksamhet, undandrar också betydande belopp från beskattning. Till detta kommer så företagens avdragsgilla avsättningar till fonder.

Finansministern vill inte se avdragsrätten för avsättning till arbetsmiljöfond och särskild investeringsfond som någon definitiv skattelättnad för företagen. Klart är emellertid att i nuläget undandras betydande belopp från beskattning. Ett syfte med fonderna har angetts vara att kapa s. k. övertvinster, som annars skulle beskattas.

Vid halvårsskiftet i år uppgick avsättningarna till arbetsmiljöfond och särskild investeringsfond till sammanlagt 3,8 miljarder kronor. Med en utdebitering på 25 kr. motsvarar detta 950 miljoner i kommunalskatt, som kommunerna går miste om. Tendensen att kommunernas skatteinkomster minskas kan alltså inte bestridas. Det är också en ringa tröst för kommunerna i deras aktuella bekymmer att företagens skattecredit delvis motvägs av den ränteförlust de får vidkännas, som herr Sträng anför. Det ger inte kommunerna några inkomster.

Utöver överenskommelsen mellan regeringen och kommunförbunden rörande skattehöjningarna under en tvåårsperiod och statsbidraget på 1,2 miljarder kronor åberopar herr Sträng i svaret den nyligen träffade uppgörelsen om utbyggnaden av kommunernas barnomsorg. Kommunalmän har uttalat farhågor för att statens insatser blir otillräckliga, och framför allt innebär inte uppgörelsen någon lösning på de problem kommunerna redan har.

Barntillsynen tillhör de angelägna men också för kommunerna kostnadskrävande uppgifterna. Vi har länge från vänsterpartiet kommunisterna hävdad att staten borde – oberoende av utredningen om den framtida kostnadsfördelningen mellan stat och kommun – svara för personalkostnaderna vid barnstugorna. Andra områden som vi aktualiserat är förstärkta bidrag för bostadsstödet och ett statligt grundbidrag för kommunala bostadstillägg till pensionärerna. Till detta kommer behovet av en uppräknig av den statliga kompensationen till kommunerna som en följd av de minskade skatteintäkterna genom fondavsättningar.

Herr Sträng brukar alltid efterlysa var pengarna skall tas och i interpellationen pekar på möjligheten att ta ut en extra bolagsskatt. Den frågan går finansministern inte in på och jag måste fråga: Varför vill inte herr Sträng tänka sig den utvägen?

Slutligen säger finansministern i sitt svar att finansieringen av både kommunernas och statens utgifter i sista hand faller tillbaka på samma hushåll och samma företag. Han menar att omfördelningar av kostnadsansvaret mellan den offentliga sektorns olika delar inte förändrar den totalt givna ramen. Men, herr Sträng, bärkraften inom hushållen är mycket olika. Bolagen kommer lindrigt undan. Höginkomsttagare kan utnyttja

avdrag. De vanliga inkomsttagarna drabbas hårt, och särskilt pressande är det för låginkomsttagarna. Skatternas konstruktion markerar ytterligare detta förhållande. Åtgärder som driver upp kommunalskatterna drabbar de lägre inkomsttagarna hårdast och, omvänt: om kommunalskatterna kan hållas tillbaka gynnar detta främst låginkomsttagarna.

I tidskriften Ekonomisk Debatt nr 7 hävdar professor Carsten Welinder att vid en beräknad kommunal utdebitering av 26 kr. för 1976 blir först vid 80 000 kr. beskattningsbar inkomst kommunalskatt och statlig skatt lika. Detta visar klart att kommunalskatten är den tyngsta av de båda skatterna för det stora flertalet inkomsttagare.

Därför är det nödvändigt med åtgärder för att lätta det ekonomiska trycket på kommuner och landsting. Genom en extra bolagsskatt borde detta vara möjligt. Tyvärr är tydligen inte finansministern beredd att ta detta steg, vilket jag än en gång beklagar.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! I min interpellation frågade jag finansministern vilka åtgärder regeringen var beredd att vidta för att snabbt bemästra de svårigheter som regeringens ekonomiska politik har medfört för kommuner och landsting. Finansministerns svar var i stort sett ett goddag yxskaft – med det tillägget att jag har varit alltför pessimistisk i min skildring av den kommunala verkligheten. Männe det? Vad har jag då sagt i interpellationen! Jo, följande.

För det första att en genomsnittlig inkomsttagare i dag i kommunalskatt betalar ungefär 10 000 kr. medan motsvarande belopp för 15 år sedan var omkring 2 500 kr., en fyrdubbling på något mer än ett decennium.

För det andra att kommunernas ekonomi bara till en liten del påverkas av deras eget handlande och deras egna politiska och sociala ambitioner. Nära 80 % av kommunernas verksamhet bestäms av statliga beslut.

För det tredje har jag påmint om hur de s. k. Hagauppgrörelserna lett till en avsevärd försvagning av den kommunala ekonomin och motsvarande förstärkning av den statliga. Kostnadsfördelningen mellan dessa två kollektiv har alltså starkt förskjutits samtidigt som den långsiktiga planeringen inom kommunerna har försvårats.

För det fjärde har jag påvisat hur de förutsättningar som överenskommelsen om kommunalt skattestopp byggde på i flera hänseenden förändrats. Nya statliga beslut har gjort det svårare för kommunerna att följa upp överenskommelserna.

För det femte har jag påmint om att den tvååriga eftersläpningen i fråga om statens utbetalningar av kommunala skattemedel medför att staten tjänar och kommunerna förlorar på transaktionen.

För det sjätte har jag hänvisat till att nya förslag till höjda löneskatter är aktuella och att dessa är än mer ägnade att urholka kommunernas ekonomiska situation, samtidigt som nya krav gör sig gällande på kom-

Nr 23

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder för att
bemästra ekonomiska
svårigheter i
kommuner och
landsting, m. m.*

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder för att
bemästra ekono-
miska svårigheter i
kommuner och
landsting, m. m.*

munerna, bl. a. i fråga om hälso- och sjukvård, åldringsvård och barnomsorg.

Är det, herr finansminister Gunnar Sträng, något i den här skildringen som inte stämmer? Är det inte verkligheten som jag har tecknat och vad är det som är alltför pessimistiskt, för att citera herr Sträng själv, i den här skildringen?

Jag tycker att det finns anledning att påminna om att just dessa problem ägnades mycket stor uppmärksamhet på socialdemokraternas kongress för någon månad sedan. Vid kongressen – jag citerar ur en tidning – ”strömmade bekymrade socialdemokratiska representanter för landsting och primärkommuner upp i talarstolen för att tala om för de församlade ombuden hur de ekonomiska problemen höll på att växa dem och andra över huvudet”. Kurt Ward – och det är ju inte någon vem som helst – talade om ”skrämmande siffror”. De kommunala uppgifterna kommer att öka. ”Redan gjorda åtaganden och redan fastlagda målsättningar” kommer att kräva stora insatser. ”Det är nödvändigt att komma fram till en lösning av de ekonomiska problemen på lång sikt.” Utredningsmaskineriet mal alltför långsamt.

Olov Lekberg – även han en tung man – förklarade att kommunmännen inte längre kunde nöja sig med att ”stillsamt vänta”. ”Vi måste få besked om hur fördelningen av tillgängliga resurser mellan stat, landsting och kommuner skall ordnas.”

Och, som sagt, många andra aktiva socialdemokratiska kommunalmän instämde i klagokören och begärde att få veta vilka åtgärder som regeringen fundrade på.

Varför har det nu blivit på det här sättet? Ja, jag har i interpellationen pekat på de viktigaste orsakerna, men jag vill ytterligare tillägga följande.

1. Visst har statsmakterna många gånger – men långt ifrån alltid – när de lagt nya uppgifter på kommunerna samtidigt strävat efter att genom bidrag täcka utgifterna. Men sedan har kalkylerna inte hållit. Prognoserna har inte stämt. Utvecklingen har som vanligt blivit en annan än den planerarna förutsatt. Och i stor utsträckning har det berott på den politik för vilken statsmakterna och inte kommunerna burit ansvaret.

2. Hela statsbidragssystemet har konstruerats – och jag citerar finansminister Sträng personligen – ”med syfte att direkt stimulera en ökad kommunal aktivitet inom en viss sektor. Det kan sålunda hävdas att statsmakterna genom utformningen av bidragssystemen drivit på den kommunala utgiftsexpansionen.” Bidragen bygger på villkor, som vid sin närmare utformning hos resp. verk och myndigheter ytterligare har byggts ut med allmänna och speciella regler, som ofta verkat fördrivande för kommunerna på kapitalsidan och på driftsidan. Sparsamma och praktiska kommunalmän med kännedom om de lokala förhållandena och medvetna om olika besparingsmöjligheter har ofta varit förhindrade att ta till vara dessa. De har varit låsta av de statliga standardkraven, om de över huvud taget skulle kunna påräkna något bidrag. Det administrativa kontrollförfarandet på både den statliga och kommunala sidan

har också medverkat till att kostnaderna gått i höjden.

Det här är ju finansministern själv medveten om. Vi har diskuterat den här frågan flera gånger, herr Sträng och jag. Och jag har ett livligt minne av hur jag för fem år sedan berömde finansministern för hans då gjorda medgivande att en stor del av de kommunala utgiftsökningarna sammanhänge med regeringens och riksdagens beslut. I finansplanen 1971 förordade finansminister Sträng att alla centrala beslut som kunde få kostnadsföljder för kommunerna skulle "noggrant prövas också med hänsyn till sina finansierings- och skattekonsekvenser på kommunsidan". Herr Sträng uttryckte då, dvs. för ungefär fyra år sedan, sin oro för "utgiftsutvecklingen på längre sikt".

Vidare påminde finansminister Sträng om att regeringen redan hösten 1970 hade tagit – som det hette – ett väsentligt steg i riktning mot ett minskat tryck på de kommunala utgifterna genom att begränsa de statliga myndigheternas rätt att meddela *nya* råd och anvisningar för den kommunala verksamheten. Åtgärden ansågs emellertid inte tillräcklig, sade finansminister Sträng. Därför hade finansdepartementet under hösten 1971 inlett en översyn av tidigare meddelade regler och anvisningar för att nedbringa vissa kommunala utgifter. Översynen ägde rum i samråd med berörda departement, Kommunförbundet och Landstingsförbundet.

Och då budgeten för 1972/73 utformades, sade sig finansministern också "ha sökt undvika att driva fram ytterligare kommunala utgiftshöjningar".

Men sedan har tydligen ingenting hänt, i varje fall inte i sak. När den kommunalekonomiska utredningen tillsattes i slutet av 1972, förutsatte man att vissa av de frågor som hade behandlats under det samråd som jag nyss nämnde om skulle tas upp av utredningen. Andra frågor – men främst av icke-ekonomisk natur – låg kvar hos finansdepartementet och överfördes 1974 till det nya kommundepartementet, där de resulterade i fyra departementsstenciler, som offentliggjorts så sent som i år.

Det här har alltså varit mest formaliteter. Men vad har egentligen hänt under de här fem åren – i själva sakfrågan? Vilka praktiska konkreta resultat har man åstadkommit för att på kommunsidan minska belastningen av de här direktiven? I hur stor utsträckning har denna mängd av generella och speciella direktiv avskaffats eller luckrats upp? Vilka nya möjligheter har kommunerna fått att utnyttja det kommunala kunskapsområdet och de kommunala strävandena att skära ner utgifterna? Är inte situationen i stort sett fortfarande densamma som den var när finansministern för fem år sedan klagade över utvecklingen? Vilka merkostnader medför de centrala myndigheternas planeringsiver och perfektionssträvanden på den kommunala sidan?

Jag är, finansminister Sträng, medveten om att det kanske skulle föra för långt att i den här debatten få en fullständig redovisning i dessa hänseenden. Jag får väl, om det inte är möjligt att erhålla en sådan redovisning, komma tillbaka med en ny interpellation i början av nästa

Nr 23

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder för att
bemästra ekono-
miska svårigheter i
kommuner och
landsting. m. m.*

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder för att
bemästra ekono-
miska svårigheter i
kommuner och
landsting, m. m.*

år och då begära en kartläggning av de kostnader som den centrala direktivgivningen medför och av de besparingsmöjligheter som finns, om man i högre grad än vad som nu har skett decentraliserar besluten till dem som är ansvariga för ekonomin. Jag vill påminna finansministern om att han själv i direktiven till den kommunalekonomiska utredningen strök under – och jag citerar finansministerns egna ord – ”att den från effektivitets- och kostnadssynpunkt viktiga principen att den som har det funktionella ansvaret för en verksamhet även skall bära kostnadsansvaret också måste få betydelse för arbetsfördelningen mellan stat och kommun”. Översatt till vanlig hederlig svenska innebär den här väldigt långa och komplicerade meningen att ansvaret för en viss uppgift skall ligga hos den som betalar kostnaderna. Och så är det, som bekant, inte i dag.

Och för det tredje, herr talman, har vi de två Hagauppgörrelserna – spjärntagen mot inflationen – och de provisoriska skattereformerna! För kommunerna har dessa reformer – det säger bl. a. Lo – inneburit ”att de fått minskade skatteinkomster samtidigt som de fått betala de av staten uttagna höjningarna av arbetsgivaravgiften. Men i motsats till staten har kommunerna inte fått någon automatisk höjning av skatteintäkterna, eftersom deras skatteskala är proportionell.” – ”I den mån” – fortsätter LO – ”det anses vara politiskt önskvärt att tillgodose de uppgifter som kommunerna utför för sina invånare bör inte kommunerna längre utsättas för den ekonomiska press som de senaste skatteomläggningarna inneburit”. Kommunernas situation, menar LO, ”kräver en långsiktigare inriktning av det fortsatta skattereforarbetet”. Och LO har, liksom jag, en starkt kritisk inställning till den eftersläpning av kommuninkomsterna som sker genom den nuvarande uppbörds- och avräkningsordningen beträffande kommunala skattemedel.

I själva verket har den kommunala ekonomin och inte minst det kommunala planeringsarbetet i allra högsta grad drabbats och försvärats genom det ”hattande” som under de senaste åren ägt rum på skatteområdet därför att regeringen inte kunnat samla sig till en genomgripande långsiktigt verkande skattereform. Det kommunala skatteunderlaget har genom snart sagt varje skatteuppgörrelse holkats ur. Samtidigt har den personalintensiva kommunala verksamheten drabbats av höjda socialavgifter och höjda löneskatter. Nya sådana står som bekant nu och väntar bak knuten.

Eftersom Gunnar Sträng tyckte att jag var otillåtet pessimistisk får jag väl härutöver hänvisa till vad kommunerna själva säger. Den hänvisningen gör jag då till den skrivelse som Kommunförbundet och Landstingsförbundet riktade till regeringen den 23 maj i år. Därin krävde kommuner och landsting garantier för att de skulle få en sådan andel av landets totala resurser att de kunde fullgöra de skyldigheter som ålagts dem. I själva verket har ju under de senaste åren en stark förskjutning ägt rum till kommunernas nackdel och statens fördel. Kommunerna och landstingen måste kunna – framhöll de två förbunden – ”långsiktigt

planera sin verksamhet och sin ekonomi". Den framtida finansieringen av kommunernas verksamhet måste "snarast få en mera långsiktig lösning".

Den redovisning som de båda förbunden gör av den kommunala verksamhetens utveckling under de senaste åren och av de nya uppgifter som väntar inom olika tunga sociala sektorer är oroande – om nu det ordet passar finansministern bättre än ordet pessimistisk. Utvecklingen leder, säger förbunden i skrivelsen, "till en ekonomiskt ohållbar situation". Även om de bidrag på totalt 1,2 miljarder kronor som staten åtagit sig att föra över till kommuner och landsting för att möjliggöra den överenskomna utdebiteringsbegränsningen för 1976 och 1977 hälsas med tillfredsställelse, "måste den kommunala sektorns resursförsörjning få en sådan lösning att temporära åtgärder med verkan på kort sikt ej längre behöver tillgripas. Man kan inte år från år planera på det sätt som hittills skett, stryker man under. Kommunerna måste kunna överblicka de framtida finansiella förutsättningarna. De måste ha ett underlag för sin långsiktiga investeringsverksamhet, och de utredningar som sysslar med de här frågorna måste komma fram till en lösning.

Mot den bakgrunden begär förbunden att "regeringen utan dröjsmål vidtar åtgärder". När skattestoppsuppgörelsen upphör vid utgången av 1977 måste kommunerna, säger de, ha en grund för en långsiktig lösning av sina finansieringsproblem. – Det här är alltså ord och inga visor, herr finansminister! Jag befinner mig tydligen i gott – eller i varje fall i mycket stort – sällskap när jag interPELLERAR och begär besked av finansministern om åtgärder. Jag tycker att jag har anledning – liksom de båda förbunden – att ge uttryck för en stark besvikelse över det utomordentligt magra svar jag har fått på mina frågor.

Låt mig avslutningsvis, herr talman, påminna om att vi moderater under de senaste månaderna har råkat in i ett skarpt meningsutbyte med regeringspartiet om behovet av en långsiktig planering i det svenska folkhushållet. I den debatten har mot varandra ställts två alternativ: å ena sidan den nuvarande blandekonomin i stort sett och å andra sidan en centralt, långt driven planhushållning. Hela den socialdemokratiska partikongressen färgades ju av tron – eller skall vi säga övertron – på möjligheterna att lösa framtidens problem genom mer och mer planering. Jag tycker att alla de som ropar på planeringsåtgärder – och i själva verket med planeringsåtgärder avser planerade styrningsåtgärder – borde titta på den planering som har legat till grund för förhållandet mellan statsmakterna och kommunerna under det senast förflutna halva årtiondet. På det området återfinner man inte mycket av den metodiska, långsiktiga planeringsverksamhet som även jag anser att inget modernt samhälle kan leva förutan. Till alla dem som talar för långtgående planerings- och styrningsåtgärder i det svenska näringslivet får man alltså lust att rikta uppmaningen: Börja där hemma! Se till att den offentliga sektorns olika delar, som djupt griper in i varandra och som ju nästan helt och

Nr 23

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder för att
bemästra ekono-
miska svårigheter i
kommuner och
landsting. m. m.*

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder för att
bemästra ekono-
miska svårigheter i
kommuner och
landsting, m. m.*

hållet är politiskt styrda, fungerar på ett tillfredsställande sätt, innan ni ger er in på nya områden!

Jag tycker att finansministerns svar, som jag – hövlig som jag är – tackar för, på sätt och vis utgör ett vederläggande av planeringsanhängarnas alla vackra visioner.

Och till sist, herr talman, upprepar jag frågan: Tycker verkligen finansministern fortfarande, efter de här 15 minuternas föreläsning, att regeringen bara kan passivt sitta och vänta och låta utvecklingen ha sin gång på det sätt den har förlupit under de senaste åren?

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Ingen svävar i tvivelsmål om att kommunerna har det kärvt. Herr Strängs tystnad på den punkten och herr Bohmans inlägg är båda lika talande. Någon ytterligare allmän beskrivning av läget torde knappast behövas.

Debatten om kommunernas ekonomiska situation rymmer en väsentlig principfråga och en stor praktisk fråga.

Principfrågan är: Hur skall kommunernas självstyrelse kunna bevaras och helst vidgas?

Den praktiska frågan blir då: Hur utformar man ett skatte- och bidragssystem som svarar mot den principen?

Om man analyserar orsakerna till kommunernas svåra ekonomiska läge, finner man att rätt mycket härstammar från beslut där den här nämnda principen har glömts bort eller åsidosatts och där åtgärderna därför har kommit att vältra över finansieringsbekymmer på kommunerna. Den kritiken, som faller tillbaka inte enbart på regeringen utan också på riksdagen i dess helhet, låg bakom tillsättandet av utredningen om kommunernas ekonomi. Att medvetandet om försyndelserna på den punkten var större hos oppositionen än hos regeringspartiet belyses av det faktum, att utredningen beslutades mot regeringspartiets vilja. När herr Sträng hade svårt förtreten och började skriva på direktiven fann emellertid också han att problemen var värda en utredning. På annat sätt kan man inte förklara den utförliga och riktiga beskrivning av kommunernas många problem som finns i utredningens direktiv. Sällan har en utredning varit så väl motiverad.

Från vårt håll hade vi naturligtvis hoppats att arbetet i utredningen skulle ha bedrivits snabbare. Snart har fyra år gått och något egentligt bidrag från utredningen i debatten om hur det skatte- och bidragssystem skall se ut som ryms inom principen fördjupad kommunal självstyrelse har vi inte fått. Under tiden har i stället herr Sträng slutit två avtal med kommunförbunden om kommunalskatterna. De har varit nödvändiga men måste självfallet ses som nödlösningar på ett problem som måste få en mera varaktig lösning. För de kommunalmän som brottas med svårigheterna inför 1976 är det emellertid ingen hjälp att bara tala om principer för en mera långsiktig lösning. Låt mig därför också säga något om de mest akuta problemen.

*Om åtgärder för att
bemästra ekono-
miska svårigheter i
kommuner och
landsting, m. m.*

I den överenskommelse som träffades mellan regeringen och kommunförbunden om skatterna för 1976 och 1977 finns intagen en bestämmelse om en s. k. kontrollstation. Den kom till – efter initiativ från oppositionen – helt enkelt därför att det är omöjligt att förutse allt som kan påverka en bedömning av utgifter och inkomster två år framåt i tiden. Det är alldeles klart att denna kontrollstation blir av mycket stor betydelse. Kommunerna behöver få ännu ett handtag inför 1977. Avtalens genomslag liksom prisstegringarna på övrig kommunal konsumtion kan nu avläsas i kommunernas budgeter. Det är väl alldeles klart att kostnadshöjningarna har blivit större än vad man kalkylerade med i överenskommelsen mellan regeringen och kommunförbunden. Det vore därför värdefullt för de kommunala förtroendemännen att i dag från finansministern få åtminstone den utfästelsen att man inte skall behöva gå från kontrollstationen med lika tomma fickor som när man kommer dit.

De båda avtalen som ingåtts om kommunalskattestopp under 1970-talet är nödlösningar på ett svårt problem. De är nödlösningar bl. a. därför att man skjutit problemen framför sig i stället för att lösa dem. Efter skattestoppet 1972–1973 tog kommunalskatterna 1974 ett rejält kliv uppåt. Det var säkert i de flesta kommuner en alldeles nödvändig höjning, om man inte ville åsidosätta det man är ålagd eller det man tagit på sig gentemot sina invånare.

Det är med de här erfarenheterna i minnet alldeles nödvändigt att riksdagen – i god tid innan det nuvarande skattestoppsavtalet löper ut – får tillfälle att diskutera hur kommunernas ekonomiska bekymmer skall lösas på litet längre sikt. Annars riskerar vi ett nytt kliv uppåt i kommunalskattestegen 1978. Det betyder att vi måste få ett bidrag till problemlösningen under 1976 från kommunalekonomiska utredningen.

Låt mig ange ett par krav som måste uppfyllas i en sådan reform.

Statsbidragen till kommunerna måste i större utsträckning få formen av "klumpanslag". Den nuvarande nästan absurda detaljstyrningen måste skrotas. Alla kommuner har i dag så mycket expertis till sitt förfogande att statsmakterna i långt större utsträckning kan överlåta detaljutformningen till dem. Men det viktigaste med en sådan omläggning är att den skulle ge större spelrum för den kommunala självstyrelsen. Kommunfullmäktige och nämnder måste få större rätt att fördela statsbidragen inom resp. verksamhetsfält. Detta gäller inte minst inom skolans område, och jag hoppas att den utredning som jag själv medverkar i – om staten, skolan och kommunerna – skall kunna ge ett bidrag till en sådan utveckling.

Det andra kravet på innehållet i reformen måste vara att kommunerna får sina skattemedel snabbare än nu. Staten driver in alla skattemedel, även kommunalskatten. Därefter betalas skatten ut till kommunerna, men inte allt omedelbart. Kommunerna får ett förskott på sina pengar. Anledningen är att man måste avvakta de exakta inkomstberäkningarna, innan man vet hur mycket av den indrivna skatten som egentligen är kommunernas.

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder för att
bemästra ekono-
miska svårigheter i
kommuner och
landsting, m. m.*

Det är alltså självklart att skatteutbetalningen till kommunerna måste justeras efter ett par år. Men det borde vara lika självklart att betydligt större del av de faktiska skatteinkomsterna skulle kunna gå ut som förskott. Den nuvarande ordningen har medverkat till att driva upp kommunalskatterna. Eftersom inkomsterna alltid släpar efter måste utdebiteringen höjas för att man skall få budgeten att gå ihop.

Detta problem blir naturligtvis större ju snabbare inflationen är. Just denna eftersläpning spelar därför en stor roll nu när inflationen pendlar kring 10 %.

De här kraven från folkpartiet på en omläggning är inte nya. De har framförts flera gånger – bl. a. i brev förra hösten från Gunnar Helén till statsministern om kommunernas problem. Om jag i dag frågar efter en reaktion på en omläggning i den här riktningen från finansministern, så kan han alltså inte komma undan med att säga att man måste få tid att pröva frågan ytterligare inom regeringen. I sitt brev ställde herr Helén fyra krav på en effektivare utbetalning av kommunalskatterna – snabbare slutlikvid, större förskott, tidigare förskott och kommunalskatt på sjukersättning.

Det råder enighet om att kommunerna bör ha ansvaret för åtskilliga av de reformer som ligger närmast i tiden. Jag tänker på utbyggnaden av barnomsorgen och förbättringen av hälso- och sjukvården. Det är och bör vara kommunernas och landstingens uppgift att ombesörja den utbyggnaden. Men det innebär samtidigt att kommunerna måste få ökade ekonomiska resurser.

När det gäller barnomsorgen är ett beslut om ökade statsbidrag till kommunerna på väg. När det gäller vården innebar överenskommelsen i fjol mellan regeringen och Landstingsförbundet ökade statsbidrag, men om vi skall komma till rätta med köerna i långtidsvården och kunna bygga ut den uppsökande vården och hälsovården, måste både landstingen och kommunerna få ökad hjälp med finansieringen.

En anledning till de ständiga höjningarna av kommunalskatten är ju att kommunerna får sin del av en inkomsthöjning, men inte mer. Staten får genom den progressiva skalan ständigt ökad andel av en inkomstökning. Den ordningen ger alltid staten en relativt större del av tillväxten i ekonomin än vad kommunerna får. När nu de viktigaste reformerna de närmaste åren gäller områden för vilka kommuner och landsting är och bör vara huvudmän, är det viktigt att slå fast att inkomsterna till det allmänna måste få en annan fördelning. Det kan innebära att expansion av statlig verksamhet får stå tillbaka för den kommunala expansionen. Prioriteringen av angelägna reformer skall inte ske kommunerna för sig och staten för sig utan totalt för den offentliga verksamheten – det har ju herr Sträng själv vitsordat i sitt svar. Om man då har satt vård och barnomsorg högst på listan måste man också se till att en större del av skatterna dirigeras till den verksamheten.

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder för att
bemästra ekono-
miska svårigheter i
kommuner och
landsting, m. m.*

Herr HALLENIUS (c):

Herr talman! Den ene av interpellanterna har tagit upp frågan om en förstärkning av det statliga bostadsstödet och då särskilt frågan om ett statligt bidrag till de kommunala bostadstilläggen till folkpensionärer. Jag instämmer i vad som sagts därvidlag.

Bostadsfinansieringskommittén föreslår ju ett bostadstillägg åt pensionärer på 400 kr. per månad, dock utan att tala om vem som skall betala. Vi har nu ett flertal bostadstillägg eller bidrag som utgår: bostadsbidrag till familjer med barn, till familjer utan barn, till handikappade och till pensionärer. Nog borde man samordna dessa bidrag, åstadkomma liknande regler och ha samma huvudman.

Regionalt finns stora variationer i befolkningssammansättningen i kommuner och landsting. Antalet pensionärer varierar mellan 5 och 25 %. Ur rättvisesynpunkt anser vi att det är viktigt att en utjämning sker. Här förväntar vi att man verkligen gör en samordning och att staten tar huvudparten av kostnadsansvaret, och jag hoppas att finansministern vidtar åtgärder för att förverkliga detta.

När finansministern i slutet av sitt svar uttalar att finansieringen av statens och kommunernas utgifter i sista hand faller tillbaka på samma hushåll och samma företag, så är det i viss mån riktigt. Men fördelningen på de enskilda blir ganska olika, alldeles speciellt när staten till sitt förfogande också har ett indirekt skattesystem. Moms och arbetsgivaravgifter tillför staten stora inkomster. Kommunerna har inte dessa möjligheter, och därför måste staten i större utsträckning bidra till den kommunala verksamheten. Detta kan ske genom övertagande av vissa uppgifter – t. ex. bestridandet av kostnaderna för bostadsbidragen som helhet – och det kan ske genom någon annan kompensation till kommunerna på grund av det skattebortfall som kommunerna får genom systemet med arbetsgivaravgifter. Det är viktigt att kommunerna får ekonomiska resurser att utöva sin verksamhet.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Av två interpellanter blev det fyra, och skall jag utförligt bemöta dem alla tar det naturligtvis sin tid. Jag skall emellertid försöka besvara de mera avgörande frågeställningar som har rests från talarstolen.

Jag vill börja med herr Berndtson. Herr Berndtson säger att något egentligt svar på interpellationen fick han inte, och det kan jag hålla med honom om. Frågan i interpellationen var ställd på följande sätt: Är finansministern beredd att skriva ut en extra bolagsskatt för att med den extra bolagsskatten finansiera en förbättring av kommunernas ekonomi och en del andra ting?

Herr Berndtson drog den slutsatsen att han mellan raderna i mitt svar kunde läsa att det fanns inget specifikt intresse för att göra detta. Herr Berndtson har tolkat svaret alldeles rätt.

Herr Berndtson fortsätter med att säga att när man talar om "eventuella" kommunala skattehöjningar under 1977, så låter det för opti-

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder för att
bemästra ekono-
miska svårigheter i
kommuner och
landsting, m. m.*

mistiskt. Och det är klart att ser man 1977 mot bakgrund av 1976 kan det verka litet djärvt att säga att 1977 bör skattehöjningarna måhända kunna bli eventuella. Jag vågar nog ändå säga det, därför att de utdebiteringshöjningar man beslutat om under den gångna hösten för att finansiera 1976 års kommunala utgifter har haft sin särskilda förklaring. Dessutom vet man att man har två år på sig i de kommunala församlingarna, och av anledningar som herr Berndtson känner till lika bra som jag är det kanske i valet mellan dessa båda år politiskt litet enklare att ta olusten under 1976 än under 1977. Jag tror därför inte att jag är överoptimistisk, om jag säger att vi bör ha en god chans att räkna med en markant skillnad i utdebiteringshöjningarna 1977 jämfört med 1976.

Dessutom finns det ett annat och mera reellt underlag för min bedömning. Det har talats om de ekonomiska transaktionerna mellan stat och kommun och om den tvååriga eftersläpningen i uttaget, men det betyder ju å andra sidan att kommunerna under 1977 kan räkna sig till godo en preliminär utbetalning av skatt som i runt tal motsvarar 90–95 % av den totala skatteutbetalningen. Denna preliminära skatteutbetalning är baserad på den utveckling vi har haft under 1975, och svenska folket har ju haft en mycket kraftig inkomstförbättring i år genom osedvanligt starka löneökningar. Detta kommer att innebära kraftiga preliminärskatteutbetalningar under 1977, betydligt kraftigare än man tidigare kunnat räkna med inom den kommunala sektorn.

Jag kan tala om för herr Berndtson att höjningen av medelskattekraften – som är det kommunerna skall leva på och hushålla med, om det inte kombineras med en utdebiteringshöjning – under hela 1960-talet och jag kan säga också under de första åren på 1970-talet har legat omkring 10 %. Egendomligt nog ligger den under 1976 på ca 13 %, och det mesta talar för att det kommunala skatteunderlaget under 1977 kommer att stiga till mellan 18 och 20 %. Detta är en väsentlig finansiell förstärkning av den kommunala ekonomin. Naturligtvis är den inte bestående. I så fall hade det väl inte egentligen varit några större finansiella problem. Men den är betingad av den speciellt kraftiga inkomstutveckling som vårt samhälle har haft under 1975. Där ligger i stort sett förklaringarna.

Herr Berndtson ogillar fondavsättningar och tycker att vi i stället borde ha låtit de pengarna komma fram som en nettovinst hos företagen. Hälften av den vinsten skulle då ha gått till skatt till stat och kommun, och den andra hälften skulle ha gått till ökade utdelningar till aktieägarna. Det finns väl vissa chanser för att en del av de pengar som då skulle gått till stat och kommun hade gått till kommunala investeringar, men chansen att de i stället skulle ha gått till kommunal konsumtion är ungefär lika stor. Och det mesta talar väl för att de pengar som hade gått till aktieägarna hade blivit privatkonsumtion. Men nu är vår allmänna ekonomiska situation inte sådan att man direkt behöver ställa konsumtionssektorn i förgrunden vid en fördelningsbedömning. Det är framför allt industriinvesteringarna och andra investeringar som bör stå där, mot bak-

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder för att
bemästra ekono-
miska svårigheter i
kommuner och
landsting, m. m.*

grund av vår bytesbalanssituation. Jag skall inte plåga kammarens ledamöter med att lägga ut texten om det ytterligare; det har jag gjort i många tidigare anföranden i ekonomiska frågor, och jag kan hänvisa till vad jag då sagt.

Fondavsättningarna innebär emellertid att man får ut en investeringsaktivitet av varje krona. Det blir naturligtvis konsumtion i andra hand, när lönerna som utgår i anledning av den ökade investeringsaktiviteten omsätts i privat, personlig förbrukning, men det blir i alla fall primärt en investeringsaktivitet. Och den investeringsaktiviteten tar sig till större delen uttryck i förbättrad arbetsmiljö för de anställda, någonting som jag föreställer mig att också herr Berndtson sätter visst pris på. I övrigt är det fråga om en ökning av produktionsinvesteringarna, som just leder till vad jag anser vara absolut nödvändigt för framtiden, nämligen en starkare insats när det gäller investeringsverksamheten inom näringslivet.

Ser man problemet på det här sättet – och jag kan inte se det på något annat sätt – är fondavsättningarna väl försvarbara i jämförelse med det alternativ som herr Berndtson lanserat.

Herr Bohman var kanske ännu mera missnöjd med svaret än herr Berndtson. Det kan naturligtvis vara en rent konstitutionell skillnad; herr Berndtson ger mig från talarstolen intrycket av större lugn och balans än herr Bohman, så andemeningen i deras anföranden kanske är ungefär densamma.

Herr Bohman sade att han inte fått svar på frågan, vilka åtgärder regeringen ämnar vidta; egentligen var det svar finansministern kom med ett goddag – yxskaft.

Jag har tagit mig friheten att redovisa regeringens förhållande till kommunerna under de senaste åren. Det har resulterat i åtgärder som haft mycket genomgripande effekt på den kommunala ekonomin. Mot bakgrund av kommunernas utfästelse att hålla utdebiteringshöjningen inom 1 kr. under två år lyfts 1,2 miljarder över från statskassan till kommunerna.

Vidare har kommunerna åtagit sig ett program för utbyggnad av daghem, fritidshem och familjedaghem utan att detta innebär någon extra påfrestning för kommunerna finansiellt. Dessutom innebär uppgörelsen att kommunerna får en ersättning även för de befintliga platserna när man efter en fyraårsperiod anpassat driftbidraget från 7 500 kr. upp till 14 500 kr., och detta gäller alltså inte de 100 000 nya platserna utan de 70 000–75 000 platser som redan är byggda.

Jag kan också hänvisa till den uppgörelse regeringen träffat med Landsingsförbundet om finansieringen av sjukvårdskostnaderna samtidigt med överenskommelsen om de 1,2 miljarderna. Den uppgörelsen innebar att man till landstingen flyttade över 670 miljoner.

Detta är enorma kraftansträngningar som gjorts från regeringens sida för att inom ramen för vad staten har möjligheter till, finansiellt och ekonomiskt, gå kommunerna till mötes.

Man kan naturligtvis inte bara resonera som herr Bohman gör då han

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder för att
hemästra ekono-
miska svårigheter i
kommuner och
landsting, m. m.*

säger: 1960 betalade en person 2 500 kr. i skatt, och 1975 betalar han 10 000 kr. i skatt. Man får lov att se till allt annat som hänt under denna tid. Man får se på löneutvecklingen, man får se på graden av service och åtaganden från samhällets sida gentemot medborgarna. Alla dessa frågor har aktualiserats och lösts efter medborgarnas egna uppfattningar – i kommunala församlingar och i detta hus. Det är så man måste se på hela problemet.

Jag tillät mig förut säga att herr Bohman sett för pessimistiskt på dessa ting och jag kan hänvisa herr Bohman även till vad jag nyss sade. I min kommentar till herr Berndtson vill jag säga att situationen, i varje fall för 1977, inte är så uppskakande för den kommunala ekonomin som man i allmänhet gör gällande. Däremot är jag den förste att erkänna att kommunerna på längre sikt – på samma sätt som staten på längre sikt – står inför enormt svåra ekonomiska problem, framför allt mot bakgrund av medborgarnas anspråk på att skatterna inte skall ta relativt större del av den personliga inkomsten än de gör i dag. Hela skattepolitiken – den ligger nu i stöpsleven i tre olika utredningar – måste klaras ut utredningsmässigt och diskussionsmässigt innan vi på allvar kan ge oss in och göra om den.

Men jag skulle nog kunna säga att det kommer att bli bekymmersamt icke allenast för kommunerna utan naturligtvis också för staten – av skäl som herr Bohman är väl underrättad om – om jag ser det hela på längre sikt. Det kommer ständigt att vara bekymmer och man kommer ständigt att ha en känsla av att resurserna inte räcker till, helt enkelt därför att vi håller oss med ambitioner, lovvärda i och för sig, som ständigt ställer ökade anspråk på den offentliga sektorn, det må vara stat eller kommun.

Om jag tar bara några exempel från den kommunala sektorn så talades det 1960, det år som herr Bohman gick tillbaka till, inte mycket om daghem. Det har blivit en fråga som har aktualiserats gradvis, tills en uppfattning växt fram som måste tillmötesgå vad det än kostade. År 1960 spelade miljödebatten inte någon nämnvärd roll. I dag är miljövården något som vi har lagt oss ombord med – med alla de kostnader den medför både för enskilda företag och för stat och kommuner, kommunerna framför allt genom nödvändigheten att ordna reningsanläggningar och lösa saneringsfrågorna över huvud taget. Vi har idrotten, för att ta ett annat exempel. Räkna ishockeybanorna, ishockeyladorna och simhallarna 1960 och räkna dem 1975! Där har vi ett uttryck för den våldsamma explosion som har ägt rum därför att människorna har krävt det. Vi har långtidsvården, som har en helt annan omfattning i dag än den hade för 15 år sedan.

Vi kommer följaktligen alltid att leva i en bristsituation med hänsyn till de ambitioner vi håller oss med. Så långt jag minns tillbaka har knapphetens kalla stjärna lyst över svenska folket när det gällt att tillgodose de anspråk som man vill ha tillgodosedda via offentlig sektor. Vi kommer att få leva så även i fortsättningen, även om vi gradvis åstadkommer

förbättringar som man inte kunde ha drömt om för ett par decennier sedan. Vi går ändå omkring och säger, att läget är lika otillfredsställande som vi tyckte att det var 1950 eller 1960.

Detta var litet filosofi, herr talman, som jag kostade på mig men jag skall inte fortsätta med det, hur lockande det än kunde vara.

För att återgå till det mera konkreta kan jag säga att nu vet vi genom de överläggningar som vi har haft med kommunernas representanter att som det ser ut att utveckla sig med skatteunderlaget och som det ser ut att ordna sig med de uppgörelser vi har träffat – på det landskommunala området via sjukvården och sjukhjälpn, på det allmänkommunala området via bidragen och daghemsbyggandet – att den kommunala ekonomiska planeringen kan fullföljas enligt kommunernas egna ambitioner och deras egen uppläggning i de s. k. KELP-undersökningarna – vi lever ju i förkortningarnas samhälle. I hela denna verksamhet, där jag har haft nöjet att representera regeringen i de kommunala diskussionerna, har vi efter visserligen hårda diskussioner dock kommit fram till att gemensamhetsintressena är så stora att vi med ett enda undantag har kunnat lösa tvistefrågorna.

Herr Bohman har haft sina representanter på den kommunala sidan. De har tagit efter det dåliga exemplet från herr Bohman på den rikspolitiska sidan och klivit av mitt under förhandlingarna eller i förhandlingarnas slutskede. Det är bara att beklaga att herr Bohman och hans partivänner envisas med att ha sina egna uppfattningar i dessa viktiga samhällsfrågor och vill skapa ett motsatsförhållande mellan stat och kommun, mellan situationen på den offentliga sektorn och på andra sektorer. Det är bara att beklaga detta. Det rimmar illa med den allmänna samförståndsanda som herr Bohman talar om när han på söndagarna står i talarstolarna. Han har ju hoppat av två gånger från våra Hagaöverläggningar, och hans representanter på den kommunala sidan har under det senaste året hoppat av ett par gånger i överläggningarna mellan regeringen och kommunerna.

Herr Bohman tillät sig säga att det kommunala kunnandet när det gäller att skära ned utgifterna skulle – på något underligt sätt – hindras och hämmas genom föreskrifter från de statliga myndigheternas sida. Jag är angelägen att understryka att jag slår vakt om den kommunala suveräniteten. Det har givits ut cirkulär till de statliga myndigheterna där det framhålls att de rekommendationer, som myndigheten i sin ambition att göra det bästa möjliga utfärdar, inte får innehålla ålägganden som kan leda till kommunala kostnadsstegringar. Jag har här i kammaren och i offentliga uttalanden sagt att om en myndighet försöker se bort från dessa anvisningar, så är det kommunens skyldighet att underrätta regeringen om detta förhållande för att få rättelse.

Det är klart att vi i vissa fall har fattat beslut om saker och ting som inneburit kostnadsstegringar för kommunerna. Under de senaste åren har det varit en allmän ambition att vi då också skall ta de ekonomiska konsekvenserna härav. Vi har fattat beslut om utbyggnad av färdtjänsten,

Nr 23

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder för att
bemästra ekonomiska
svårigheter i
kommuner och
landsting, m. m.*

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder för att
bemästra ekono-
miska svårigheter i
kommuner och
landsting, m. m.*

och vi har på den statliga sidan tagit de ekonomiska konsekvenserna av detta beslut. Detsamma gäller de beslut vi fattat beträffande daghem, fritidshem och familjedaghem. Jag kan inte erinra mig något egentligt beslut på det centrala planet som inneburit att vi lagt på kommunerna en uppgift och sedan vinkat med kalla handen när dessa gjort anspråk på att bli soulagerade. Vi kommer att försöka tillämpa den modellen även i fortsättningen.

Herr Bohman överraskar mig då och då genom att åberopa Landsorganisationen som en speciell riktrote i sin politiska hantering. Jag tror att det ligger ljusår mellan herr Bohmans politiska funderingar och Landsorganisationens politiska ställningstaganden. Ett lösryckt citat ur ett offentligt utlåtande kan inte tas som uttryck för att Landsorganisationen på väsentliga områden ligger närmare herr Bohman än regeringspartiet. Det är så horribelt att jag inte behöver och förresten inte heller orkar argumentera längre på den punkten.

När sedan herr Bohman för att få litet sprätt på sitt anförande börjar resonera om hattande på skatteområdet, får man väl tolka det så att han anser att det är ett hattande inom en mycket bestämd majoritet i den svenska riksdagen och att det bara är herr Bohman och hans partivänner som går omkring med sitt rena samvete och inte hattar. Det må herr Bohman säga, men vid de uppgörelser som på senare år träffats om skattepolitiken har det stått en bastant majoritet i denna kammare bakom regeringens uppfattning. För att nu ge centerpartister och folkpartister en handräckning när de utsätts för herr Bohmans hänsynslösa kritik kan jag säga att de gjort klokt i att bli ense med regeringen. De får naturligtvis finna sig i att bli beskyllda för att hatta på samma sätt som regeringen blir beskylld för detta. Jag har lagt märke till att den nye folkpartiledaren öppnat sitt samarbete med herr Bohman med vassa armbågar. Jag får väl ta herr Bohmans inlägg i dag som ett uttryck för att han vill visa att svinhugg går igen.

Det är emellertid intressant att konstatera detta, eftersom herr Bohman mellan varven talar om det fina samarbetet mellan de borgerliga partierna. Jag tycker att herr Bohman är övermodig och förmäten när han ger sig ut och kritiserar som han gör med den lilla grupp han har bakom sig, inte bara här i riksdagen utan också bland svenska folket, även om den kanske blir några procent större i fortsättningen. Det skulle faktiskt kläda herr Bohman att dämpa tongångarna något.

Jag vill sedan ta upp den fråga jag berörde sist i mitt inlägg. Det är ju så att pengarna skall tas av medborgarna, oavsett om det är kommunerna och deras finansministrar eller finansminister Gunnar Sträng som betalar. Man blir därför litet häpen när man lyssnar på en debatt som den vi för här i dag, där talare efter talare resonerar som om rikskassan till skillnad från de kommunala församlingarnas kassor hade outtömliga förmögenheter att ösa ur. Tyvärr är det ju inte på det sättet. Vi har f. n. i den svenska statsbudgeten en enorm upplåning som man till nöds kan tolerera i ett konjunkurläge som det vi har haft de senaste

åren men som skulle vara livsfarlig för den ekonomiska stabiliteten om vi får en påtaglig uppgång i den allmänna efterfrågan och konjunkturen, då det skulle komma att krävas helt andra åtgärder när det gäller den ekonomiska politiken. Så är den verkliga situationen.

När jag satt och lyssnade på herr Bohman hade jag svårt att ta honom på allvar. Kan man verkligen fungera politiskt så som herr Bohman? Varje gång en besvärlig situation uppkommer i ett förhandlingsläge måste man ju överväga om man inte kan se bort ifrån sina specifika individuella synpunkter för att komma fram till en politisk uppgörelse som är nyttig och nödvändig för samhället. Men herr Bohman har vid varje sådan avvägning klivit av, och i våra kommunala diskussioner har hans partivänner klivit av. Sedan begär herr Bohman att man skall ta honom på allvar när han fri från allt ansvar deklarerar att det inte ankommer på honom att fundera över några samhälleliga synpunkter – han ser på problemet ur sin egen begränsade synvinkel. När herr Bohman gör sådana deklARATIONER och ställer sig utanför allt ansvar, då är det faktiskt litet magstarkt vad han här säger. Jag brukar ha en enorm fördragsamhet med herr Bohman, och jag brukar vara vänlig och snäll emot honom i alla mina inlägg. Men i dag går han faktiskt litet för långt, och jag har därför velat säga detta.

Herr Bohman går omkring orerande och kritiserande när man i en fråga kommit fram till en uppgörelse som är nyttig sett ur samhällets synpunkt. Om herr Bohman bedömer en sådan fråga objektivt tänker han säkert innerst inne: det var tur att de som satt och förhandlade både på den rikspolitiska och kommunalpolitiska sidan var litet klokare än jag så att vi fick en sådan uppgörelse som denna.

Herr Wikström begärde att jag skulle göra en deklARATION om att kommunerna inte skall behöva gå tomhänta från den diskussion och förhandling som så småningom skall ske vid den s. k. kommunala kontrollstationen. Men vi för ju en kontinuerlig diskussion med Kommunförbundets representanter. Detta har blivit något av en praxis, och jag håller inte för otroligt att detta i viss mån kommer att fortsätta även i framtiden. Diskussionen har lett till ett par mycket betydelsefulla uppgörelser under det senaste året. På tjänstemannasidan på båda håll håller man nu på att skaffa fram det material som behövs när statens och regeringens representanter skall sätta sig ned och diskutera med kommunrepresentanterna någon gång i februari månad.

Jag kan alltså lugna herr Wikström med att vi kommer att sätta oss ner och diskutera med varandra, och naturligtvis kommer kommunerna, skickliga förhandlare som de är och duktiga utredare och ämbetsmän som de har, att presentera ett material som är så pass utförligt när det gäller att bedöma den kommunala framtiden som någon begära. Men jag kan väl i dag inte stå och säga vad som kommer ut av detta. Självfallet vore jag en dålig förhandlare om jag innan man satt sig vid förhandlingsbordet talade om vilket resultat vi räknar med. Herr Wikström får helt enkelt nöja sig med att vi sätter oss vid förhandlingsbordet med

*Om åtgärder för att
bemästra ekono-
miska svårigheter i
kommuner och
landsting, m. m.*

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder för att
bemästra ekono-
miska svårigheter i
kommuner och
landsting, m. m.*

ett ärligt uppsåt, liksom vi satt oss ner vid de tidigare förhandlingarna med kommunerna. Vid de tillfällena har vi lyckats komma fram till en uppgörelse.

Herr Wikström hade en synpunkt som jag fäste mig vid. Den har en mer teknisk administrativ aspekt, nämligen att man från statens sida bör vara angelägen om att bidragen går ut i form av klumpanslag utan alltför mycket av detaljerade öronmärkningar och direktiv. Jag kan i stort sett dela herr Wikströms uppfattning om detta. Jag tror att kommunerna numera är så pass avancerade i olika avseenden att man med stort förtroende kan lägga slantarna i händerna på dem och räkna med att de blir placerade efter gott förstånd. Men av och till upplever vi i regeringen uppfattningar som talar för motsatsen.

Jag satt i går tillsammans med statsministern och tog emot representanter för alla de svenska handikapporganisationerna, som aggressivt argumenterade för att det inte går att lämna klumpanslag till kommunerna, för då kommer våra intressen bort. Här måste regeringen gå in och öronmärka pengar och lämna hårda direktiv till kommunerna; annars blir vi bortspolade i den allmänna hanteringen.

Det var så sent som i går som den deklARATIONEN gjordes av en stor grupp medborgare i landet. Så frågan är inte så rätlinjig och enkel som man kan tro. Det får väl bli en kompromiss så att den önskvärda klumpbehandlingen av pengarna kompletteras med den detaljbeskrivning som i vissa fall kan vara befogad.

Det var nog också herr Wikström som tog upp frågan om eftersläpningen i de ekonomiska transaktionerna mellan stat och kommun. Det är riktigt att herr Helén har skrivit det omtalade brevet och det har varit föremål för behandling och gett upphov till funderingar. Nu är det inte så enkelt att kommunerna ständigt förlorar på eftersläpningen. Det behövs bara att inflationstakten och lönestegringstakten framöver blir lägre än vad den varit under de två senaste åren – och det finns mycket som talar för att det är ett realistiskt antagande – för att eftersläpningen inte skall vara någon nackdel, utan i stället en fördel. Vi har under de senaste 10–15 åren haft ett par tillfällen där just den här eftersläpningen i utbetalningarna till kommunerna har givit kommunerna den kredit som man gärna talar om att staten regelmässigt tar från kommunsidan. Det hela är en fråga om den allmänna löneutvecklingen; i vilken takt den går och variationerna i den.

Jag gjorde mig emellertid ett annat besvär när regeringen fick det här brevet från Gunnar Helén. Vi satte oss ner och talade om problemet utifrån den uppfattning som brevskrivaren tydligt har, nämligen att staten är en part och kommunen den andra parten som på något sätt står emot varandra och där man i en förhandlingsmässig situation skall dela på gracerna. Jag har velat se hela den offentliga sektorn som mera intimt sammankopplad och det tar sig bl. a. uttryck i vår skattetekniska uppläggning. Om jag skulle fortsätta den här tanken på att kommunerna svarar för sig och staten för sig så skulle jag naturligtvis göra en upp-

delning av kostnaderna när det gäller den skattemässiga administrationen, uppbörd och indrivning av kommunalskatt och restantierna på grund av att man inte får ut varje skattekrona som man skall ha ut. Nu slipper kommunerna förlora något på restantierna, för staten tar förlusten inte bara på de statliga skattefuskarna utan även på de kommunala skattefuskarna. Kommunerna är således ställda neutrala i det avseendet. Om man roar sig med att se de här båda parterna som två motstridande parter och gör denna beräkning blir slutresultatet litet överraskande. Då blir det faktiskt ett plus på kommunsidan i stället för det minus som man så gärna talar om i den allmänna diskussionen.

Herr Hallenius tog allra sist upp frågan om att staten borde betala bostadsbidragen till 100 %. Det var kanhända de där sista 20 % i de statskommunala bostadsbidragen som går över bostadspolitiska sektorn, och om jag fattade herr Hallenius rätt var det också ett önskemål om att staten engagerar sig i KBT, dvs. bostadsbidragen till folkpensionärerna. Det där betyder att jag måste bekänna, herr talman, att jag trots allvarliga ansträngningar misslyckats i min pedagogik, när jag försökt göra klart för riksdagens ledamöter att staten inte är någon outtömlig källa som man öser ur, utan att statens ekonomiska situation – framför allt mot bakgrunden av att vi lever på pengar som vi lånar utifrån och som vi måste betala tillbaka snarast möjligt för att slippa finansiera våra utgifter via utlandsupplåning – är sådan att det är lika svårt var man än skall ta pengarna. De som skall betala är landets medborgare både som skattebetalare till staten och som skattebetalare till kommunen.

Herr STRÖMBERG i Botkyrka (fp):

Herr talman! Jag skulle vilja diskutera frågan om kommunernas ekonomiska situation ur en annan synvinkel och en kanske i och för sig begränsad aspekt. Jag tror inte att man kan diskutera de ekonomiska svårigheterna för framför allt primärkommunerna och dra alla kommuner över en kam. Skall man få till stånd en god och varaktig lösning måste man gå in och titta på de enskilda kommunernas situation.

Bara i den region som vi befinner oss i nu är det så att om man flyttar någon kilometer – över en gräns eller bara en gata – kan man få 4–5 kr. lägre kommunalskatt och en betydligt bättre service. Det finns i dag så stora skillnader främst mellan olika primärkommuner att man kan säga att dessa kommuner lever under helt olika ekonomiska villkor. De kommuner som har den högsta skatten i en region har också ofta de största svårigheterna. De svårigheterna ser man inte om man inte gör en ingående analys av kommunens ekonomiska situation. Högskattekommunerna har i regel låg skattekraft.

I Stockholms län ligger de kommuner som har högst skatt f. n. på en skattekraft av ca 150 skattekronor per invånare. Genomsnittet i riket ligger på ungefär 160, men genomsnittet i Stockholms län ligger på 210. Det är alltså en enorm skillnad. Då skall vi ändå komma ihåg att det finns kommuner där skattekraften ligger långt över 210 skattekronor per

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder för att
bemästra ekono-
miska svårigheter i
kommuner och
landsting, m. m.*

invånare. Självklart är situationen för kommunen med 150 kr. i skattekraft helt olik jämfört med den kommun som har kanske upp emot 250 kr. Man kan inte bedöma dessa kommuner lika. Man kan rent av påstå att den sistnämnda kommunen med den höga skattekraften inte har några ekonomiska svårigheter.

En av de här kommunerna i Stockholms län som har så hög kommunalskatt måste också betala nästan 6 skattekronor för att täcka räntor och amorteringar. Kommunen har expanderat snabbt, har låg skattekraft, stora barnkullar och stora sociala utgifter. De helt nödvändiga investeringarna för barnstugor, skolor, fritidshem m. m. belastar kommunen mycket hårt. Andra kommuner har stor skattekraft och de har haft en långsam expansion. De har också kunnat bygga ut sina investeringar på ett sådant sätt att de har haft möjligheter att skattefinansiera det mesta. Dessa senare kommuner kommer alltså att använda sina skatteinkomster till direkt service. Motsvarande pengar i andra kommuner går till räntor och amorteringar. I realiteten blir alltså standardskillnaden mellan de här kommunerna enormt stor, trots att de ligger i samma region och kanske inte har så förfärligt hög skillnad i skatteuttag.

De här standardskillnaderna ser man inte direkt om man bara tittar på slutsummorna i budgeten, utan här måste man gå in och analysera de olika posterna. Enligt min uppfattning är det ett stort problem att en sådan ojämlikhet råder inom samma region, att man får leva under så olika förhållanden som nu är fallet.

Jag vill peka på någon statlig åtgärd som direkt har påverkat den här situationen. För bara ca tio år sedan kunde man låna pengar på 20–30 år för kommunala investeringar. Nu får man låna på kanske 10–15 år, dvs. halva tiden. Det drabbar åter de kommuner som är fattigast. De kommuner som tvingas göra stora investeringar och låna så mycket som möjligt kommer i kläm. De kommuner som kan överföra mycket pengar från drift- till kapitalbudgeten klarar sig bättre.

Jag har med mycket stor glädje läst det näst sista stycket i finansministerns svar, att vi nu får en utredning som skall se över det kommunala skatteutjämnningssystemet. Men som representant för just de här kommunerna på Södertörn, som kanske har det allra svårast, vill jag säga att jag hoppas att man mycket noggrant kommer att penetrera de enskilda kommunernas situation. Det går inte här att röra sig med schabloner.

Jag vill också säga någonting om det allra sista stycket i finansministerns svar, nämligen att kommunernas och statens utgifter i sista hand faller tillbaka på samma hushåll och samma företag. Det är inte alldeles säkert! Om t. ex. staten går in och täcker hela personalkostnaden i förskolan är det visserligen samma utgifter, men de drabbar inte samma hushåll på samma sätt som om kommunerna står för dessa utgifter. Det kan bli en rättvisare fördelning. Här i Stockholm har vi t. ex. kommunala bostadstillägg, som vi bär i viss mån solidariskt. Det är alltså en stor hjälp för regionen.

Kanske måste man söka sig fram efter delvis andra linjer än tidigare. Finansministern har, som han tidigare påpekat, ingen outtömlig kasakista. Men jag tror att man, när man skall lösa dessa problem i framtiden, kanske måste gå andra vägar än man hittills har gjort.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! När jag fann uttrycket "eventuella kommunalskattehöjningar" verklighetsfrämmande utgick jag från vad finansministern själv har sagt i sin proposition rörande åren 1976 och 1977. Det som skett i kommunerna i år visar att skattehöjningarna inte längre är eventuella utan faktiska.

Sedan säger herr Sträng att det naturligtvis är bättre att ta obehaget av en kommunal skattehöjning nu än – jag förstår att det är det han menar – valåret 1976. Men kommunalskattehöjningarna är naturligtvis ett djupare och större problem än bara ett problem av valtaktisk natur. Det kan givetvis också bli olust över uteblivna sociala reformer. Jag tror att man i vilken kommunal budget som helst kan finna var prutningarna har satts in redan för att begränsa skattehöjningarna i år. Det är de sociala områdena man har tvingats pruta på: barntillsynen, hemhjälpen, servicen till pensionärerna osv. Och dessa behov är inte mindre nästa år, snarare tvärtom. All erfarenhet visar också att uppdämda behov slår igenom med desto större kraft. Så var det efter det förra skattestoppet, och så lär det också bli denna gång, om inte särskilda insatser görs.

Vidare är det naturligtvis ointressant för kommunerna huruvida jag gillar eller ogillar fonderna och avsättningen till dem. Vad jag har talat om är att närmare en miljard kronor försvinner från kommunerna. Fondavsättningarna finns och verkar på det sätt som jag här har beskrivit. Därför menar jag att det heller inte kan vara omöjligt att med en extra bolagsskatt ta in de medel som behövs för att kompensera kommunerna för dessa förluster. Bolagsvinsterna är som bekant mycket höga. Det kan också vara viktigt att notera när man talar om att rikskassan inte är outtömlig.

Finansministerns förhoppningar om att företagens avdragsgilla fondavsättningar skall komma stat och kommun till godo påminner om bonden som sade "det kommer igen" när han gav grisen fläsk. Det är ändå obestriddligt att skatteinkomsterna för stat och kommun minskar, men vilken framtida effekt fonderna kan få är däremot svårare att förutse.

Nu brukar herr Sträng utgå från den filosofin att vad som är bra för företagen är också bra för samhället. Men så enkelt är det tyvärr inte. Det kan också vara tvärtom. En aktuell händelse i mitt hemlän tycker jag kan illustrera detta. Det är naturligtvis bra för det multinationella företaget Goodyear i Norrköping att plocka in hundratusentals kronor i statliga bidrag. Men det är inte bra för samhället om företaget lägger ned sin verksamhet och överlämnar till stat och kommun att ta ansvaret för tusentals anställda. Jag menar alltså att favörerna för företagen inte innebär några garantier för vare sig sysselsättning eller andra samhällliga uppgifter.

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder för att
bemästra ekono-
miska svårigheter i
kommuner och
landsting, m. m.*

Slutligen gör herr Sträng anspelningar om att jag tydligen hellre skulle se att vinsterna utdelades i stället för att fonderas. Det faller på sin egen orimlighet. Herr Sträng vet ju att vpk begärt skärpt bolagsbeskattning, och det är också en av de frågor som tagits upp i interpellationen. Herr Sträng borde efter sin insinuation åtminstone liksom Fridolf Rhudin ha tillagt: Detta är en elakhet från min sida.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Jag är naturligtvis tacksam mot finansministern när han anser sig ha råd att visa en enorm fördragsamhet med sin motståndare herr Bohman. Denna fördragsamhet är rätt ofta ömsesidig. I det politiska livet liksom på andra håll gäller att som man ropar i skogen får man svar.

Mot den bakgrunden kan man kanske ge uttryck för en viss förvåning när finansministern först inleder ett anförande med att klaga över att jag inte visat det lugn och den balans som han hade krävt men sedan strax efteråt själv i samma anförande talar om herr Bohmans orerande, kritiserande, negativism osv. Jag tycker att man skall titta efter bjälken i det egna ögat innan man rusar ut och letar efter grandet i motståndarens.

Jag återkommer till uttrycket "hattandet på skatteområdet". Är det inte rätt, Gunnar Sträng, att det har varit ett evigt hattande under de senaste åren på skatteområdet, improviserade åtgärder som inte har löst Sveriges skatteproblem? När jag konstaterar det står jag sannerligen inte ensam i detta land utan har många människor med mig. Bakom detta hattande som herr Bohman ironiserar över, säger herr Sträng, står ändå bastanta majoriteter. Men skulle förekomsten av bastanta majoriteter ändra på det förhållandet att det har varit fråga om improviserade hattanden? Det gör väl inte saken bättre att det funnits majoriteter bakom åtgärder av den beskaffenhet som jag angivit.

Att man har tvingats vidta åtgärder är en helt annan sak. Man har gjort detta därför att det varit bättre att göra något än att inte göra något alls. Men därmed är inte sagt att man skall vara tvungen att vara med på åtgärder som man menar får negativa konsekvenser – och det har ju det här hattandet fått, herr Sträng. Det har ju lett till en ökad samlad skattebelastning. Det har lett till att inflationen har blivit värre. Det har lett till de kommunalekonomiska problem som vi diskuterar här i riksdagen. Herr Sträng kan väl inte förneka att detta har blivit följden.

Varför har det blivit så? Därför att man inte var beredd att vidta skattesänkningar, utan man skulle se till att omedelbart kompensera sig genom skattehöjningar på andra håll, skattehöjningar som totalt sett blev högre än motsvarande sänkning. Det är detta som har inträffat. Och kritisera inte oss därför att våra förutsägelser och våra spådomar har slagit in! Jag tycker ni skall kritisera er själva för att ni inte begrep att detta måste bli konsekvenserna av de åtgärder som ni själva vidtog.

Herr Sträng kritiserade mina kommunala kolleger därför att de hade

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder för att
bemästra ekono-
miska svårigheter i
kommuner och
landsting, m. m.*

hoppat av uppgörelsen om de kollektiva barnstugorna. Men varför gjorde de det? De gjorde det därför att de ville skapa rörelsefrihet; därför att de inte ville låsa sig för de mycket stora belopp det var fråga om för ett enda slags barntillsyn – den kollektiva barntillsynen; därför att de ville hålla handlingslinjen öppen, skapa möjlighet till valfrihet.

Om man är ute för att tala om behov av besparingar, behov av att ta ett ansvar, skulle väl herr Sträng egentligen i stället ha berömt de här kommunala representanterna för moderata samlingspartiet därför att de inte rusade i väg och utan att tänka sig för låste sig för den här stora utbyggnaden och därmed begränsade möjligheterna att skapa valfrihet för Sveriges barnfamiljer.

Till min stora förvåning gav herr Sträng uttryck åt förvåning över min kritik mot de generella och speciella direktiv som utfärdas av statsmakterna och myndigheterna över huvud taget som villkor för att man på kommunalt håll skall lyfta statsbidrag. Jag förstår inte förvåningen, därför att herr Sträng ju själv vid upprepade tillfällen stått här i kammaren och sagt att detta var tokigt och lovat att se till att de låsande bidragsreglerna förändrades och mildrades.

Jag frågade i min interpellation: Hur mycket har egentligen åstadkommits i sak? Vilka besparingsmöjligheter har man åstadkommit? Hur mycket står fortfarande kvar av olika låsande bestämmelser på det sociala området, på bygnadsområdet och på många andra områden, där som villkor för statsbidrag krävs att vissa standardregler, mer eller mindre invecklade, skall följas?

Kommunalekonomiska utredningen har ju helt nyligen levererat sitt första betänkande. Däri har man redovisat en del "fallstudier" – det är en rätt egendomligt ord, men sådana är vi ju vana vid i riksdagen – där man undersöker olika fall av hur statsbidragsregler och statsbidrag har fungerat. Även om utredningen har avstått ifrån att själv lägga några förslag – det här är alltså bara en kartläggning – konstaterar utredningen att resultaten av studierna tyder på att det är en stor fördel när statsbidragssystemen tar mindre fasta på detaljkontroll och mera på institutionella arrangemang, som överlåter detaljstyrningen på kommunerna, för då får de här kunniga kommunalmännen, som jag talade om och som herr Sträng ironiserade över, möjlighet att åstadkomma besparingar och rationaliseringar i både byggande och drift av de olika anordningar som det här är fråga om.

Då det gällde framtiden var Gunnar Sträng som vanligt optimistisk. Jag skall inte kritisera finansministern för det. Som finansminister bör man vara optimistisk – även om det naturligtvis är riskabelt att alltid vara så optimistisk att människor börjar fundera över prognosförmågan hos den som svarar för landets ekonomi på lång sikt.

Herr Sträng redovisade vissa procentsiffror för medelskattekraftens höjning under åren 1976 och 1977. Jag vill inte bestrida de siffrorna. Jag har själv inte underlag för de här rätt höga procenthöjningarna, det är fråga om inflationspengar, det bör vi vara medvetna om. Om herr Sträng

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder för att
bemästra ekono-
miska svårigheter i
kommuner och
landsting, m. m.*

hade kompletterat redovisningen på plussidan med en redovisning på minussidan, hade resultatet då givit anledning till lika stor optimism? På minussidan står nämligen en inflation på kanske 10 % i år och kanske 10 % nästa år. Det är 3 miljarder varje år. Vad kostar höjda löner och höjda arbetsgivaravgifter kommunerna, och vad kostar det att uppfylla de stora krav som nu ställts på kommunerna? Räkna ut det och ställ det emot den genomsnittliga ökningen av skattekraften! Då undrar jag – jag skall inte göra något påstående här – om herr Sträng vågar tala om behov av kommunalskattehöjningar 1977 såsom bara en eventualitet. Jag undrar om inte herr Sträng i så fall kommer att vara litet mera konkret.

Herr Sträng började sitt svar till mig med att säga att jag frågade vilka åtgärder regeringen kommer att vidta och inte tyckte mig ha fått något svar på frågan. Nej, det tyckte jag inte att jag hade fått. Sedan talade Gunnar Sträng – till min förvåning – föraktfullt om "den lilla grupp som står bakom herr Bohman". Skulle man därför att man bara har en liten grupp bakom sig inte kunna föra debatt och framföra kritik och synpunkter här i riksdagen? Det kan väl i all rimlighets namn herr Sträng inte ha menat! Även det stora och mäktiga socialdemokratiska partiet var en gång ett litet parti. Jag skulle vilja veta hur ni skulle ha reagerat om man på något sätt förmenat er rätten att kritisera bara därför att ert parti var litet. Nu tycker vi inte att vi är ett så litet parti; i varje fall i dag – men det kan ju ändras – står 800 000–900 000 människor bakom oss. Det är klart att det inte är särskilt många – ni är ett par gånger så många – men då det gäller rätten att argumentera har vi samma rättigheter och samma krav som det stora och mäktiga socialdemokratiska regeringspartiet, och det vet jag att också finansministern tycker.

Jag menar också att det var litet för anspråksfullt att ironisera över att jag stod så ensam i det här sammanhanget, eftersom finansministern ändå vct att de åsikter jag förde fram delas i stor utsträckning – i just det hänseendet – av era egna kommunalmän på den socialdemokratiska partikongressen, som också de krävde snabba åtgärder och snara besked från regeringen om vad som skall göras för att klara den kommunal-ekonomiska problematiken. Bakom detta krav står också de båda kommunförbunden, som i skrivelsen från i maj i våras som jag citerade ur – en skrivelse som är utarbetad av, skulle jag tro, finansministerns egna partivänner – uttryckte liknande åsikter, och bakom kritiken av sättet att genomföra skatteomläggningar står också LO. Det är riktigt att jag inte vill använda LO som riktrote, och visst finns det ljusår – för att använda herr Strängs egen terminologi – mellan oss och LO. men om LO och vi i *ett* viktigt hänseende är överens, nämligen om skatteomläggningens konsekvenser för den kommunala ekonomin, vad skulle det då vara för fel att åberopa LO till stöd för de synpunkter som jag själv för fram? Det borde väl tvärtom ge styrka åt min argumentation, om avståndet är så stort som finansministern vill göra gällande. Det var inget lösryckt citat som jag återgav, utan jag läste upp vad LO har skrivit i sitt remissyttrande över skatteutredningens arbete,

och herr Sträng känner med säkerhet till varifrån det citatet var hämtat.

Sedan vill jag säga att jag kan vara tillräckligt lugn och balanserad för att kunna hålla med herr Sträng på en punkt. Det gäller herr Strängs beskrivning av framtiden och de enorma svårigheter och problem som ligger framför oss. Jag tror att svensk ekonomi i vidsträckt mening kommer att få besvärliga problem. Herr Strängs kartläggning av en del krav tycker jag också var rättvisande. Något som jag saknade var en uppgift om vilka konsekvenser för herr Strängs vidkommande detta leder till. Vilka rekommendationer skulle herr finansministern vilja utfärda med anledning av den här enorma problematiken, som finansministern själv talade om? Den bör leda till försiktighet, både på den kommunala och på den statliga sidan. Men vad jag talade om i hela mitt anförande var inte de absoluta bördorna på ena sidan och de absoluta bördorna på den andra sidan eller den absoluta bördan över huvud taget, utan det var om den inbördes fördelningen av resurser mellan de två stora kollektiven. Det förhåller sig obestriddligen på det sättet – och det har de båda kommunförbunden också understrukit – att en växande andel av kakan flyttats över på staten till men för kommunerna, som får en minskande andel av de samlade inkomsterna samtidigt som uppgifterna blir tyngre för dem. Det är kommunerna som får bära konsekvenserna, och det är roten och upphovet till bekymren och till den här debatten. Kommunerna har som bekant inte alls de vapen som statsmakterna har för att angripa problemen. De har ingen progressiv beskattning, de har inga löneskatter att leka med, de har inga indirekta skatter att ta till om det skulle behövas.

Jag vill mot den här bakgrunden dra några siffror i fråga om relationerna mellan stat och kommun. Kommunerna betalar i dag – och det vet Gunnar Sträng – 3 miljarder om året i moms till staten. Löneskatterna medför direkta kostnader för de kommunala arbetsgivarna som f. n. uppgår till 10 miljarder – i runt tal 2 miljarder på grund av Hagauppörelsen. Detta är ju grunden till de 1 200 milj. kr. som staten har åtagit sig att betala. Löneskatten reducerar tillväxten av det kommunala skatteunderlaget. Herr Berndtson tog upp frågan om arbetsmiljöfonderingen, som undandrar kommunerna mellan 750 och 900 milj. kr. bara i år. Varje procents inflation kostar kommunerna 300 milj. kr.; på de två åren 1976 och 1977 är det 6 miljarder kronor. Sedan har vi eftersläpningseffekten, som gör att pengarna blir mindre värda. Om jag har räknat rätt, gör det här ungefär 1 miljard mindre i reell inkomst för kommunerna än om vi hade ett annat uppörds- och fördelningssystem än i dag.

Det är alltså mot den här bakgrunden jag tycker att man från kommunalt håll har rätt att ställa krav på åtgärder som skapar en fast grund för en långsiktig kommunal planering. Om kommunerna inte har den fasta grunden för en långsiktig planering, kan de inte heller utnyttja möjligheterna att pressa kostnader, att förbilliga driften och därmed hålla skatteuttaget på en rimligare nivå än vad fallet annars blir.

Jag upprepar – även om herr Sträng nu kommer att gå upp och ironisera

Nr 23

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder för att
bemästra ekono-
miska svårigheter i
kommuner och
landsting, m. m.*

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder för att
bemästra ekonomiska
svårigheter i
kommuner och
landsting, m. m.*

på nytt – att jag inte tycker att jag har fått svar på de här frågorna. Men i och för sig är det inte jag som är så intresserad av det svaret, utan det är kommunerna, det är de två kommunförbunden, som fortfarande inte har fått svar på sin skrivelse från maj, där de begärde att få klarhet för sin långsiktiga kommunala planering efter det att den uppgörelse som nu löper har gått ut.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag hade inte alls tänkt kommentera herr Bohmans inlägg, men efter hans synpunkter på Hagauppgörelsen blir jag väl nästan tvungen att göra det ändå.

Jag tycker mig ha märkt att både i interpellationen och i debatten här i dag har herr Bohman velat antyda två inbördes oförenliga effekter av Haga-II-överenskommelsen. Dels menar tydligen herr Bohman att lönekostnadsutvecklingen inte har hållits tillbaka, dvs. att bruttolönekostnadslagen i det senaste avtalet inte hade kunnat bli högre, dels vill herr Bohman hävda att Haga II har urholkat skatteunderlaget för kommunerna med ungefär 4 miljarder på fyra år.

Det är uppenbart att moderaterna inte insåg värdet av Haga II – det var ju därför de hoppade av överläggningarna – men de bör väl bestämma sig för om de skall driva kritiken efter *en* linje; det är alldeles omöjligt att samma åtgärd kan ha båda dessa effekter. Sanningen måste väl ändå vara den, att utan omläggningen hade lönelysten under två år blivit mycket högre än de nu blev. Om utfallet för den enskilde inkomsttagaren skulle ha blivit detsamma utan skattesänkning, hade lönekostnaderna blivit långt större än den höjning av socialförsäkringsavgifterna som ingick i överenskommelsen, beroende på de högre marginalskatterna. Det är ett ganska trivialt faktum, som herr Bohman kan fråga vilken förhandlare om som helst. Men om nu herr Bohman ändå vill fortsätta polemiken mot skatteomläggningen, som ju från den 1 januari 1976 innebär att de allra flesta löntagare får 1 600 kr. lägre skatt än som hade varit fallet utan Haga II, så bör han väl åtminstone bedriva den kritiken efter bara den ena av dessa båda oförenliga linjer.

Herr Sträng gav kommentarer till mitt inlägg på tre punkter. I sak är väl herr Strängs besked nog för dem som skall förhandla vid kontrollstationen i februari. Det har ju förljudits att diskussionen där skall gälla även den kommunala ekonomin på sikt, och den omfördelning i fråga om skatteintäkterna mellan stat och kommun som jag aktualiserade i mitt anförande kommer naturligtvis att tas upp där. Jag är också tacksam för herr Strängs besked att detaljstyrningen av kommunerna genom statsbidragen successivt bör kunna reduceras.

Så gav herr Sträng i sak ett svar på Gunnar Heléns brev med förslag om effektivare utbetalningsrutiner beträffande kommunalskatterna. Jag är ganska säker på att herr Helén, generös som han är, inte begär svar på brev utan kan nöja sig med tillmötesgående i sak.

Herr HALLENIUS (c):

Herr talman! Staten har ingen outtömlig inkomstkälla, sade finansministern. Det är jag väl medveten om, men det har heller inte kommunerna, utan vad det här är fråga om är en rättvis fördelning av kostnadsansvaret.

När statsskatten på inkomster upp till 20 000 kr. rör sig om 4 % och den kommunala utdebiteringen i regel ligger över 25 kr., drabbar detta i mycket hög grad just de lägre inkomsttagarna. Jag pekade också tidigare på de olika kostnader kommunerna har beroende på den procentuella andelen pensionärer.

Kommunernas ökade inkomster under 1975 är i mycket hög grad en följd av inflationen. Kommunerna får ju inflationskostnaderna direkt, men täckningen får de först i efterhand genom det uppbördssystem vi har. Här bör en rättelse komma till stånd, så att vi får ökad rättvisa.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Vad herr Strömberg anförde är inget nytt för mig, och dessa frågor har diskuterats intensivt under senare år. Det är bl. a. också denna förändring i kommunernas inbördes skattekraft, som den har utvecklat sig under senare år, som föranleder att finansdepartementet nu ser över den kommunala skatteutjämningen. Direktiv med nya inslag kommer att offentliggöras inom de närmaste veckorna. Avsikten är att en utredning skall arbeta så snabbt att resultatet härav kan vägas in i det slutomdöme som den kommunalekonomiska utredningen har lovat vara färdig med 1977.

Jag vill till herr Berndtson säga att det inte är så att kommunerna är fristående från intresset för fondavsättningen. Kommunerna har ett enormt intresse av att man har hög sysselsättning, att man har arbetsmöjligheter för medborgarna inom kommunen. Dessa fondavsättningar skapar garanterade arbetsmöjligheter och därmed också skattekraft till kommunen.

En utbyggnad av näringslivets investeringar och en bättre miljöanpassning av arbetsplatserna är bra för näringslivet – om man nu vill använda det uttrycket – och låt mig säga att det ligger i näringslivets intresse. Men jämsides med detta följer både ett statsintresse och ett kommunalt intresse, nämligen intresset av att vi har sysselsättning för människorna, att de tjänar pengar och är goda skattebetalare.

Jag vill vidare till herr Berndtson säga att även om han gör anspråk på att man skall höja nettovinstbeskattningen – dvs. bolagsskatten – så har det väl knappast varit hans tanke att man skulle kunna göra det i sådan utsträckning att det inte skulle "ticka ut" inkomster även till aktieägarna. Man kan ju inte ta ut 100 % i skatt av nettovinsten – det måste självfallet, såsom näringslivet fungerar, bli möjligheter till utdelning även till aktieägarna. Om man då slussar fram de här vinstpengarna till själva nettoredovisningen, så får man ett resultat där man även stimulerar den privata konsumtionen, som aktieägarna representerar. Om

Nr 23

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder för att
bemästra ekono-
miska svårigheter i
kommuner och
landsting, m. m.*

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder för att
bemästra ekono-
miska svårigheter i
kommuner och
landsting, m. m.*

man i stället använder pengarna innan de slussas fram till nettovinsten för investeringar, som jag här har beskrivit, så tycker jag att man vidtar en riktig näringspolitisk åtgärd.

Till herr Bohman vill jag i allra största korthet säga, att naturligtvis förmenar jag inte herr Bohman att som representant för en politisk minoritet tala fritt och kritisera. I varje fall har väl herr Bohman inte själv uppfattat saken på det sättet, för hans ambitioner i den vägen har ju aldrig varit blygsamma. Men så mycket kan jag ändå säga som att när herr Bohman använder uttrycket att ca 80 % av riksdagens ledamöter "far omkring och hattar" i skattepolitiken – för det är en bastant majoritet av riksdagen som står bakom de senaste årens skatteuppgörelser – är det ett nedsättande omdöme om denna stora majoritet av de politiskt beslutande i den här kammaren.

Jag tycker alltså att herr Bohman är litet för yverboren och litet för övermaga när han använder uttrycket fara omkring och hatta. Det ger ju intrycket att det bara är herr Bohman som begriper vad som är det riktiga. Detta må vara herr Bohmans uppfattning, men det skulle onekligen vara både klädsamt och hälsosamt om herr Bohman ibland tänkte att de som ingår i den stora grupp inom riksdagen som ställt sig bakom de senaste årens skattepolitik, på de premisser som har förelegat, är ju inte helt omöjliga rent intellektuellt och omdömesmässigt sett. Då kanske man inte begagnar uttrycket fara omkring och hatta, som herr Bohman nu med förkärlek använde.

Jag skulle vidare till herr Bohman vilja säga att det ifrågasvarande direktivet till myndigheterna ändrar naturligtvis inte, för att använda herr Bohmans uttryck, på de låsande bestämmelserna – de står väl kvar än så länge. Men det innebär att myndigheterna inte kan hänga på några nya lås, vilket man i annat fall skulle kunna befara, eftersom myndigheterna är fyllda av ambitioner att göra det bästa möjliga av sin speciella sektor, utan den möjlighet till överblick som naturligtvis regering och riksdag ändå måste hålla sig med.

Nu kommer den kommunalekonomiska utredningen att fundera även på dessa frågor, och går det att lätta på några lås är det självfallet att i den mån jag har möjligheter och lever och har hälsan och sitter där jag sitter, så skall jag gärna vara med och pröva de lättnaderna.

Herr Bohman fick inget svar när han frågade: Vad ämnar regeringen göra för att klara upp de kommunala ekonomiska problemen för framtiden? Det är klart att det inte går att ge ett enkelt och adekvat svar på en så vidlyftig fråga. Ingen kan göra det, för all framtid innehåller ju så enormt mycket av oförutsedda förhållanden som aktualiseras och som kräver sin lösning. Man kan i stort sett tänka sig utvecklingen och planera efter fattig förmåga, och vi kommer väl att sätta oss ner och fundera i de riktningarna. Men det är ingenting som jag ensidigt kan ställa mig i bänken här och ge besked om, utan det får bli föremål för en prövning tillsammans med kommunernas representanter, med förhoppningar om att vissa vägledande riktlinjer kan ges.

Herr Bohman ställde för en tid sedan frågan: Vad ämnar finansministern göra med inflationen? Ja, det är sådana där patentfrågor som är lätta att ställa men som svaranden ju inte gärna har möjligheter att besvara på ett för herr Bohman tillfredställande sätt. Då blir det en presentation av vad vi gör och vad vi har gjort, eftersom problemet inte är nytt. Inflationsproblemet är inte nytt, kommunernas ekonomiska problem är inte nya – det är vad vi kämpar med dagligen och har kämpat med i årtal. Det finns således också utrymme för att säga att detta har föranlett de och de åtgärderna, och sedan får vi med de bästa ambitioner hantera framtiden.

Herr talman! Tiden lider, och det är flera efter mig som har interpellationssvar att lämna, så jag skall sluta med detta.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Får jag först klara ut ett begrepp. "Hatta" är ett orienteringsuttryck, finansminister Gunnar Sträng, som innebär att man inte går målmedvetet och rakt på en kontroll utan att man improviserar sitt vägval. När jag talade om att man hattat på skattesidan, menade jag alltså att man årligen vidtog de åtgärder man just då ansåg påkallade utan inbördes sammanhang. Man har alltså hattat, man har inte haft någon målmedvetet långsiktig skattepolitik. Om man sedan skall anse kritiken vara "nedsättande" gentemot dem som har vidtagit åtgärderna, eller om man skall anse det vara en "nedsättande" kritik av åtgärderna som sådana kan ju var och en avgöra själv efter personligt tycke och smak. Jag menar att de åtgärder som vidtogs var dåliga. Man skulle i stället ha bestämt sig för att långsiktigt lösa våra skatteproblem.

Om man sedan drar ut konsekvenserna av vad finansministern därefter sade, blir man bekymrad. Jag skulle alltså inte få fälla "nedsättande" omdömen om en riksdagsmajoritet. Däremot skulle man tydligen få fälla sådana omdömen om en minoritet. Det kan finansministern givetvis inte ha menat. Här gäller det ju inte majoritet eller minoritet; vad vi här diskuterar är sakfrågor, oberoende av om det är en majoritet eller en minoritet som står för dessa. En majoritetsställning innebär inga som helst garantier för att det som majoriteten beslutat är den absolut bästa lösningen. Det instämmer säkert också finansministern i.

Herr STRÖMBERG i Botkyrka (fp):

Herr talman! Finansministern avslöjade i sitt senaste inlägg något om direktiven till den kommande utredningen om det kommunala skatteutjämningsystemet och talade också litet om tidsfaktorn, när han sade att utredningen skulle arbeta så snabbt att resultatet kunde vägas in i den kommunalekonomiska utredningen. Jag noterar och understryker detta. Jag tror att det var ett mycket viktigt besked, som många kommuner i svåra situationer här i Storstockholm kommer att hälsa med stor tillfredsställelse.

Tisdagen den
18 november 1975

*Om samordning av
skilda sysselsätt-
nings- och befolk-
ningsprognoser*

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag vill bara göra den enkla kommentaren att jag här med stort intresse tog del av upplysningen att begreppet hatta hade med orientering att göra. Det var nog en behövlig förklaring – även om jag har en känsla av att det var mycket av en efterhandskonstruktion.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om samordning av skilda sysselsättnings- och befolkningsprognoser

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara herr Nilssons i Tvärålund (c) den 22 oktober anmälda interpellation, 1975/76:35, till herr statsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund har frågat statsministern om regeringen anser att samordning bör ske mellan centrala myndigheter och regionala organs bedömningar av befolknings- och sysselsättningsutvecklingen samt, om så är fallet, vilka åtgärder regeringen vidtagit och ämnar vidta för att få sådan samordning till stånd. Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Vad först gäller herr Nilssons första fråga kan den besvaras med ja. Redan i beslutet om den aktiva lokaliseringpolitiken år 1964 ströks under att en samordning i tid och rum mellan regionalpolitik och övriga gränar av samhällsplaneringen är av utomordentlig betydelse för att samlade insatser skall kunna göras för en Orts eller bygds utveckling. I propositionen påpekades särskilt den samordningseffekt som ett gemensamt utredningsmaterial har på olika delar av samhällsplaneringen. De skilda länsplaneringsomgångar som har genomförts har syftat till att ge underlag för en sådan samordning.

När det gäller herr Nilssons andra fråga, om vad som gjorts för att få en sådan samordning, vill jag påpeka att Kungl. Maj:t – med utgångspunkt i 1972 års riksdags beslut om ett regionalpolitiskt handlingsprogram – år 1973 förordnade att statlig myndighet skall lägga resultatet av länsplaneringen, med de modifieringar riksdag och regering anger, till grund för sin planering. Motsvarande föreskrift bör utfärdas när länsplanering 1974 har utvärderats av riksdagen under år 1976.

Jag kan tillägga att de överväganden som f. n. görs om länsplaneringens framtida utformning bl. a. utgår från att länsplaneringens samordningseffekter bör förstärkas.

De åtgärder regeringen har vidtagit och enligt vad jag sagt avser att vidta innebär att den samordning uppnås som interpellanten efterfrågar.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min interpellation. Det är klart och klagörande – även för de statliga myndigheter

på olika nivåer och sektorer som har anledning att iakttä detta. Jag hoppas att svaret kommer att lända till efter rättelse.

Statsrådet och jag är alltså helt överens om den principiella sidan av saken. Jag skulle ha kunnat nöja mig med att säga detta i min kommentar, men jag tycker att det finns anledning visa att situationen inte är tillfredsställande som den är i dag. Det är därför jag har ställt min interpellation. Jag har i interpellationen pekat på samordningen på det statliga området, på central och regional nivå. I sammanhanget finns också den statliga sektorns planering i förhållande till kommunernas. Det finns många exempel på brister i båda dessa avseenden.

Statsrådet pekar i svaret på ambitionen i riksdagsbeslutet år 1964 när det gäller samordningsfrågorna. Statsrådet framhåller också att det momentet är mycket starkt understruket i länsplaneringsomgångarna för att genomföra avsikten med regionalpolitiken.

Jag tolkar svaret så att statsrådet fullt ut vill ge sin medverkan till att den statliga administrationen skall uppfylla de av riksdagen beslutade målsättningarna. Jag anser att detta är en mycket viktig principfråga – det var därför jag ställde min interpellation till statsministern.

Statsrådet säger i svaret också att regeringen med utgångspunkt i 1972 års riksdagsbeslut om ett regionalpolitiskt handlingsprogram har förordnat att statliga myndigheter skall lägga resultatet av länsplaneringen till grund för sin planering. Motsvarande föreskrifter skall utfärdas när länsplanering 1974 har utvärderats. Jag är helt enig med statsrådet i de ambitionerna. Men systemet måste ju också fungera. Även på den punkten tror jag att vi är helt ense.

Jag har i min interpellation visat på brister – det finns många flera exempel än det jag har tagit upp i interpellationen. Mot bakgrund av statsrådets positiva inställning i principfrågan förutsätter jag – även om det inte uttalas i svaret – att statsrådet är beredd att vidta åtgärder för att få den nuvarande ordningen att fungera bättre än den gjort hittills.

De centrala förordningarna har tydligen inte trängt igenom i vissa statliga verk. En decentralisering av samråden mera till länsnivå än hittills tror jag skulle lösa många av dessa problem, som tydligen är svåra att lösa med centrala direktiv.

Reaktionen centralt när det gäller det exempel jag har anfört i min interpellation är mycket intressant. Verket medger att det finns centrala direktiv om att man skall lägga befolkningsramarna till grund för sin verksamhet. Men samtidigt säger man att det föreligger skyldighet att utöka sina kunskaper om bosättningsmönstret och näringslivets struktur. I detta fall har verket gjort framskrivningar av 1970 års siffror och trender och dessutom gjort subjektiva antaganden. Verket i fråga påpekar att man har en annan uppläggning än länsstyrelserna och att verket också har andra syften. Då måste man fråga sig vilka de syftena kan vara. I det svar som verket har avgivit säger man ingenting om att man beklagar att kontakter inte förekommit eller att man i framtiden tänker ta kontakter. Man säger emellertid att man hoppas att de framskrivningar som

Nr 23

Tisdagen den
18 november 1975

*Om samordning av
skilda sysselsättnings-
och befolkningsprognoser*

Tisdagen den
18 november 1975

*Om samordning av
skilda sysselsätt-
nings- och befolk-
ningsprognoser*

i så många avseenden skiljer sig från länsstyrelsens prognoser ändå skall vara till nytta för länsstyrelsen.

De förhållanden som jag har nämnt kan statsrådet och jag inte diskutera – jag är fullt införstådd med att statsrådet inte har haft möjlighet att studera just dessa exempel. Men jag har med exemplen, som har tagits från offentliga handlingar, visat att det finns anledning att uppmärksamma dessa frågor. Jag hoppas att statsrådet med den positiva inställning han har är beredd att snarast rätta till otillfredsställande förhållanden på detta område.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Bara några ord som kommentar till statsrådets svar på herr Nilssons i Tvärålund viktiga fråga om samordningen mellan regionalpolitik och övriga grenar av samhällsförvaltningen.

Jag delar de framförda synpunkterna att en samordning är nödvändig om vi skall få de önskade effekterna av regionalpolitiken. Tyvärr måste emellertid jag liksom herr Nilsson i Tvärålund konstatera att den här samordningen alltför ofta saknas. Jag har tidigare här i kammaren i olika sammanhang haft anledning att peka på det.

Herr Nilsson har i sin interpellation berört exempelvis vägbyggandets roll i den långsiktiga regionala planeringen. Låt mig vidga det något genom att ta upp kommunikationerna som helhet och deras roll.

Ett typexempel är inlandsbanans betydelse för enskilda och näringsliv i Norrlands inland. Vi satsar mycket pengar på det inre stödområdet för att där skapa ökade sysselsättningstillfällen, eftersom skogslänen har sina speciella problem. Men hur samordnas den satsningen med de åtgärder som vidtas från andra organ? Mycket dåligt enligt min mening. Vid en konferens om inlandsbanans framtid som ordnades i våras i Vilhelmina med representanter från bl. a. berörda kommuner hördes många kritiska röster om att de lokaliseringspolitiska satsningarna motverkades av försummelser i fråga om såväl inlandsbanan som tvärgående kommunikationer.

Ett annat område där jag tycker vi har anledning att efterlysa samordning är skolans område. Hur ofta har exempelvis inte skolmyndigheterna lagt ned små skolor på landsbygden och därmed direkt motverkat de strävanden som vi på det regionala planet har haft att slå vakt om en bygd.

Detta är, herr statsråd, bara ett par exempel på vad jag tycker är en betydande brist på samordning. De strävanden som vi har i länsplaneringen och här i riksdagen motarbetas genom att liknande strävanden saknas i en del andra organ.

Detta är definitivt inget isolerat Norrlandsproblem. I mitt arbete på länsplanet har jag stött på denna brist på samarbete i många olika sammanhang. Därför vill jag liksom herr Nilsson uttrycka förhoppningen att de föreskrifter som statsrådet utlovar när länsplanering 1974 har utvärderats verkligen skall leda till en förbättrad samordning. Det är endast

på det sättet som de mycket stora satsningar vi gör på det regionalpolitiska planet kan bli effektiva. Det får helt enkelt inte vara så som det är f. n. att man satsar en massa pengar på lokaliseringstöd men sedan inte följer upp det när det gäller att ge invånarna den service som de naturligtvis efterfrågar för att vilja bosätta sig och arbeta i den bygden.

Jag hoppas liksom herr Nilsson att det verkligen skall bli en betydande förbättring på detta område.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om skyldighet för politiskt parti att redovisa penningbidrag, m. m.

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr *Werners* i Tyresö (vpk) den 15 oktober anmälda interpellation, 1975/76:19, dels herr *Björcks* i Nässjö (m) den 16 oktober anmälda interpellation, 1975/76:24, till herr statsministern och anförde:

Herr talman! Herr Björck i Nässjö har frågat statsministern om denne vill dels lämna en redogörelse för det verkliga händelseförloppet när medel överfördes från Västtyskland och från en svensk facklig organisation till Finland för att användas där i fackliga valsammanhang och dels ge sin principiella syn på frågan om mottagande av bidrag från utländsk källa till politisk eller facklig organisation liksom lämnande av sådana bidrag till utlandet. Herr Werner har frågat mig om jag är beredd att framlägga förslag till lagstiftning angående redovisningsskyldighet för penningbidrag till de politiska partierna och om deras anslag och bidrag till andra organisationer. Herr Björcks fråga har överlämnats till mig för besvarande. Jag besvarar de båda frågorna i ett sammanhang.

Jag skall börja med herr Björcks fråga angående händelseförloppet vid överförandet av medel till Finland. I den delen kan jag bara konstatera att det inte ankommer på statsministern eller annat statsråd att i interpellationssvar lämna en sådan redogörelse. F. ö. föreligger det enligt min mening tillräcklig information i den här frågan.

Frågan om mottagande av bidrag från utländsk källa till politisk eller facklig organisation inrymmer vissa komplikationer. Som bekant finns det i brottsbalken en straffbestämmelse som avser tagande av utländskt understöd. Bestämmelsen som tillkom under andra världskriget riktar sig mot "den som av främmande makt eller någon som handlar i dess intresse mottager penningar eller annan egendom för att genom utgivande eller spridande av skrifter eller annorledes påverka den allmänna meningen om statsskicket eller om åtgärder i rikets inre eller yttre styrelse". Givetvis tillkom bestämmelsen inte för att hindra att ett svenskt demokratiskt parti tar emot understöd av ett utländskt broderparti. Den gavs emellertid en förhållandevis stor räckvidd, och enligt min mening framstår den i dag som olämpligt avfattad. Som bekant har utredningen

Nr 23

Tisdagen den
18 november 1975

*Om skyldighet för
politiskt parti att
redovisa penningbi-
drag, m. m.*

Tisdagen den
18 november 1975

*Om skyldighet för
politiskt parti att
redovisa penningbi-
drag, m. m.*

för översyn av brottsbalkens bestämmelser om brott mot rikets säkerhet i sitt tidigare i år framlagda betänkande föreslagit att bestämmelsen skall upphävas. Betänkandet övervägs f. n. inom justitiedepartementet, men jag kan redan nu säga att jag anser att mycket talar för utredningens förslag i den här delen.

Av det anförda framgår att jag inte ställer mig främmande till tanken att parti här i landet kan ta emot bidrag från utlandet. Saken får dock bedömas från fall till fall. Mottagandet kan t. ex. utgöra ett led i ett brott mot rikets säkerhet och kan då självfallet inte accepteras.

När det gäller frågan om att lämna bidrag till utlandet finner jag det naturligt att de partier som arbetar för internationell solidaritet också ger bidrag till sina utländska broderpartier eller till frihetsrörelser när det behövs och är möjligt. I synnerhet är det naturligt när det gäller bidrag till partier eller rörelser som är engagerade i kamp mot fattigdom och förtryck men också när det är fråga om bidrag till broderpartier i länder som ligger oss nära.

Frågan om en offentlig redovisning av hur de politiska partierna finansierar sin verksamhet har behandlats av riksdagen vid ett flertal tillfällen. Senast skedde det med anledning av en motion vid 1973 års riksdag. Konstitutionsutskottet uttalade då att det var av stort värde om en bättre offentlig redovisning kunde komma till stånd. Beträffande formerna för en sådan redovisning ansåg utskottet i likhet med vad riksdagen tidigare hade uttalat att en frivillig överenskommelse därom mellan partierna var att föredra. Men då några överenskommelser mellan partierna inte kommit till stånd ansåg utskottet att tiden var mogen att på nytt överväga om en lagstiftning i ämnet borde införas. Utskottet framhöll emellertid att frågan fordrar ingående överväganden av principiell och lagteknisk innebörd. Utskottet gav också exempel på de svårigheter som är förknippade med en lagstiftning. Bl. a. framhölls att en lagstiftning självklart inte fick äventyra valhемligheten och att man måste beakta det angelägna från demokratisk synpunkt att partierna själva får besluta om sin organisation och sina inre arbetsförhållanden.

Riksdagen godkände vad utskottet anförde. I enlighet med riksdagens ställningstagande får frågan alltså övervägas av regeringen i lämpligt sammanhang.

Vad beträffar frågan om lagstiftning angående redovisningsskyldighet för partiernas anslag och bidrag till andra organisationer är situationen en annan. Intresset av öppenhet från partiernas sida är här betydligt mindre framträdande. Vidare skulle svårigheterna vid en lagstiftning vara i stort sett desamma som i fråga om redovisningsskyldighet för mottagna bidrag. Jag vill också erinra om att allmän enighet hitills har rått om att någon offentlig kontroll inte ens skall förekomma av hur partierna använder det statliga partistödet. När det gäller bidrag till utländska organisationer tillkommer också problemet att ett offentliggörande i vissa fall skulle kunna innebära risk för repressalier mot mottagarna i deras hemland. På det här området är därför något lagstiftningsinitiativ inte aktuellt.

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

Herr talman! I sitt svar erinrar statsrådet om att partierna var överens om att det inte skulle förekomma någon kontroll av hur man använde partistödet. Men det är ju inte detta som är problemet. Användningen av anslag eller bidrag – satsning på tidningar, flygblad, organisationsutbyggnad och annat – blir ju klarlagt genom partiernas verksamhet. Nej, det är i stället frågan om varifrån stödet kommer som är intressant. Svaret på den frågan ger vägledning vid bedömningen av vem eller vilka som har intresse av att viss propaganda bedrivs när det gäller det ena eller det andra ställningstagandet. Detta fann partifinansieringssakunniga i det betänkande som lades fram i december 1951 vara av principiellt värde att få veta. Men utredningen trodde den gången att det räckte med förhoppningar om att partierna på frivillighetens väg skulle komma överens om att avge offentlig redovisning.

När motionen därom väcktes 1964 var det endast kommunisterna som tillstyrkte förslaget om utredning angående partiernas finansiering. Socialdemokratiska partiet ansåg att vägar borde finnas till en effektiv insyn. LO ansåg att lagstiftning borde övervägas om frivillighetens väg visade sig vara oframkomlig. Vårt parti aktualiserade frågan på nytt 1966, och den gången motionerade även två socialdemokratiska ledamöter, herr Haglund och herr Hammarberg, i samma fråga. I deras motion hette det bl. a. att det var ett renlighetskrav att få ett grepp om från vilka bidragen kom – genom enskilda givare eller genom anslag.

Nu erinrar statsrådet i sitt svar i dag om ett utskottsbetänkande från 1973 där denna fråga diskuterades. I detta betänkande uttalade utskottet att då ingen överenskommelse kommit till stånd, ansåg utskottet tiden mogen att på nytt överväga om lagstiftning borde införas. Herr Geijers kommentar i dag tolkar jag så att regeringen på nytt får överväga frågan om lagstiftning i lämpligt sammanhang. Men hans slutsats tycks ändå vara att något sådant lämpligt sammanhang inte föreligger.

När det gäller den andra delen av min fråga som avsåg lagstiftning om redovisningsskyldighet för partiernas anslag och bidrag till andra organisationer är situationen en annan, säger statsrådet. På den punkten är jag mer överens med herr Geijer än vad beträffar svaret på första delen av min fråga. När det gäller denna senare del anförs att mottagarna av solidaritetsbidrag kan löpa risk att bli utsatta för repressalier om dessa bidrag redovisas öppet. Jag är klar över att det troligen är svårare att lagstifta om den delen av partiernas ekonomiska transaktioner än om den del som handlar om redovisningsskyldighet för anslag från juridiska personer. Problemet skulle möjligen gå att lösa genom att man begränsade redovisningsskyldigheten för givarna av bidrag som lämnas under former som utesluter de följder vi här talat om, eftersom eventuella repressalier för mottagare av solidaritetsbidrag begränsas till länder som dagens Spanien, Chile och andra fascistregimer, men inte har relevans när det gäller det inrikespolitiska läget i länder som Sverige.

Självfallet måste den allvarliga invändning som har gjorts beträffande

Nr 23

Tisdagen den
18 november 1975

*Om skyldighet för
politiskt parti att
redovisa penningbi-
drag, m. m.*

Tisdagen den
18 november 1975

*Om skyldighet för
politiskt parti att
redovisa penningbi-
drag, m. m.*

denna del av problemet respekteras, men jag anser att det i övrigt borde vara självklart att partiernas internationella solidaritetsinsamlingar redovisas öppet. Detta har vi i vårt parti regelbundet gjort. Vi har bl. a. redovisat en insamling som vi f. n. bedriver för vårt broderparti i Spanien. Mot bakgrunden av den debatt som har förts när det gäller partiernas internationella solidaritetsarbete under senare tid håller jag med om att det vore angeläget med ett klagörande från samtliga partier på den punkten. För vår del kan vi ansluta oss till den tanke som har framförts om någon form av kommitté som har hand om en sådan granskning och som sedan redovisar denna för allmänheten.

Men jag återkommer till den väsentliga saken i sammanhanget – det är också vad utskottet gav uttryck för 1973 – att det finns ett stort allmänt intresse av att väljarna får kännedom om vilka organisationer, företag och andra juridiska personer som ger ekonomiskt stöd till de olika politiska partierna. Såvitt jag förstår är det socialdemokratiska partiet, i likhet med vårt parti, berett att öppet redovisa vilka bidrag man får. Det parti som bestämt förklarar sig som motståndare till en sådan redovisning är moderata samlingspartiet; alltså det parti som erhåller sina väsentligaste bidrag från olika bolag, naturligtvis också från bolag som till stor del är engagerade utomlands och där utländska löncarbetare i hög grad tvingas bidra till det svenska högerpartiets verksamhet och valrörelser.

Min fråga är: Varför vill inte statsrådet snabbt ta initiativ till en lagstiftning på det här området när det har visat sig att man inte kommer någonstans med frivilliga överenskommelser? En sådan offentlig redovisning skulle sannolikt bli en mycket avslöjande läsning, inte minst beträffande storfinansens mest omedelbara intresseparti här i landet, nämligen moderata samlingspartiet.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min interpellation.

Samtidigt beklagar jag att regeringen och justitieministern inte vill lämna riksdagen en redogörelse för händelserna i samband med överförandet av pengar från Västtyskland och Sverige till Finland. Formellt har justitieministern kanske rätt att vägra en sådan redogörelse. Men numera brukar man ju inte vara särskilt formell av sig inom justitiedepartementet, och det föreligger ett stort allmänt intresse av att få klarhet i vad som verkligen har hänt.

Dessutom är det inte så som justitieministern påstår, att tillräcklig information i sakfrågan har getts. Det är ett påstående som innebär en stor överdrift. De oklara punkterna är fortfarande många. Därför vill jag uppehålla mig vid händelseförloppet en stund, trots justitieministerns och regeringens negativa inställning till en öppen redovisning.

Den händelse som föranlett min interpellation har väckt stor politisk uppmärksamhet. Till detta bidrar de många motstridande och oklara be-

*Om skyldighet för
politiskt parti att
redovisa penningbi-
drag, m. m.*

sked som lämnats från ledande socialdemokrater sedan affären kom till offentlig kännedom. Om statsminister Palme, partisekreterare Sten Andersson och andra inom socialdemokraternas ledning tycker att deras parti har blivit orättvist behandlat av massmedia, så har man sig själv att skylla i mycket stor utsträckning. Hade man inte lämnat så många motstridande besked, förnekat och förvanskat, så hade kanske allmänhetens intryck blivit bättre. Nu gjorde man inte så, utan försökte erkänna så litet som möjligt, skylla på andra, spela ovetande.

Fortfarande finns det oklarheter. Det är ett allmänt intresse att dessa så långt möjligt reds upp.

Irritationen inför de många socialdemokratiska bortförklaringarna uttrycks rätt väl av vad den kände socialdemokratiska kolumnisten Gösta Söderlund skrev en tid efter avslöjandet:

”Det börjar komma litet för många bortförklaringar och undanflykter om de pengar, som de finländska socialdemokraterna sökte föra ut från Sverige. --- Fler undvikande förklaringar från fackligt och socialdemokratiskt håll bara förvärrar en redan tillkrånglad historia. Vad som nu behövs är inte ett par syndabocker utan en öppen och grundlig redovisning. Pappren på bordet!”

Fortfarande är det inte klarlagt varifrån de västtyska pengarna ursprungligen kommer. Eftersom de kommer via Schweiz är det väl knappast hundra procentigt klart att det verkligen är västtyska pengar. Min första fråga i sammanhanget blir alltså: Varifrån i Västtyskland, om de nu kommer därifrån, kommer pengarna?

Min andra fråga anknyter till det märkliga transportsättet. Varför skulle pengarna föras just över Sverige? Har den svenska socialdemokratin tidigare tjänstgjort som mellanhand när det gäller stöd i olika riktningar?

För det tredje gäller det de svenska pengarna. Alltihop kom ju inte från utlandet. 75 000 kr. kom från Sverige. Man frågar sig genast om detta är en engångsföreteelse. Det verkar inte troligt att det är så. Mycket talar för att man från svenskt fackligt och socialdemokratiskt håll relativt ofta bidragit med pengar till utländska politiska partier och fackliga organisationer. I detta avseende har jag flera frågor som jag tror att det är allmänt intresse att få klarhet i.

Till vilka länder har man från det socialdemokratiska partiet lämnat ekonomiska bidrag?

Vilka belopp har det rört sig om?

Har pengarna förts ut med riksbankens kvitton?

Har någon gång pengar gått till rörelser bakom järnridån som kämpar mot det politiska förtrycket där?

Nu säger kanske herr justitieministern: Det där kan inte jag svara på. Det får herr Björck vända sig till det socialdemokratiska partiet för att få reda på. – Det är just vad jag har gjort med hjälp av riksdagens upplysningstjänst. Man har vägrat att svara. Jag kan ge herr justitieministern svart på vitt när det gäller den saken. Då vänder jag mig alltså till statsministern, justitieministern eller regeringen, beroende på vilken

Tisdagen den
18 november 1975

*Om skyldighet för
politiskt parti att
redovisa penningbi-
drag, m. m.*

man formellt vill välja i detta sammanhang, och begär en redogörelse i förhoppningen att man därifrån skall vara mera intresserad av att lämna besked än man varit från det socialdemokratiska partiets sida.

I detta sammanhang finns det en principiellt viktig fråga som jag gärna vill höra justitieministerns uppfattning om. Det svenska Metallarbetareförbundet har gett pengar att användas av socialdemokraterna i ett finskt val. Men alla medlemmar i svenska Metall är inte socialdemokrater, trots kollektivanslutningen. Anser justitieministern det vara principiellt riktigt att svenska fackförbundsmedlemmar med sina medlemspengar tvingas stödja ett parti i ett utländskt fackligt val som de inte sympatiserar med?

Just i Helsingfors, dit pengarna fördes av finska socialdemokrater, undertecknades i somras slutdokumentet från säkerhetskonferensen. Ett av de viktigaste resultaten var att man uttalade sig mot inblandning i andra staters inre angelägenheter. Paragrafen i fråga lyder så här i slutdokumentet: "De deltagande staterna kommer att avhålla sig från varje direkt eller indirekt, individuellt eller kollektivt ingripande i de inre och yttre angelägenheter som faller inom annan deltagande stats egen behörighet."

Nu kan genmälas att det här är fråga om stöd från en privat organisation, och att man därför kan hävda att det rent juridiskt inte föreligger ett brott mot denna paragraf i säkerhetskonferensens slutdokument som jag just har citerat. Men vad är det för privata organisationer som är inblandade? Jo, bl. a. det svenska socialdemokratiska partiet vars ordförande är landets statsminister. Visst får man väl säga att det finska Metallvalet var en viktig inre angelägenhet i Finland. Det har hela tiden betonats i Finland att detta val skulle få en direkt betydelse på den finska regeringsbildningen, eftersom socialdemokratin i Finland inte velat binda sig för regeringsdeltagande förrän Metallvalet var klart.

Då vill jag fråga justitieministern: Kan inte det som nu har skett tolkas så att påverkan i Finlands inre angelägenheter utifrån har skett? Om svaret på den frågan är nej, kan justitieministern tänka sig något annat fall där bidrag från eller via ett främmande lands regeringsparti kan komma i konflikt med slutdokumentet från Helsingforskonferensen?

Så några ord om den rättsliga aspekten. Brottsbalken 19:13 stadgar förbud att mottaga stöd från främmande makt. De kommentarer som finns av våra ledande straffrättsexperter tyder klart på att tagande av utländskt understöd skall tolkas i vid bemärkelse. Mot denna bakgrund – och den här lagen gäller fortfarande – föreligger det ett allmänt intresse av att det i fortsättningen klagörs vilka regler som skall gälla för svenskt vidkommande. Det gäller dels mottagande, i den mån ett svenskt politiskt parti skulle göra sig skyldigt till sådant, dels i vilka former eventuellt svenskt stöd skall ges i framtiden.

Nu säger justitieministern att han anser att förbudet mot tagande av utländskt understöd skall bort för svensk del. Han säger vidare att han inte ställer sig "främmande till tanken att parti här i landet kan ta emot

bidrag från utlandet". Det är ett ganska märkligt ställningstagande.

Med jämna mellanrum har förekommit uppgifter i pressen om att vissa partier på vänsterkanten, som med rätta kan betecknas som extrema – i så hög grad att de blir föremål för t. ex. telefonavlyssning – har fått och får understöd från främmande makt via ambassader här i Stockholm. Då frågar jag: Är detta någonting som vi skall tolerera också i fortsättningen? På den punkten vill jag mycket gärna ha ett klart besked från justitieministern. Alltså: Om ett parti som företräder en extrem samhällsuppfattning emottager stöd från utländska ambassader i riket, skall detta då tillåtas och verkligen inte beivras?

Herr SIEGBAHN (m):

Herr talman! Herr Björck i Nässjö har redan, före mig, påpekat det något underliga i att justitieministern besvarar denna interpellation och inte statsministern. Det är vissa frågor som endast statsministern bör svara på, och det är inte rimligt att begära samma sak av justitieministern.

När herr Geijer säger att det här är en fråga om var pengar kommit från och vart de gått som regeringen inte har skäl att svara på, vill jag framhålla att herr Palme inte bara är statsminister i en svensk regering utan också ordförande i ett parti. Det måste väl ändå ligga i det socialdemokratiska partiets intresse att få klara upp en sådan här fråga, som har väckt ganska stort uppseende i Sverige, i Finland och i andra länder.

Herr Palme har sagt vid flera tillfällen i radio och TV att han kan garantera att dessa pengar inte har kommit från den amerikanska organisationen CIA. Som herr Helén framhöll redan vid remissdebatten är det omöjligt att acceptera ett sådant påstående om man inte samtidigt vet vem som har skänkt pengarna. Jag kan inte säga att jag vet att A inte är ansvarig för förskingring eller liknande om jag inte vet vem som är ansvarig! Jag måste tolka herr Palmes uttalande så att han av sina tyska sagesmän vid besöket fick reda på vem pengarna kom från och inte bara att de inte har kommit från ett visst håll. Det har alltså inte lämnats någon upplysning om det.

I Tyskland går det mycket bestämda rykten om att det skulle vara det tyska industriförbundet som ligger bakom dessa pengar, vilket ger en något annan belysning av frågan. Eftersom nu inte statsministern är här och inte heller herr Sten Andersson i Stockholm, som väl också känner till en del om de här frågorna, tvingas jag i stället rikta min fråga till den helt utanförstående herr Geijer: Kan herr Geijer på samma sätt garantera att inte dessa pengar har kommit från det tyska industriförbundet? Det skulle naturligtvis te sig litet lustigt för en del av de socialdemokratiska väljarna om Metallindustriarbetareförbundet i Sverige och socialdemokratiska partiet – utan att de kanske till en början har känt till varifrån pengarna kom, men sedan fått upplysning om det – har vidarebefordrat pengar från en sådan avsändare till de aktuella mottagarna.

Nr 23

Tisdagen den
18 november 1975

*Om skyldighet för
politiskt parti att
redovisa penningbi-
drag, m. m.*

Tisdagen den
18 november 1975

*Om skyldighet för
politiskt parti att
redovisa penningbi-
drag, m. m.*

Det som egentligen gjorde att jag begärde ordet var emellertid det ganska uppseendeväckande meddelandet i interpellationssvaret att man i justitiedepartementet f. n. överväger att ändra på lagstiftningen i brottsbalken 19:13, och att det i fortsättningen skall vara fritt fram – med undantag för fall där säkerheten kan hotas – att skänka pengar till svenska politiska partier och organisationer utifrån.

Jag kan inte låta bli att påminna herr Geijer, som också levde på den tiden – även om han då inte hade samma politiska verksamhet som nu – om vad herr Palme talade om i den allmänpolitiska debatten, nämligen kosackvalet 1928. Också då diskuterades bidrag av detta slag. Vad hände 1928 vid kosackvalet, som det något oegentligt har kallats? Jo, kommunisterna och socialdemokraterna gick samman i en formlig kartell, vilket i och för sig var något nytt och väckte viss uppmärksamhet. Men den verkliga uppmärksamheten skapades av det förhållandet att det svenska gruvindustriarbetarförbundet och det ryska gruvindustriarbetarförbundet slöt ett till en början hemligt avtal i slutet av 1927 och sedan författade vissa resolutioner, där de tog avstånd både från svenska LO och från den internationella gruvarbetarfederationen.

När detta så småningom avslöjades väckte det en oerhörd uppståndelse, som följde det socialdemokratiska partiet under hela valkampanjen. I den överenskommelsen stod det nämligen att båda parterna förband sig att förhindra industri- och arbetsfred. Det var självfallet att detta endast kunde gälla det svenska gruvindustriarbetarförbundet. Som ersättning för denna utfästelse skulle subsidier ges i händelse av konflikt. Det råkade också vara så att det svenska gruvindustriarbetarförbundet vid den tiden befann sig i konflikt. Det kom så småningom också fram att detta förbund hade mottagit 1 milj. kr. i understöd, vilket i dagens penningvärde motsvarar ungefär 5 milj. kr. Det var inte småsummor, utan betydligt mera än vad de finska metallarbetarna fick för sitt val.

Det visade sig också när man började träffa de svenska gruvarbetarledarna att dessa pengar i flera veckor hade hållits tillbaka därför att man på den svenska sidan inte var särskilt benägen att publicera dessa resolutioner, vilket sedan i stället gjordes från den ryska sidan. På det sättet tvingades dessa resolutioner i de svenska gruvarbetarnas händer.

Det valet resulterade i det största valnederlag som socialdemokratin lidit. Man förlorade 15 mandat, och alla förhoppningar om att tillsammans med kommunisterna bilda en regeringskoalition. Det borde alltså vara ett mene tekel för faran av att gå in för sådana linjer.

Vi kan tänka oss hur det skulle se ut om vi verkligen, som herr Geijer nu är inne på, accepterade utländska pengar till val och liknande manifestationer i fortsättningen. Jag vill bara erinra om vad som hände 1948, då man på socialdemokratiskt håll gjorde en jättelik affär av den s. k. Molanderinformation om pengar till folkpartiet, vilken sedan visade sig vara fullständigt felaktig. Men detta hann naturligtvis inte alls utredas före valet. Jag kan också peka på 1968, då den mycket skicklige och effektive partisekreteraren Sten Andersson gjorde en stor affär av

hur moderata samlingspartiet samlade in pengar i Jönköping. Detta är västanfläktar mot vad som skulle hända om det i elfte timmen kastades fram en uppgift om att moderata samlingspartiet tog emot subsidier till valet från något bestämt land eller någon bestämd organisation.

Detta måste vara ytterligt allvarliga frågor, och det är märkligt att justitieministern kan ta så lätt på dem. Vad menas med orden "undantaget brott mot rikets säkerhet"? Låt mig anknyta till vad herr Björck i Nässjö nyss sade. I svensk politik får åtminstone politiska partier som kommit så långt att de är representerade i riksdagen statliga bidrag just för att man skall undvika missförhållanden av detta slag. Det vore ganska märkligt om det skulle bli sed, accepterat och lagligen riktigt och inte skulle väcka kritik från andra partier, om partier tog emot pengar utifrån. Var skulle detta sluta? Vi skulle kanske få ett nazistparti, som tog emot pengar från ett håll medan kfml(r) tog emot pengar från ett annat håll. Det skulle kanske, om det finns någon genomslagskraft i partiernas idéer, kunna föra ganska långt.

Herr Palme införde en ny politisk teknik i den allmänpolitiska debatten. När herr Bohman framhöll att det var ganska värdefullt att vara född i och leva i ett land som Sverige, där vi har demokrati osv., gick herr Palme till riksdagskalendern och hittade där uppgiften att herr Bohman var född 1911, alltså innan vi hade fått den fullständiga demokratin genomförd. För att illustrera herr Palmes bevisteknik vill jag peka på ett annat ärende samma dag, nämligen frågan om pengar till Spanien. Herr Palme antydde att Gösta Bohman skulle ha haft fel, eftersom denne hade fötts på den tiden när demokratin ännu inte var genomförd. Jag vill inte alls använda samma bevisteknik, men jag kan ändå inte underlåta att nämna att herr Palme föddes i början av 1927. Avtalet med gruvarbetarna slöts mot slutet av 1927. Det är klart att det inte fanns något som helst samband mellan dessa två händelser, men jag ville bara nämna dem för att visa hur farligt det är att föra en bevisning längs sådana linjer.

Jag vill således också efterlysa hur herr Geijer ser på denna fråga om att öppna Sveriges gränser för utländska bidrag. Den frågan är kanske för vår kommande politik viktigare än frågan om de bidrag som eventuellt har lämnats från Sverige och via Sverige.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag börjar med att bemöta herr Werner i Tyresö. Herr Werner var inte riktigt nöjd med vad jag hade sagt i svaret, nämligen att frågan om mottagande av bidrag i anledning av vad som diskuterades i riksdagen 1973 var en fråga som skulle övervägas av regeringen i lämpligt sammanhang. Nu ville herr Werner tolka uttrycket "i lämpligt sammanhang" på det viset att det över huvud taget inte skulle finnas något lämpligt sammanhang. På den punkten vill jag bara säga till herr Werner att då har herr Werner inte förstått vad jag har menat. Jag vill gärna säga här att frågan är så pass viktig och så pass betydelsefull att den

*Om skyldighet för
politiskt parti att
redovisa penningbi-
drag, m. m.*

Tisdagen den
18 november 1975

*Om skyldighet för
politiskt parti att
redovisa penningbi-
drag, m. m.*

verkligen inte förtjänar att läggas på hyllan eller stoppas ned i någon skrivbordslåda, som man ibland brukar säga, utan att den för oss i justitiedepartementet verkligen är aktuell. Det är bara det att jag i dag inte är beredd att gå mycket längre med hänsyn till att konstitutionsutskottet 1973 uttalat att det är en komplicerad fråga, som kräver en hel del överväganden om vilka vägar man skall kunna gå fram på.

Jag har med detta egentligen bara velat säga att även om här finns svårigheter som gör att man kanske funderar både en och två gånger innan man handlar, så betyder det inte att vi har släppt tanken på att sätta till en utredning.

Sedan vänder jag mig till herr Björck i Nässjö. Herr Björck upprepade ju vad vi alla redan har hört, vi som läser tidningar och som har följt med tidigare debatter i riksdagen. Jag kan väl som tidningsläsare och åhörare av riksdagsdebatterna säga att visst kunde man allra först konstatera en hel del oklarheter i de uppgifter som lämnades, men jag tycker att informationerna så småningom har blivit så fullständiga att det bör vara möjligt för var och en att bilda sig en uppfattning om denna fråga. Jag vidhåller alltså fortfarande att frågan har stötts och blötts och att det från ansvariga personer har lämnats så mycket information, att herr Björck borde kunna vara nöjd med det.

Rent principiellt menar jag emellertid att det är fel att ta upp denna fråga som interpellation i riksdagen, med hänsyn till interpellationsinstitutets syfte och mening. Med adress också till herr Siegbahn vill jag erinra om att meningen med interpellationer är att de skall avse frågor till statsråd i angelägenheter som angår dennes tjänsteutövning. Även om nu herr Björck säger att han riktade interpellationen till statsministern – som ju också är partiordförande – är det i varje fall inte någon fråga som gällde statsministerns tjänsteutövning.

Men herr Björck vill ändå fortsätta citera och tog upp några frågor i anslutning till huvudfrågan. En fråga gällde, om det var principiellt riktigt att Metall hade gett pengar till Finland, med den bakgrunden – menade herr Björck – att alla medlemmar i Metallindustriarbetareförbundet inte är medlemmar i det socialdemokratiska partiet. Herr Björck frågade därför om detta förfarande kunde anses vara principiellt riktigt.

Det är en intressant fråga, herr Björck, men det är svårt att svara på den – både för herr Björck och för mig. Det är nämligen här fråga om en demokratisk organisation med egna stadgar, och det är ju i sista hand en fråga om att tolka en facklig organisations stadgar på den punkten. Jag är icke beredd att försöka mig på en tolkning härvidlag, eftersom jag inte vet om den kan vara riktig eller ej. Det kan egentligen i sista hand inte avgöras annat genom ett utslag i domstol. Principiellt är det över huvud taget en mycket intressant och svårtolkad fråga var gränsen går mellan den enskilde medlemmens rättigheter och de rättigheter organisationen som sådan har i olika sammanhang, så jag kan inte tillmötesgå herr Björck med att försöka mig på någon stadgetolkning i det sammanhanget.

Sedan kommer jag till den fråga som både herr Björck och herr Siegbahn särskilt har uppehållit sig vid, nämligen bestämmelsen i brottsbalken 19:13. Jag vet inte hur herrarna har läst mitt svar. Jag noterade att ni båda gjorde gällande att bestämmelsen bör tas bort helt och hållet och det nu skall vara fullständigt "fritt fram" – ett uttryck som herr Siegbahn använde – för bidrag från utlandet till svenska organisationer. Jag beskyldes av herr Siegbahn för att ta alltför lätt på den här frågan. Men då har nog herr Siegbahn läst svaret till herr Björck litet för hastigt. Det är ju så att det föreligger ett utredningsförslag om att bestämmelsen skulle tas bort. Detta utredningsförslag bearbetas f. n. inom justitiedepartementet. Vad jag sade var att man normalt inte brukar uttala sig i en fråga förrän man har kommit fram till en ståndpunkt som man avser att föra fram till riksdagen men att jag ändå redan nu kunde säga att jag anser att mycket talar för utredningens förslag. Jag gjorde emellertid en synnerligen viktig reservation – som egentligen är ett svar på vad herr Siegbahn och herr Björck här har dragit fram – genom att påpeka att saken måste bedömas från fall till fall. Är mottagandet ett led i ett brott mot rikets säkerhet kan det självfallet inte accepteras.

Detta får väl anses vara så att säga några små spånor från det pågående arbetet i departementet, vilket ju ännu inte är avslutat, varför jag i dag inte är beredd att säga hur vi anser att de förslag skall hanteras som har kommit från utredningen. Vi är givetvis medvetna om att det inte är så enkelt som att bara stryka ett streck över paragrafen, utan att det krävs en hel del penetrering av vilka konsekvenserna av detta skulle bli.

Därmed menar jag att de spekulationer som herr Björck och herr Siegbahn har framställt om innebörden av utredningsförslaget faller. Jag får väl be herrarna vara så vänliga och vänta till dess vi blir färdiga och kommer med ett förslag till riksdagen. Då har vi bättre underlag för en diskussion om hur vi skall se på den problematik som vi i det här sammanhanget har tagit upp.

Herr Siegbahn ställde en direkt fråga till mig, om jag kan garantera att de här omdiskuterade pengarna inte kommit från det tyska industriförbundet. Jag kan inte svara på den frågan, herr Siegbahn. Jag har fått redogörelser från statsministern och från andra personer som haft med detta att göra, och det har inte i något av dessa sammanhang talats om pengar från något tyskt industriförbund. Jag kan inte ge herr Siegbahn någon annan upplysning i det här avseendet.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Jag finner det fortfarande väldigt beklagligt att herr justitieministern eller någon annan från regeringen inte vill ge besked på ett antal väsentliga punkter. Det är självklart att jag inte kan tvinga någon att göra detta, men jag kan däremot konstatera att på dessa punkter står frågetecknen kvar. Det gäller:

Tisdagen den
18 november 1975

*Om skyldighet för
politiskt parti att
redovisa penningbi-
drag, m. m.*

1. Varifrån kommer ursprungligen pengarna?
2. Till vilka länder har man tidigare lämnat ekonomiskt bidrag, i sådana här eller motsvarande sammanhang, från det socialdemokratiska partiet eller från svenska fackliga organisationer?
3. Vilka belopp har det rört sig om?
4. Har pengar av det här slaget – om de har förekommit – förts ut med riksbankens tillstånd?
5. Har det någon gång hänt att man från det socialdemokratiska partiet eller från en svensk facklig organisation har hjälpt någon form av rörelse bakom järnridån, där ändå en stor del av jordens befolkning lever?

Särskilt ett svar på den sista frågan tror jag att många i Sverige skulle vara intresserade av. Jag har försökt få besked på den punkten, bl. a. genom att rikta frågor till det socialdemokratiska partiets internationella kansli, men där har man varit totalt ovillig att ge några svar. Det är en teknik som vi känner igen hos det socialdemokratiska partiet när det gäller pengar. För ett antal år sedan – det var 1970 – hade jag tillsammans med några andra medlemmar av Moderata ungdomsförbundet uppgiften att något försöka kartlägga det socialdemokratiska partiets finansiering – och mer slutna dörrar, mer tysta telefoner har jag aldrig upplevt i hela mitt liv. Där var den här öppenheten, som det så ofta talas om, inte särskilt markant.

Herr talman! Naturligtvis får vi vänta tills riksdagen kan ta ställning till den här frågan. Det är ju riksdagen som beslutar huruvida vi skall avskaffa det nu gällande stadgandet. Jag tycker emellertid att herr justitieministerns uttalande, att av "det anförda framgår att jag inte ställer mig främmande till tanken att parti här i landet kan ta emot bidrag från utlandet", även med de inskränkningar som herr justitieministern sedan gjort innebär ett så pass anmärkningsvärt ställningstagande att det kan öppna en helt ny situation i Sverige när det gäller partifinansiering. Låt oss hoppas att det inte blir på det sättet.

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

Herr talman! Det pågår i viss mån två diskussioner i den här interpellationsdebatten. Jag förstår mycket väl att herr Björck i Nässjö och herr Siegbahn inte är så intresserade av att diskutera frågan om partiernas redovisningsskyldighet, men den kan inte ryckas loss ur sitt sammanhang när vi diskuterar hela frågan om partiernas finansiering och deras ekonomiska transaktioner.

Vi har flera gånger krävt en öppen redovisning av partiernas finanser. Jag har inga illusioner om att en lag om sådan redovisning skulle avslöja alla okända donatorer och uppdragsgivare när det gäller smuggelhistorier. Bara existensen av en lag uppenbarar ju inte lagbrott, men den skulle tvinga fram en offentlig redovisning av vilka bidrag partierna får. Det skulle, som jag sade tidigare, bli en mycket intressant läsning, där svenska arbetare skulle kunna se hur mycket de tvingades betala i valbidrag till moderata samlingspartiets valrörelser.

Tisdagen den
18 november 1975

*Om skyldighet för
politiskt parti att
redovisa penningbi-
drag, m. m.*

Herr Björck i Nässjö ondgör sig över valutasmugglingshistorien. Men jag tror att det är mest kvirrande för formens skull. Jag tror inte att herr Björck har någonting emot vare sig antikommunistisk verksamhet, pengar för att bekämpa kommunister eller den i dessa sammanhang så vanlige uppdragsgivaren. Min och vårt partis inställning till smuggelpengarna är välkänd, och jag behöver inte upprepa den här. Men den kritik som gäller hur ett svenskt fackförbunds ledning använder medlemmarnas pengar – i det här fallet för att bekämpa en del av sina finländska kolleger, ungefär hälften – tycker jag inte hör hemma i den svenska riksdagen. Den kritiken kommer jag och vårt partis medlemmar, som är fackligt organiserade, att föra fram framför allt i de olika fackliga organisationer som vi är verksamma i. Jag tror att det vore lika angeläget för herrar Björck och Siegbahn och moderata samlingspartiet att tala om hur mycket pengar man på det hållet får från svenska och multinationella bolag.

Är det inte så att moderaterna är rädda för en öppen redovisning av partiernas inkomster just därför att den skulle uppenbara för alla vilka som har intresse av moderaternas högerpolitik? Vilka bidrag får ni i moderata samlingspartiet från svenska s. k. multinationella företag? Är inte det också i viss mening utländska pengar? Genom sådana bidrag är ni med och stöder er partiverksamhet på de stora företagens utsugning av arbetare i andra länder.

Att herr Björck och moderata samlingspartiet är motståndare till en lagstiftning som skulle möjliggöra en öppen redovisning kan jag mycket väl förstå. Jag har mindre förståelse för att regeringen och statsrådet Geijer inte är mer intresserade. Därför noterar jag som ett steg framåt att herr Geijer i sitt senaste inlägg säger att den här frågan inte alls skall plockas undan utan att den är föremål för överväganden.

Men frågan till herrar Björck och Siegbahn och moderata samlingspartiet kvarstår: Varför är ni motståndare till en öppen redovisning av varifrån partierna får sina pengar?

Herr SIEGBAHN (m):

Herr talman! Det är alldeles riktigt som herr Werner i Tyresö säger, att det här rör sig om två debatter. Mitt intresse i detta sammanhang gäller den fråga som har ställts av herr Björck i Nässjö, nämligen om Sveriges förhållande till utlandet, vare sig det gäller svenska bidrag till utländsk politik eller utländska bidrag till svensk politik. Den andra delen av frågan kan vi kanske debattera vid ett annat tillfälle, och jag vill inte här gå in på ett bemötande av herr Werners något färgade skildring av hur moderata samlingspartiet finansierar sin verksamhet.

Herr justitieminister! Jag har faktiskt hunnit läsa denna korta passus, och som komplettering till vad herr Björck sade vill jag bara konstatera att det centrala i herr Geijers yttrande är att man skall kunna ta emot bidrag från utlandet. Sedan finns det en underlig mening som säger att saken skall bedömas från fall-till fall. Men en lagstiftning måste självfallet

Tisdagen den
18 november 1975

*Om skyldighet för
politiskt parti att
redovisa penningbi-
drag, m. m.*

vara generell. Det kan inte vara så att herr Geijer vill förbehålla regeringen rätten att säga att när regeringspartiet tar emot pengar är det bra, men när moderaterna gör det är det inte bra.

Det enda som åberopas är att om mottagandet strider mot rikets säkerhet skall det inte accepteras. Det är verkligen att vara mycket anspråkslös i sina fordringar. Det är klart att om man kan konstatera att det från ett visst land har lämnats pengar för att spränga kustartilleripjäser i luften, så måste det vara ett lagstridigt bidrag. Men eftersom vi nu diskuterar den här frågan hade det varit högst önskvärt att man fått några principer. Och jag kan inte förstå vilka principer som skulle göra det önskvärt att de olika politiska partierna eller liknande organisationer skall få ta emot pengar för verksamhet av rent politisk natur eller där intill.

Vi har det väl ändå så gott ställt ekonomiskt i vårt land att detta problem över huvud taget inte skulle behöva uppstå. Det hade därför varit tacknämligt om justitieministern gjort ett allmänt uttalande om att utländska bidrag till politisk verksamhet i Sverige är icke önskvärda och att det är längs de linjerna som arbetet i justitiedepartementet fortskrider.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Jag hade inte tänkt fortsätta debatten, men herr Werner i Tyresö uppfordrar mig ytterligare en gång.

Det låter patetiskt när ledaren för ett kommunistiskt parti uttalar sig som herr Werner här gör när det gäller partifinansiering. Sakläget är ju det att herr Werner företräder ett parti som under decennier varit starkt styrt utifrån och som i dagarna håller på att spricka just på frågan hur stark styrning man skall ta från ett visst håll. Jag tycker inte att herr Werner har någon anledning att gå upp i falsett på det sätt som han gör.

Nu är det ju så, herr Werner, att moderaterna inte har motsatt sig en insyn. Konstitutionsutskottets betänkande i frågan 1973 var enhälligt. Moderaterna var med. Det var däremot inte kommunisterna, för de satt inte i utskottet 1973. Någon skugga skall alltså därvidlag inte falla över moderaterna. Vi har förklarat oss beredda att medverka till en större öppenhet i dessa sammanhang.

Men jag kan, herr talman, inte underlåta att framhålla hur vissa kommunistiska partier och grupper på vänsterkanten finansieras i det här landet. Uppgifter i pressen har förekommit som pekar på hur man sköter det där på ett mycket finurligt sätt som ingen öppen redovisning i världen skulle klara av. Hur är det man gör? Ja, man använder två sätt för att klara finansieringen.

Det ena sättet är, om pressuppgifterna är riktiga, att vissa ambassader eller främmande makt köper stora kvantiteter av de böcker m. m. som ges ut till hutlösa priser i de oändligt många boklådor av vänsterkaraktär som har dykt upp i landet. Det är ett fiffigt sätt.

Det andra sättet är att man skickar pengar – anonymt eller med helt fingerade namn – till ett av de många insamlingskonton som finns i landet och som är knutna till olika vänsterextremistiska rörelser. Det finns heller ingen möjlighet, om uppgiften är riktig, att kontrollera detta genom en aldrig så öppen redovisning.

Jag tycker alltså, herr talman, att herr Werners inbjudan i den här frågan sannerligen inte medverkar till att skapa någon ytterligare klarhet.

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

Herr talman! Jag är något förkyld, och man skall nog ha små anspråk på falskhet, om man talar om att jag gick upp i falskhet för en stund sedan. Jag orkar inte ens åstadkomma det.

Det var en gång så, herr Björck i Nässjö, att moderata samlingspartiet i folkmun gick under namnet bolagshögern. Det var välfunnet. Partiet försvarade bolagens intressen och tog emot pengar från bolagen, och det gör moderaterna än i dag. Moderata samlingspartiet är i dag det enda parti som gör detta, och man kan därför misstänka att det inte är småsmulor som kommer er till del.

Jag tycker inte att ni som moderater skall skämmas över att öppet redovisa det understödet. Ni företräder storfinsansens intressen, och det är väl bara naturligt att storfinsansen betalar för det. Väljarna skulle få en klarare bild av var moderaterna står. Herr Bohman strävar oftast efter att ge sitt parti en skarp profil inom den borgerliga oppositionen, och att på ett öppet sätt demonstrera anknytningen till de privata kapitalintressena skulle väl utomordentligt väl medverka till en yttre profilering.

Vi menar att varje parti öppet skall redovisa sina anslag, lika väl som vi menar att partierna skall göra det när de själva ger anslag, exempelvis för solidaritetsändamål. Det är därför vi är intresserade av att regeringen tar initiativ i den här riktningen, i första hand när det gäller en öppen redovisning av de bidrag och anslag som partierna får från olika håll.

Den ena slutsatsen av denna debatt är att regeringen har sagt att den inte är ointresserad av saken, och det noterar jag som positivt. Den andra slutsatsen är att moderaterna är lika ointresserade som tidigare av att öppet redovisa varifrån man får sina pengar.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag vill komplettera vad jag tidigare sade med en erinran till herr Björck i Nässjö. Den socialdemokratiska partisekreteraren Sten Andersson har här i riksdagen inbjudit de övriga partiernas företrädare att ta del av redovisningen för det socialdemokratiska partiets internationella solidaritetspengar, alltså sådana pengar som går till rörelser och organisationer i utlandet. Jag vet inte om man har tagit fasta på detta, men herr Björck kan väl inte vara okunnig om denna inbjudan.

Sedan vill jag till herr Siegbahn ännu en gång säga att jag inte här i dag kan fastställa några principer för när man skall kunna ta emot

Tisdagen den
18 november 1975

*Om skyldighet för
politiskt parti att
redovisa penningbi-
drag, m. m.*

pengar eller inte från utlandet. Men om herr Siegbahn bara lugnar sig litet kan jag försäkra att det inte kommer att dröja så länge förrän det blir möjligt att ta del av ett ordentligt motiverat förslag härom.

Slutligen noterade jag att herr Werner i Tyresö tyckte att mitt svar var positivt, när jag förklarade att vi ingalunda har lagt frågan om en utredning rörande partiernas pengar på hyllan. Jag skulle möjligen kunna fråga om inte också herr Björck i Nässjö tyckte att det var positivt. Eller har herr Björck någon annan mening?

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Moderata samlingspartiet har varit med om att skriva under det betänkande som konstitutionsutskottet avlämnade 1973 och där större öppenhet önskas. Det tycker jag är svar tillräckligt på herr Geijers fråga. Dessutom har vi i moderata samlingspartiet en mycket öppen redovisning av de medel som vi tar emot från bl. a. näringslivet, medel som vi behöver väl för vår verksamhet för att någorlunda rätta till den ekonomiska obalans som råder när det gäller partifinansieringen här i landet. Vi tillhör dess värre inte politikens storfinans i vad gäller bidrag som skall användas i verksamheten.

Beträffande den redovisning som partisekreterare Sten Andersson har inbjudit till har vi i moderata samlingspartiet sagt att vi skall ta ställning till den när klarhet vunnits bl. a. om huruvida det kommer att bli något åtal eller inte för de valutaöverträdelser som här har påtalats.

Slutligen skall jag inte lägga sordin på stämningen i kammaren genom att för herr Werner i Tyresö räkna upp alla de beteckningar som i folkmun förekommer på det kommunistiska partiet.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Jag kan lugna herr talmannen och kammarens ledamöter med att jag skall fatta mig mycket kort och bara göra en reflexion i anknytning till interpellationssvaret, alltså helt inom ramen för interpellationen.

I sitt svar säger justitieministern att man inom justitiedepartementet överväger huruvida det skall vara tillåtet att ta emot utländska pengar till ett parti, eller om det skall kriminaliseras. Låt mig ge ett blygsamt bidrag till den tankeverksamheten.

Såvitt jag förstår bygger utredningsmannen sitt förslag om avkriminalisering i väsentlig mån på att offentliggörandet av sådana bidrag är till större skada för partiet än en kriminalisering. Det kan vara rätt. Men han glömmer då att det inte alltid blir offentlighet kring sådana bidrag. Det har vi sett i det fall som här har diskuterats, där man genom lagbrott har velat undvika risken för att penninggåvan genom ett annat lagbrott, nämligen brytande av banksekretessen utomlands, skulle bli bekant.

Det är det ena. Det andra är att det blir mycket svårt med offentligheten, om ingen polisutredning kan företas. Som nu är kan ju en polisutredning igångsättas på misstankar, och om den leder till resultat blir det offent-

lighet. Men om kriminaliseringen bortfaller, så blir det ju ingen polisutredning, och varifrån kommer då offentligheten?

Nr 23

Tisdagen den
18 november 1975

*Om uttalande mot
politiskt förtryck i
Chile*

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om uttalande mot politiskt förtryck i Chile

Herr utrikesministern ANDERSSON erhöll ordet för att besvara herr *Wijkmans* (m) den 4 november anmälda interpellation. 1975/76:48, och anförde:

Herr talman! Herr *Wijkman* har frågat mig om jag inte anser att Sveriges arbete för demokrati och för mänskliga fri- och rättigheter i olika delar av världen komprometteras av uttalanden som det som gjordes om Chile i samband med mitt besök i Ungern för knappt tre veckor sedan.

Regeringen har vid ett flertal tillfällen, med stöd av en bred svensk folkopinion, fördömt de grova brotten mot grundläggande mänskliga rättigheter i Chile. Det har skett här i riksdagen, i den nordiska kretsen, i Förenta nationerna och i en lång rad andra internationella sammanhang. Syftet har varit att få till stånd en stark världsomspännande opinionsbildning mot militärjuntan i Chile. Det är viktigt, anser vi, att denna internationella opinion mot det exceptionellt hårda förtrycket i landet blir så omfattande som möjligt. Därför vore det fel att vid ett tillfälle som besöket i Ungern underlåta att upprepa vår kritik av Chilejuntan.

Herr *WIJKMAN* (m):

Herr talman! Bakgrunden till min interpellation är den gemensamma utrikesministerkommunikén från Sven Anderssons Ungernbesök för drygt två veckor sedan. Till stor del innehöll kommunikén uttalanden som är vanliga i sådana här sammanhang, dvs. önskemål om ett vidgat samarbete länderna emellan liksom ömsesidig uppslutning bakom den s. k. avspänningspolitiken. Det finns inte mycket att invända mot sådana deklamationer. Tvärtom är den typen av meningssyftningar naturliga när representanter för olika regeringar sammanträffar.

Men kommunikén från Budapest innehåller något utöver allmänna fraser om behovet av ökad förståelse folken emellan. Sveriges och Ungerns utrikesministrar har därutöver valt att kommentera förtrycket i Chile. I kommunikén heter det sålunda att "ministrarna fördömde de grova kränkningar av grundläggande mänskliga rättigheter som militärjuntan gör sig skyldig till".

Som jag klart framhållit i min interpellation är kritiken mot Chilejuntan högst berättigad. Den terror som i över två års tid rått i Chile – bl. a. innebärande summariska rättegångar, tortyr, tusentals politiska fångar – måste ständigt och oupphörligen fördömas. Det har också – som statsrådet framhåller – skett i många skilda sammanhang från svensk sida

Tisdagen den.
18 november 1975

*Om uttalande mot
politiskt förtryck i
Chile*

under de gångna två åren. Att dylika fördömanden har stöd av en bred opinion här hemma är uppenbart och ställt utom allt tvivel.

Men, herr talman, det är inte protesten mot Chilejuntans förtryck som sådan som jag reagerar mot. Det är sällskapet i vilket den protesten utdelas. Det är, menar jag, närmast obegripligt att utrikesministern har velat låna sig till att protestera mot kränkningar av de mänskliga rättigheterna i en diktatur tillsammans med en ledande representant för en annan diktatur. Sådana uttalanden kan enligt min mening enbart leda till att respekten för våra protester mot ofrihet och förtryck på olika håll i världen påverkas negativt. Vi kan inte, menar jag, tillåta oss vilket sällskap som helst när vi arbetar för demokrati och större frihet för människorna på olika håll i världen.

Kommunikén från Budapest är för mig inget annat än hyckleri. Men det är värre än så. Att sällskapet är dåligt valt är en sak. Det innebär att Sveriges protest i det här fallet blir mindre värd, om ens värd någonting alls. Men till detta kommer att utrikesministern med sin kommuniké indirekt legitimerar det förtryck som sedan årtionden råder i Ungern, det Ungern där tusentals människor dog i kamp för friheten för snart 20 år sedan – en frihetskamp som brutalt slogs ned med våld. De som gav order om våldet finns fortfarande i den ungerska statsledningen.

Utrikesministern har i sitt svar på min interpellation valt att inte med ett ord beröra dessa aspekter på uttalandet. Det enda som sägs i svaret är att "det vore fel att vid ett tillfälle som besöket i Ungern underlåta att upprepa kritiken av Chilejuntan". Ändamålen tycks i alla lägen helga medlen. Det tycker jag är exempel på en oacceptabel doktrin. I konsekvensens namn borde då herr Andersson vid eventuella framtida besök i t. ex. Spanien arbeta för att i gemensamma uttalanden få in fördömanden av det odiskutabla förtryck som råder i t. ex. Sovjetunionen och Ungern. Eller – vilket kanske ligger ännu närmare till hands – påminna om det ständiga förtrycket i de baltiska staterna.

Herr talman! Jag blev – och jag vet många med mig – både upprörd och förbittrad när kommunikén från Budapest spreds via massmedia. Jag tog det som något av en förolämpning att vårt lands utrikesminister hade tagit ordet "mänskliga rättigheter" i sin mun på samma gång och i samma kommuniké som representanter för kommunistdiktaturen i Budapest. Jag känner inte annorlunda i dag, dvs. utrikesministerns svar här har inte gjort saken bättre. Tvärtom är det häpnadsväckande att statsrådet tycks vara helt nöjd och tillfreds med vad som har skett.

Vi har bara under de senaste veckorna blivit varse hur kommunistdiktaturerna i öst behandlar de mänskliga fri- och rättigheterna. Agapovs familj får inte lämna Sovjet och återförenas här i Sverige. Detta trots ESK-dokumentets tal om människornas fria rörelser över gränserna. Sacharov får inte åka till Oslo och mottaga fredspriset. Familjen Levitj vägras utvandring till Israel. Dessa är bara några få exempel på hur systemet i kommunistdiktaturen konsekvent betrampar de enskilda människornas frihet.

*Om uttalande mot
politiskt förtryck i
Chile*

När det gäller Ungern är antalet politiska fångar sannolikt inte lika stort som i Sovjet – där siffran enligt dagens tidningar efter försiktiga beräkningar i Amnesty International överstiger 10 000 f. n. Men att många människor sitter inspärrade därför att de vågat hysa andra värderingar än statsledningen, det är allmänt känt. Amnesty International har inga dagsaktuella siffror på antalet internerade men arbetar i fem olika grupper nere på kontinenten för att just bistå offer för politiskt förtryck i Ungern.

Jag vill påstå att regimerna i Ungern och Chile har flera drag gemensamt. I bägge regimerna förföljs människor på grund av sina åsikter. I bägge regimerna är yttrande- och tryckfriheten hårt begränsad. I bägge regimerna har använts och används tortyr och utpressning från statsledningen för att tvinga enskilda människor till medgivanden. Och slutligen: Bägge regimerna har medverkat till att blod flutit och många människoliv spillts för att hävda sin respektive maktutövning. Detta gör, herr talman, som jag sade inledningsvis att jag finner det obegripligt hur statsrådet kan fara till Ungern och fördöma företeelser i Chile som också förekommer i Ungern. Makthavarna i Budapest måste applådera kommunikén, men för alla sanna demokrater känns den som ett svek. Ett svek framför allt mot alla de tusentals människor som skakar galler i fängelser eller på mentalsjukhus i kommuniststaterna i öst.

Herr talman! Jag kan tyvärr inte påstå att jag fått något svar på mina i interpellationen ställda frågor. Det kan bara bero på att statsrådet inte kan eller också inte vill. Låt mig försöka ännu en gång:

För det första: Menar verkligen utrikesministern att arbetet för demokrati på olika håll i världen vinner på den typ av uttalanden som statsrådet medverkade till i Budapest?

För det andra: Innebär inte en gemensam kommuniké om demokratiska rättigheter med Ungerns utrikesminister detsamma som en indirekt acceptans av förtrycket i kommuniststaten Ungern?

Låt mig komplettera med ytterligare två frågor:

Påtalade statsrådet vid förhandlingarna i Budapest den ungerska regimens egna kränkningar av grundläggande mänskliga rättigheter?

Hur tror statsrådet att alla offer för kommunistdiktaturens förtryck reagerar när de får kännedom om statsrådets gemensamma kommuniké med herr utrikesministern Puja?

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Herr Wijkman talar i sitt anförande nu och även i sin interpellation om något som jag inte direkt har gått in på, nämligen frågan om det demokratiska systemet – om vår demokrati och om den ungerska och den chilenska diktaturen. Det är inte det vi har uttalat oss om i vår gemensamma kommuniké. Som herr Wijkman själv läste upp uttalade vi oss uteslutande om kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Och vi uttalade oss om Chile därför att de mänskliga rättigheterna i det landet brutalt har krossats under militära stövelklackar.

Tisdagen den
18 november 1975

*Om uttalande mot
politiskt förtryck i
Chile*

Vi vet alla att oppositionen behandlas omänskligare där än i något annat land. Där förekommer tortyr – uppgifterna finns på många håll och är även föredragna i kommittéerna i FN. Man har namn på dem som utfört tortyren i fångläger och i fängelser. Vi vet att många politiska motståndare till regimen försvinner och hittas mördade. Det har inte varit någon rättegång, man ser bara till att de försvinner. Och antalet fångar i Chile uppskattar Amnesty International i dag till ca 20 000.

Det är dessa förhållanden som gör att problemet Chile behandlas alldeles speciellt i Förenta nationerna. Sverige har tillsammans med ett flertal länder, däribland Ungern, arbetat för resolutioner som skall fördöma dessa våldsmetoder i Chile. Vi har också verkat för att FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna skall släppas in i Chile, något som regimen där har motsatt sig.

Tredje utskottet i FN har nyligen antagit en resolution om Chile, och som jag här säger har den resolutionen tillkommit under samverkan med länder som har auktoritära samhällssystem. Dessa länder representerar en mycket stor majoritet inom Förenta nationerna. Vi skulle inte kunna få igenom en enda resolution i FN i en sådan här fråga, vare sig om Chile eller om någonting annat, ifall vi inte också fick stöd av stater som har andra samhällssystem än det svenska.

När herr Wijkman säger att det som sker i FN och det som skedde i samband med mitt besök i Ungern innebär att vi accepterar politiken i de länder som vi samarbetar med, är det ett fullständigt groteskt uttalande. Vi har tillsammans med Ungern och 33 andra stater – däribland Amerika och Canada – undertecknat ett dokument där vi slår fast respekten för de mänskliga rättigheterna och även dessa rättigheters betydelse för de goda förbindelserna mellan staterna. Vi diskuterade dessa frågor med representanter för den ungerska regeringen, och mot den bakgrunden kunde vi naturligtvis vända oss mot förhållandena i Chile som just nu är föremål för hela världens uppmärksamhet.

Det faktum att det i andra länder råder förtryck och förtryck av skilda slag får inte hindra oss från att nu peka ut missförhållandena där de i dag är mest uppenbara. All right – 1956 gällde det Ungern. Då protesterade vi. Många av oss var ute och talade på opinionsmöten runt om i landet. I dag gäller det Chile. Om vi bara gjorde allmänna uttalanden och allmänna svep i opinionsbildningen skulle vi inte komma någonstans. Man är tvungen att ta en sak i taget, och nu gäller det Chile.

I FN följer man samma principer. Det som är aktuellt och kommer upp under höstens generalförsamling gäller Chile och apartheidpolitiken i Sydafrika och Rhodesia.

Jag har studerat Amnesty Internationals publikationer, och jag behöver inte gå in på de mängder av bevis som där finns för vad som förekommer av förtryck mot befolkningen i Chile. Det är en fruktansvärd läsning. Men vad säger Amnesty International om Ungern? I organisationens senaste publikation förekommer det ett par rader där man säger att man icke har fått rapport om någon tortyr i Ungern. I den senaste årsrapporten

*Om uttalande mot
politiskt förtryck i
Chile*

säger man vidare att man arbetar för fem politiska fångar i Ungern – jag tror att det rör sig om präster som är adopterade av Amnesty International. Om vi jämför detta med de detaljerade skildringarna av tusenfaldiga brott mot de mänskliga rättigheterna i Chile är det lätt att förstå att världopinionen försöker ena sig emot just regimen i Chile.

Herr Wijkman säger på slutet av sitt anförande att Ungern och Chile har flera drag gemensamt. Det är riktigt att dessa båda länder representerar samhällssystem som enligt vår mening inte är demokratiska. De är efter våra begrepp diktaturstater. Där finns som herr Wijkman säger ingen yttrande- eller tryckfrihet, i varje fall är den mycket hårt begränsad. Ja, detta har de gemensamt. Men herr Wijkman tillägger att länderna också har gemensamt att där används tortyr, och han talar senare om blod som flyter. Då vill jag bara inskränka mig till att efterlysa bevis för att det bedrivs tortyr i Ungern. Vi har inte lyckats få fram sådana. Har herr Wijkman sådana bevis?

Vi kan naturligtvis gå tillbaka i tiden och diskutera vad som hände för 20 år sedan i Ungern eller i något annat land. Men nu gäller frågan Chile, och det hade nog varit betydligt mer positivt för opinionsbildningen mot våldet i Chile om herr Wijkman inte hade blandat ihop förhållandena där med förhållandena i Ungern och andra länder.

På den fråga som herr Wijkman ställer om huruvida arbetet för demokrati vinner på den typ av uttalanden som jag medverkade till i Budapest måste jag svara ja. Jag anser att om den internationella opinionen fortsättningsvis kan samla sig gentemot förtrycket i Chile så kan kanske demokratin så småningom återställas i Chile.

När det gäller de demokratiska rättigheterna – som herr Wijkman talar om men som vi inte har nämnt i kommunikén över huvud taget: samhällssystemen har naturligtvis icke berörts där – kan jag säga att vi icke har accepterat det ungerska samhällssystemet.

Vid förhandlingarna i Budapest diskuterade vi ingående resultatet av Europeiska säkerhetskonferensen, och jag fick där tillfälle att framhålla att vad som uppnåtts i fråga om fri- och rättigheter, dvs. det som förekom i vad som kallats korg nr 3, är lika väsentligt som det övriga i detta dokument. Jag betonade särskilt starkt det vi här har diskuterat.

Herr Wijkman frågar slutligen hur jag tror alla offer för kommunistdiktaturens förtryck reagerar när de får kännedom om den gemensamma kommunikén. Den enda reaktion jag har fått är från herr Wijkman, från någon eller kanske några tidningar samt i ett personligt brev där man ber mig hjälpa till med en alldeles speciell sak. Men hur tror herr Wijkman att de förtryckta i Chile skulle reagera om vi inte utnyttjade varje tillfälle att bilda internationell opinion?

Ungern har, precis som Sverige, blivit en hemvist för flyktingar från Chile. Deras problem var att många av flyktingarna hade en borgerlig politisk åskådning och kanske gärna ville komma bort från Ungern till ett annat land. Om detta diskuterade man öppet med oss, och man t. o. m. efterlyste om vi var villiga att hjälpa enskilda chilensare som hade denna syn.

Tisdagen den
18 november 1975

*Om uttalande mot
politiskt förtryck i
Chile*

Nej, herr Wijkman, skall man slåss mot förtrycket i Chile, som det nu gäller, skall man nyttja de möjligheter som finns, på samma sätt som vi gjorde när vi opponerade oss mot Ungern och händelserna där 1956. Där koncentrerade vi oss verkligen på det som enligt vår mening då utgjorde ett förtryck i Europa.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Statsrådet talar i större delen av sitt senaste inlägg om något helt annat än det jag har tagit upp. Jag har inte på något sätt invänt mot de upprepade framstötter som Sverige har gjort här hemma, i FN eller tillsammans med olika nationer med demokratisk grund i sitt styrelseskick, när man protesterat mot den tortyr, den förföljelse av människor och det förtryck som råder i Chile.

Men det är, herr talman, och det är, herr statsrådet, skillnad mellan å ena sidan att göra uttalanden och att föra fram resolutioner i FN, i denna världsförsamling, och å andra sidan att göra bilaterala uttalanden, att i en diktatur – i det här fallet Ungern – fördöma en annan diktatur.

Herr statsrådet frågar vad jag tror att Chiles förtryckta skulle anse om vi inte vid detta tillfälle hade begagnat oss av möjligheten att föra fram vår åsikt. Jag tillhör dem som tror att Chiles förtryckta – de som förföljs där – vill ha stöd av demokrater, inte av representanter för totalitära regeringar. Att man sedan i FN i samband med olika resolutioner fått ett visst röstresultat är en helt annan sak. Min tes är alltså att svenska regeringen och svenska politiker från de demokratiska partierna inte skall låna sig till att i en diktatur fördöma förföljelser och kränkningar av mänskliga rättigheter i en annan diktatur.

Statsrådet säger: 1956 gällde det Ungern, i dag gäller det Chile. Skulle vi bara göra allmänna svep och allmänna uttalanden kom vi ingenstans. Vi är tvungna att ta en sak i taget.

Jag respekterar den uppfattningen. Jag tycker att det finns mycket som talar för att vi koncentrerar opinionsbildningen till Chile och Spanien i dag, samtidigt som vi naturligtvis inte en minut, inte en sekund, får glömma det förtryck som pågår bara ett tjugotal mil på andra sidan Östersjön.

Men, herr statsrådet, den diskussion jag tar upp här gäller i vilket sällskap vi skall göra dessa uttalanden. Jag menar att den som är demokrat och kämpar för demokratiska rättigheter, att få dessa åter i Chile, han betackar sig för den här typen av kommunikéer. Att han sedan välkomnar Sveriges övriga initiativ i FN, vilket jag också gör, och andra deklamationer tror jag säkert, men just det här uttalandet kan han inte välkomna.

Sedan säger statsrådet att jag har talat om tortyr, att jag har talat om blod. Jag har sagt i mitt första inlägg att i bägge dessa länder har blod flutit och många människoliv spillts för att respektive regim skulle kunna

hävda sina maktbefogenheter, sin maktstruktur. Att jag då i Chiles fall syftar på aktuella förhållanden, i Ungerns fall på det som hände framför allt 1956, det må ju vara mig förlåtet.

När det gäller tortyren kan jag bara hänvisa till kardinalen Mindszentys ord, kardinalen som dog i våras. I sina memoarer, som jag ganska nyligen har studerat, skildrar han sin egen tid som fånge på 1950-talet i Ungern men citerar även från andra källor mycket gripande om det förtryck och den tortyr, den kränkande behandling han och andra har utsatts för i ungerska fängelser. Han är en av dem som kom undan med livet i behåll från den behandlingen. Vi vet mycket litet om hur många som under senare år har dukat under.

Jag nämnde själv att Amnesty International inte har några helt aktuella siffror på antalet politiska fångar i Ungern. Men jag tycker det är ganska betecknande att man har fem ständigt verksamma kommittéer: i Italien, i Frankrike, i England – det är de länder jag har hört talas om – som arbetar just för att få fram mera uppgifter från Ungern. Jag har ingen kunskap om varför det just nu finns så mycket aktuella siffror från Sovjet, men man uppger på Amnesty Internationals kansli i Stockholm – även i London – att det är alldeles uppenbart att stora mängder människor fortfarande inspärras i Ungern. Jag vill bara peka på de författare som för drygt ett och ett halvt år sedan blev – låt oss kalla det insydda – under längre eller kortare perioder för att de hade skrivit obekväma sanningar om regimen.

Herr talman, jag tycker att det är en fundamental farlighet i utrikesministerns resonemang. Statsrådet försöker här på slutet att så att säga gradera diktaturer, att gradera förtryck i olika sammanhang. Då hamnar man precis i en sådan situation som den nu i Budapest. Den är för mig oacceptabel. Man skadar arbetet för bättre demokrati, för vidgad frihet för människor i förtryckta länder genom att göra dylika uttalanden i ett sådant sällskap.

Jag behöver inte ställa fler frågor än dem jag ställt. Statsrådet har ju försökt besvara dem – jag anser inte på ett nöjaktigt sätt.

Slutligen tycker statsrådet tydligen att det vore rimligt att i dag åka till Moskva, mot bakgrund av den rapport som jag tog upp här från Amnesty International, och vid exempelvis något middagsbord i Kreml göra uttalanden, t. ex. mot Chile, mot förtrycket där, samtidigt som han vet att det är tusentals och åter tusentals människor i det land där uttalandet görs som lider under förtryck.

Jag vägrar att gå in på graderingar. Förtrycket, den totalitära staten, det är den saken jag talat om. Jag vidhåller: det är icke någon rimlig, riktig, ansvarsfull politik att stå i en diktatur och peka finger åt och fördöma en annan.

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Jag vill till en början säga att jag inte försvarar förhållandena i några diktaturländer, framför allt när man har så liten insyn

Tisdagen den
18 november 1975

*Om uttalande mot
politiskt förtryck i
Chile*

som vi i verkligheten har. Men jag kan inte förstå varför vi skall bedöma Ungern på annat sätt när vi har samarbetat i FN kring den här resolutionen. Då passar det. Då kan vi vara med om att utdöma våldet i Chile. Men om vi sitter tillsammans och gör en presskommuniké skulle vi inte kunna det! Jag accepterar inte den tankegången. Men jag tar varje land för sig. Nu var det fråga om Ungern.

När det gäller diktaturer gör jag ingen gradering. Det är samhällssystem – röda, svarta eller vad de nu har för färg – som samtliga har det gemensamt att människornas frihet är starkt begränsad. Åsiktsfriheten, tryckfriheten och församlingsfriheten saknas.

Jag tror dock att det vore fel om man inte gjorde en gradering av hur människorna behandlas. Det är ingen som påstår att det i något europeiskt land förekommer tortyr och politiska mord. Detta förekommer i Chile. Även den rapport vi läste i går i tidningarna, som Amnesty International gett ut om Sovjetunionen, säger klart ifrån, att så långt man vet förekommer inte någon tortyr i samma bemärkelse som i Chile, alltså en orimlig fysisk tortyr. Det förekommer annan tortyr som man kallar psykisk tortyr men inte den fysiska som vi angriper när det gäller Chile.

Jag menar alltså att man är tvungen att göra graderingar; inte av samhällssystemen, det kan vi inte göra. Men vi kan göra graderingar av hur politiska fångar behandlas.

Sverige arbetar ju inom FN för att försöka få till stånd något internationellt organ dit människor i fångenskap kan vända sig för att få sin sak prövad eller kontrollerad. Både statsrådet Lidbom och jag har varit inne på detta i våra tal inför FN i höst, just för att försöka få FN att samla sig kring uppgiften att internationellt bevaka fångarnas situation i alla länder. Vi stöder Amnesty International i dess verksamhet som jag tycker är ytterst värdefull. På detta sätt försöker vi med olika medel komma fram till den kartläggning av förhållandena som är nödvändig för att vi skall slippa att stå här och i dunkel diskutera förhållandena i vissa länder.

Jag har under ett par år tänkt igenom detta mycket noga och kommit till den uppfattningen, att när det gäller förhållandena kring människornas behandling har vi anledning att bedöma varje land för sig. Det finns traditioner att ta hänsyn till. De politiska systemen i diktaturerna är inte lika. Det finns även andra omständigheter att ta hänsyn till. Därför skall man inte bara föra ihop alla de socialistiska staterna i en klump och påstå, att där pågår ett lika omänskligt förtryck som det gör i t. ex. Chile. Det har herr Wijkman inte heller försökt att bevisa. Han kan inte göra det. Jag begär inte ens att han skall ge sig in på ett försök att göra det.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Statsrådet Andersson säger att han inte gör någon gradering av diktaturer. De är för honom

Tisdagen den
18 november 1975*Om uttalande mot
politiskt förtryck i
Chile*

– om jag förstår honom rätt – lika otrevliga var de än finns. Men han gör en gradering av hur folk behandlas i dessa diktaturer. Några sekunder tidigare sade statsrådet att det över huvud taget var svårt att uttala sig om förtryck därför att vi hade så liten insyn, så liten vetskap och kunskap om vad som exakt försigår i de olika diktaturerna. Där är vi överens. Det är detta som är min utgångspunkt. Det är något av min poäng.

Jag tycker att man kommer in på en utomordentligt svår, nästan omöjlig, bedömning när man som statsrådet graderar och talar om den fysiska tortyren i Chile – jag håller med om att den är vedervärdig – och samtidigt säger att oss veterligt finns inte någon motsvarighet någonstans i Östeuropa. Där har man i stället en psykisk tortyr.

Det är sannolikt att statsrådet har rätt att det är en betydligt brutalare behandling i dag av de politiska fångarna i Chile. Men, herr statsråd, var hamnar vi om vi skall börja med denna typ av skiktning av olika sorters förtryck? Vad är det för skillnad på ett antal piskrapp på natten och en systematisk psykisk tortyr i det långa loppet?

Vi fick i går i TV höra från den här Amnestyrapporten hur en fånge under 22 år hade stått emot i Sovjetryssland. Sedan hängde han sig i sin cell. Han skrev på väggen: Jag står inte ut längre. Jag menar att det inte går att göra några skarpa skilje linjer mellan den psykiska och den fysiska tortyren – framför allt när vi vet så litet om vad som faktiskt försigår i varje diktatur, i varje totalitärt samhälle.

Jag tycker heller inte att det hör till mina uppgifter här i dag att försöka finna mer eller mindre försonande drag hos den ungerska statsledningen i förhållande till exempelvis statsledningen i Moskva. Jag har inte möjlighet att göra den bedömningen, och jag tror inte att statsrådet har det heller. Det är möjligt att det är något mera hyfsat i Ungern, men faktum kvarstår: det är en diktatur och det är det som var utgångspunkten för mitt resonemang.

Jag vill sluta, herr talman, med att bara citera ur min interpellation: "Att tro att man kan bekämpa extrema högerdiktaturer genom att göra gemensamma uttalanden med kommunistdiktaturer, är lika felaktigt som tron på att man kan bekämpa kommunismen genom att vara vänlig mot extrema högerdiktaturer. Demokratin är odelbar, och vår kamp för den får inte komprometteras genom gemensamma aktioner med vare sig den ena eller den andra sortens diktaturer." Det är det jag anser har hänt i det här fallet.

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Jag är mera realistisk än herr Wijkman när jag medverkar till att i det här ögonblicket, då det går att samla opinion emot Chile, inte utnyttja dessa möjligheter. Det är möjligt att herr Wijkman inte är lika intresserad av att komma åt just denna militärjunta.

Sedan är jag fullständigt medveten om den stora skillnaden mellan demokratier och diktaturer. Tyvärr är, som jag sade, en majoritet av världens stater inte demokratier utan diktaturer. När jag emellertid vågar

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder mot
läkarbristen*

tala om vissa graderingar när det gäller behandlingen av människorna, då stöder jag mig naturligtvis på samma material som varit tillgänglig för herr Wijkman, nämligen det material som efter intensivt arbete år efter år i internationell samverkan Amnesty International har lagt fram. Tyvärr har vi inte många andra källor. Om jag stödjer mig på det materialet har jag en viss grund att stå på när jag vågar tala om en gradering från de fruktansvärda förhållandena i Chile till förhållandena i de europeiska staterna. Herr Wijkman kan inte förneka att Amnesty International, som även herr Wijkman tydligen haft kontakt med, ger den bild som jag talar om. Jag säger sedan att vi naturligtvis har svårigheter att få riktiga inblickar, men vi har detta material som också i stort sett stämmer överens med de uppgifter vi får inom utrikesförvaltningen från de personer som är posterade runt om i världens stater.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Sverige och utrikesministern hade för någon vecka sedan officiellt besök av Östtysklands utrikesminister. Efter dessa överläggningar utfärdades ingen kommuniké. Man får kanske hålla herr utrikesministern räkning för att han inte begagnade tillfället att i en kommuniké i det sällskapet ge uttryck för synpunkter om förhållanden i andra diktaturstater. Det hade kanske varit för magstarkt att göra det tillsammans med representanten för en regim som 1961 med hjälp av kulsprutepistoler, hundar och spanska ryttare delade en stad mitt itu och där dåd har förövats under hela denna tid mot oskyldiga människor.

Kanske utrikesministern med det exemplet förstår vad vi som kritiserar kommunikén från Budapest menar med att komma i dåligt sällskap.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Jag kan inskränka mig till att säga till herr statsrådet att jag uppriktigt önskar lycka till i arbetet att forma svensk utrikespolitik, framför allt när det gäller arbetet för att stärka demokratin och verka för bättre fri- och rättigheter för enskilda människor varhelst de förtrycks. Jag hoppas att den här debatten – även om statsrådet inte erkänner det nu – åtminstone skall ha givit statsrådet den tankeställaren att man – mot bakgrund av vad herr Hernelius sade – rimligtvis bör tänka på vilket sällskap man arbetar i bilateralt. Att vi sedan arbetar i FN efter delvis andra principer är jag helt på det klara med.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om åtgärder mot läkarbristen

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr Ångströms (fp) den 17 oktober anmälda interpellation, 1975/76:29, och anförde:

Herr talman! Herr Ångström har ställt vissa frågor till mig om bristen på läkare och hemställt om en övergripande redogörelse för läkarsituationen i landet.

Antalet läkare i vårt land har ökat från ca 7 100 år 1960 till ca 16 400 år 1975. Med nuvarande utbildningskapacitet beräknas antalet läkare komma att uppgå till drygt 21 000 år 1980 och ca 36 000 år 1985.

Samtidigt som antalet läkare ökat har under senare år en målmedveten prioritering skett av vissa bristområden, bl. a. den öppna sjukvården utanför sjukhusen, psykiatrin och långtidssjukvården. Antalet offentligt anställda läkare har under perioden oktober 1968–november 1974 ökat från 823 till 1 271 inom allmänläkarvården, från 711 till 1 238 inom psykiatrin och från 141 till 555 inom långtidssjukvård och rehabilitering. I interpellationen berörs också verksamhetsområdena ögonsjukdomar, anesthesiologi och röntgendiagnostik. Antalet offentligt anställda läkare har under den nämnda perioden ökat betydligt även inom dessa specialiteter, nämligen inom ögonsjukdomar från 133 till 295, inom anesthesiologi från 275 till 598 och inom röntgendiagnostik från 464 till 652.

Trots detta finns det fortfarande regionala skillnader när det gäller tillgången på läkare och även skillnader mellan olika medicinska verksamhetsområden. Främst en del Norrlandslän har haft svårt att i vissa fall rekrytera läkare. Det är självfallet viktigt att man kan komma till rätta med dessa svårigheter. I det läkarfördelningsprogram för tiden t. o. m. år 1980 som har utarbetats av socialstyrelsen och i juni i år fastställts av socialdepartementets sjukvårdsdelegation är målet att skapa balans mellan tillgång och efterfrågan på läkare inom olika medicinska verksamhetsområden och att utjämna regionala olikheter. Programmet innebär att tyngdpunkten läggs på allmänläkarvården tillsammans med psykiatrin och långtidssjukvården. Även andra områden där svårigheter föreligger att rekrytera läkare ägnas särskild uppmärksamhet i läkarfördelningsprogrammet. Uppföljningen av att intentionerna i läkarfördelningsprogrammet förverkligas pågår f. n. och hithörande frågor behandlades av socialdepartementets sjukvårdsdelegation för några dagar sedan.

Jag vill här också nämna att socialstyrelsen i samråd med bl. a. Landstingsförbundet och Sveriges läkarförbund under våren 1975 har lagt fram förslag om åtgärder i olika avseenden för att öka rekryteringen till allmänläkarbanan. Förslaget innefattar bl. a. en bred information om allmänläkarens uppgifter och arbetsvillkor och berör även vidareutbildningen för allmänläkare.

Syftet med de åtgärder som jag har redogjort för är att skapa en bättre tillgång på läkare bl. a. inom de områden som har berörts i interpellationen. Av vad jag har anfört framgår också att läkarfrågan fortlöpande följs med stor uppmärksamhet av berörda myndigheter tillsammans med landstingen som huvudmän för hälso- och sjukvården och i kontakt med Läkarförbundet. Uppföljningen av läkarfördelningsprogrammets genomförande och nödvändiga åtgärder i detta sammanhang genom socialdepartementets sjukvårdsdelegation är därvid av särskild betydelse för att få en bättre fördelning av våra läkarresurser.

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder mot
läkarbristen*

Herr ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tackar socialministern för svaret.

Mina frågeställningar omfattar fyra punkter:

Läkarsituationen totalt i Sverige.

Hur skall man häva läkarbristen?

Hur skall man stimulera rekryteringen till de specialiteter där bristen är störst?

Hur skall man komma till rätta med den bristande balans i tillgången på läkare som finns mellan olika regioner? Den sista frågan i klartext: Hur skall man komma till rätta med läkarbristen i Norrland och en del andra likartade områden i landet?

Socialministern har lämnat ett utförligt svar på min första fråga, om man endast syftar till att redogöra för det numerära antalet läkare totalt och för vissa specialiteter. I svaret ligger också det framräknade antalet en bit in i framtiden med nuvarande läkarutbildningskapacitet. Socialministern redogör också för att vissa områden fått förtur i tilldelningen på nyutexaminerade läkare och för den ökning i antalet tjänster som detta fört med sig perioden 1968–1974.

De siffrorna är intressanta och visar att den centrala myndigheten ägnat intresse åt problemet. Men den viktigaste upplysningen saknas. Hur bedömer socialministern den nuvarande tillgången på läkare, sedd mot bakgrunden av tilldelade tjänster och den efterfrågan på sjukvård som är i ständigt stigande och som man rimligtvis måste ha en prognos på för att kunna avgöra behovet för framtiden?

Jag betonar i det här sammanhanget att en framtida prognos av läkarbehovet inte bara kan basera sig på nu aktualiserade behov, utan med i beräkningarna måste också finnas den framtida efterfrågan och fördelningen av samhällets resurser. Jag är tacksam om socialministern kan komplettera sin redogörelse med en bedömning av den nuvarande bristsituationen. Socialministern har också angett det nuvarande antalet läkare inom vissa specialiteter och hur antalet ökat från 1968 till 1974. Men det jag saknar är svaret på frågan: Hur bedömer socialministern den nuvarande situationen och vilka åtgärder planerar socialministern för att stimulera rekryteringen till just dessa verksamhetsområden?

För trots att socialministern visar på den ökning som skett sedan 1968, finns fortfarande ett betydande underskott på läkare inom t. ex. specialiteterna ögon, anesthesi och röntgen. Inom dessa specialiteter är det en betydande brist i landet i sin helhet, men som inom alla bristområden när det gäller sjukvården är bristen mest påtaglig i Norrland och andra glesbygder i landet. Jag kan bara nämna som ett exempel att jag år 1955 lyssnade till ett jungfrutal i Västerbottens läns landsting av en nyvald spänstig landstingsman från Skellefteå, där han målande beskrev den svåra situationen för de ögonsjuka i Skellefteåområdet, där läkare saknades. Vid ett nyligen avhållet landstingsmöte talade samma landstingsman över samma ämne med i stort sett samma argument. Och man kan förstå att det behövs både spänst och uthållighet för att fortfarande

kämpa för samma sak tjugotalet år senare, utan att det egentligen hänt något positivt. Skellefteborna har bara haft korta ljusnande perioder inom ögonsjukvården, men nu är det helmörkt igen. På samma sätt är det inom anestesi och röntgen, vilket inneburit att den operativa verksamheten på många av de norrländska sjukhusen fått inskränkas eller försenas. Här råder det en bristsituation totalt i riket men särskilt uttalad i Norrland. Har socialministern något recept för hur man skall stimulera rekryteringen till de här bristområdena? I det fallet innehåller inte socialministerns svar till mig någonting konkret.

Jag kan också försäkra socialministern att sjukvårdshuvudmännen känner sitt ansvar djupt. De har redan gjort mycket, och är beredda att göra ännu mer, för att locka befattningshavare till de lediga tjänsterna. Man bygger nya kliniker och vårdavdelningar, skaffar den bästa utrustningen och fyller upp med assisterande personal. Alltsammans är vårdresurser som inte kommer till användning i omsorgen om de sjuka – därför att man inte har läkare. Det är ju den omsorgen om de sjuka som det hela gäller!

Sist skall jag beröra situationen inom allmänläkarvården. Här har vi en bristsituation som är mycket svår att uppleva för den enskilde medborgaren. Många läkarstationer står utan läkare eller har en underbemanning, som tvingar till en stark begränsning av verksamheten med långa väntetider som följd. Jag kan ta några exempel. Norsjö, en kommun i Västerbottens inland, har länge saknat läkare – ända sedan 1969, då båda läkarna slutade och övergick till företagshälsovården i ett annat område. Man har fått klara sig – det är ändå på en tip-top tvåläkarstation – med kortare vikariat och med helgjör av medicine kandidater under utbildning. Till detta skall också läggas att till läkarstationen hör 40-talet vårdplatser, som är belagda med långvårdspatienter och med ett mindre antal akutfall. Jag behöver väl knappast tillägga att situationen av dessa upplevs som väldigt otrygg. Och tag Malå och Kristineberg, två gruv-samhällen som också saknar läkare, orter där större delen av de yrkesverksamma arbetar i den riskfyllda gruvhanteringen.

Jag tror att det förhållandet, att tjänsterna på läkarstationerna och på sjukhemmen ute i periferin inte upplevs som attraktiva, till stor del beror på att läkarna känner av sin isolering mycket starkt. Det gäller inte den geografiska isoleringen – med goda kommunikationer blir den inte så svår – men desto mera isoleringen från kontakt med kolleger, möjligheter att diskutera aktuella fall och svårigheterna att följa aktuell utveckling inom medicinen. Många landsting har gjort egna kontakt- och vidareutbildningsprogram för sina allmänläkare, men här borde enligt min mening socialstyrelsen ta ett samlande initiativ. Den nuvarande bristen på allmänläkare är ett symptom på att denna verksamhetsform upplevs som svår för läkarna och att en noggrann genomgång behövs av deras arbetsvillkor och övriga förhållanden, så att man kan skapa ett verksamt åtgärds paket för stimulans av rekryteringen.

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder mot
läkarbristen*

Min fråga i detta sammanhang är: Vill statsrådet medverka till sådana riktade åtgärder?

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Med anledning av herr Ångströms inlägg vill jag än en gång understryka den mycket kraftfulla satsning som gjorts, inte minst vad gäller läkarutbildningen, för att få till stånd en snabb utbyggnad av hälso- och sjukvården.

Låt mig erinra om några siffror. Antalet antagna studerande vid de medicinska fakulteterna har ökat från 453 under läsåret 1960/61 till 1 026 under läsåret 1975/76. Detta har tillsammans med en viss invandring av utländska läkare resulterat i att vi i dag har ca 16 400 läkare i vårt land. Det motsvarar en läkare på ca 500 invånare, och det är få länder som kan redovisa en så hög läkartäthet. Vi får inte heller glömma den snabba utvecklingen då det gäller sjukvårdens många andra viktiga personalgrupper. Som framgått av mitt interpellationssvar kommer läget att förbättras ytterligare i snabb takt med den utbildningskapacitet som vi nu har.

Herr Ångström har framhållit svårigheterna att besätta vissa tjänster, och jag är självfallet medveten om att det fortfarande finns problem på en hel del områden. Men jag vill samtidigt nämna att antalet vakanser minskat under de senaste åren inom samtliga de medicinska verksamhetsområden som herr Ångström berört i sin interpellation och som han också nämnde i sitt inlägg.

Utvecklingen mot en allt bättre tillgång på läkare kommer att gå vidare. Det gäller i synnerhet fr. o. m. år 1977 då de första stora årskullarna blivit färdigutbildade specialister enligt det nya utbildningsprogrammet. Om två till tre år bör vi sålunda ha en bättre balans vad gäller tillgången på läkare i vårt land.

Vad särskilt avser distriktsläkarvården – och den är viktig – vill jag också erinra om att läkare inom vissa specialiteter genom övergångsbestämmelser till sjukvårdskungörelsen är behöriga att söka och inneha tjänster som distriktsläkare. En hel del läkare har utnyttjat denna möjlighet.

Inom landstingen har betydande insatser gjorts för att rusta upp distriktsvården materiellt och personellt – och det är mycket viktigt i detta sammanhang. Under senare år har också inom landstingen inrättats särskilda tjänster som distriktsöverläkare med uppgift att bl. a. biträda distriktsläkare i praktiska och organisatoriska frågor, varvid samarbetet mellan öppen och sluten vård särskilt har uppmärksammats.

Herr talman! Till detta vill jag föga några ytterligare synpunkter. Som jag har framhållit i mitt svar är syftet med det i juni fastställda läkarfördelningsprogrammet att i förening med det ökade antalet läkare skapa balans mellan tillgång och efterfrågan på läkare inom olika medicinska verksamhetsområden och att utjämna regionala olikheter. För att det skall lyckas är det givetvis av stor betydelse att intentionerna i läkar-

fördelningsprogrammet med dess prioritering av bl. a. allmänläkarvården och långtidssjukvården blir förverkligade. Det betyder framför allt att de s. k. FV-blocken både inrättas och tillsätts med läkare enligt den fördelning som lagts fast i läkarfördelningsprogrammet. Med undantag för ett landstingsområde har inrättandet av blocken skett solidariskt och planenligt. Men det är givet att förutsättningarna blir sämre bl. a. för allmänläkarvården och långtidssjukvården redan om ett enda landsting inte handlar i enlighet med läkarfördelningsprogrammet. Jag vet att denna fråga har behandlats av sjukvårdsdelegationen och att åtgärder här också kommer att vidtas.

När det gäller tillsättningen av FV-blocken finns en oroande tendens hittills vid ansökningsförfarandet, nämligen att läkarna visat mindre intresse för just de prioriterade verksamhetsområdena, och då framför allt i fråga om långtidssjukvården och i viss mån även allmänläkarvården. Det innebär i praktiken att ett betydande antal nya läkare oreglerat skulle gå till tjänster på andra områden än där de största behoven föreligger. Sjukvårdsdelegationen har med skärpa reagerat mot detta och därför nyligen uppdragit åt socialstyrelsen att i samråd med Landstingsförbundet och Läkarförbundet vidta erforderliga åtgärder för att snabbt få en rättelse till stånd.

Herr talman! Jag vill för egen del understryka den grundläggande betydelsen av att hela läkarfördelningsprogrammet planenligt genomförs för att vi skall få en sådan fördelning av våra läkarresurser att de mest angelägna behoven blir tillgodosedda.

Jag har, herr talman, därmed också svarat på de mera direkta frågorna från herr Ångström om vilka åtgärder vi avser att vidta. Jag antar att herr Ångström är överens med mig om att det som jag nu har anfört är väsentligt och viktigt.

Herr ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! I sitt andra svar till mig påpekade socialministern att läkartätheten i landet är en läkare per 500 invånare. Med internationella mått mätt är det en relativt hög siffra – även om det i rättvisans namn också bör erinras om att det finns länder med större läkartäthet.

När det nu trots denna stora läkartäthet samtidigt råder svåra brister på läkare ute i landet – vilket jag gav en del exempel på i mitt första anförande – måste det vara något fel på organisationen. Det som behövs är åtgärder för att rätta till fördelningen mellan olika specialiteter och mellan olika regioner. Här har jag bara att konstatera att det råder bristande balans och svåra bristsituationer.

Vad beträffar tillsättningen av läkartjänster måste jag som norrlänning säga att jag tror att en viss generositet vid tillsättandet av allmänläkartjänster inom regioner där det redan finns en relativt god täthet också bidrar till att det blir färre tjänster över till de regioner som nu uppvisar de största bristerna. Jag skulle därför vilja föreslå att socialstyrelsen, som handlägger den delen av planeringen, är observant på detta symtom.

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder mot
läkarbristen*

Jag vill också nämna en annan faktor som är av betydelse i detta fall, nämligen relationen till företagshälsovården. Bland de anställda råder ofta en stark irritation på grund av att företagshälsovården inte är ordnad, varför de pressar på sina företag för att dessa skall fullgöra den uppgiften. Oftast stöter detta på svårigheter, eftersom det saknas läkare. Företagen reagerar ofta på det sättet att de går in på det offentliga området och bjuder läkarna där bättre villkor än vad sjukvårdshuvudmännen enligt avtal har rättighet att göra. Denna konkurrenssituation förvärrar naturligtvis ytterligare situationen på den allmänna sektorn.

Det är klart att man här står inför mycket svåra avvägningsproblem då det gäller resursfördelningen mellan företagshälsovården och den allmänläkarservice som allmänheten har rätt att fordra av sjukvårdshuvudmännen. Jag har velat påpeka just detta konkurrensförhållande och att företagen har möjlighet att överbjuda sjukvårdshuvudmännen i fråga om anställningsvillkoren för att visa att balansen mellan tillgång och efterfrågan på allmänläkare inte kan uppnås förrän också företagshälsovårdens behov av läkare har fyllts. F. n. krävs – enligt de senaste siffror jag sett – för företagshälsovården ytterligare 2 000 läkartjänster. Såvitt jag känner till har företagshälsovården en programmerad ökning med 45 tjänster per år, vilket jag anser vara alldeles för litet för att inom rimlig tid kunna fylla det behov som finns.

Ytterligare en faktor har kommit in i bilden under hösten, nämligen socialstyrelsens tillkännagivande att man i framtiden ämnar satsa på ett husläkarsystem och en övergång till mindre vårdenheter som komplement till de större vårdenheterna med mera utvecklade specialiteter. Denna nya satsning kommer att ställa ytterligare krav på tillgången på läkare då det gäller primärvården. Jag tror att detta system med husläkare kräver ännu noggrannare planering och fördelning av de tillgängliga resurserna. I annat fall kommer situationen i de tidigare bristområdena att förvärras, och den regionala balansen kommer att bli än mera snedvriden.

Herr socialministern ASPLING :

Herr talman! Som jag redan har framhållit finns det fortfarande regionala skillnader i fråga om tillgången på läkare. Det är främst skogslänen som uppvisar högre vakanssiffror än vad som gäller för landet i genomsnitt, men även mellan skogslänen varierar vakanstalen.

Jag tror att herr Ångström kan hålla med mig om att läkarsituationen har förbättrats under senare år. Med den målmedvetna styrning som nu sker från samhällets sida i fråga om byggnadsinvesteringar, läkarfördelning och planering av vidareutbildningsblock har förutsättningar skapats för en bättre balans både mellan olika geografiska områden och mellan olika medicinska verksamhetsområden.

Jag hoppas att herr Ångström noterade vad jag med viss skärpa framhöll i mitt tidigare inlägg, nämligen att det är viktigt att de olika landstingsområdena verkligen sluter upp solidariskt när det gäller den planmässiga utbyggnaden och FV-blockens inrättande.

Sedan vill jag gärna försäkra herr Ångström att vi självfallet följer utvecklingen med största uppmärksamhet. I det här sammanhanget vill jag också nämna att socialdepartementets sjukvårdsdelegation genom beslutet i juni i år har uppdragit åt socialstyrelsen att fortsätta analysen av det långsiktiga behovet av läkare, att med uppmärksamhet följa utvecklingen avseende vidareutbildning och fördelning av läkare samt att genomföra den fortlöpande översyn av läkarfördelningsprogrammet som kan visa sig vara erforderlig. Läkarfördelningsprogrammet är sålunda ett rullande programarbete, där nya plansiffror kan tas fram vartannat år.

Herr Ångström tog upp företagshälsovården. Vad denna viktiga sektor beträffar kan jag nämna att antalet läkare inom området ökat från 200 år 1968 till ca 500 nu år 1975. Under de senaste åren har utbildningen av företagsläkare dubblerats och omfattar f. n. 90 läkare per år. Detta har medfört att tidigare anställda läkare nu i regel har föreskriven utbildning och att rekryteringen till företagshälsovården underlättats. I det av socialdepartementets sjukvårdsdelegation fastställda läkarfördelningsprogrammet beräknas 90 läkare komma att tillföras företagshälsovården varje år fram t. o. m. 1980. Det bör alltså finnas goda förutsättningar för en fortsatt utbyggnad av företagshälsovården.

Vi har på detta område också inrättat en särskild företagshälsovårdsdelegation – med representanter för berörda parter, sjukvårdshuvudmännen etc. – vars uppgift också är att ingående följa utvecklingen, så att den blir balanserad i fortsättningen. Det är en viktig sak i detta sammanhang. Herr Ångström var ju delvis inne på den frågan.

Jag har, herr talman, framhållit att den kraftiga satsning som vi har gjort på utbildningssidan år från år börjar ge resultat. Jag har pekat på att 1977 bl. a. är ett viktigt år i sammanhanget och att vi därför om ett par tre år bör kunna ha bättre balans på detta väsentliga område. Självfallet är det utomordentligt angeläget att vi också får en riktig fördelning av läkarna – det gäller såväl fördelningen på specialiteterna som den regionala fördelningen. Här spelar läkarfördelningsprogrammet och FV-blocken en central roll. Jag kommer tillbaka till dessa utomordentligt väsentliga frågor eftersom det här gäller de instrument som samhället i dag har skaffat sig för att lösa de problem som herr Ångström har tagit upp.

Herr ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag vill tacka socialministern för hans senaste inlägg. Som en sammanfattning av den här debatten vill jag notera att socialministern har varit mycket noggrann i sin genomgång av de olika problemen och att han också i en positiv anda har svarat mig på de frågor jag ställt.

Det finns väl en del frågeställningar som fortfarande kvarstår. Men jag skall inte envisas med att upprepa dem och därmed förlänga debatten, utan jag förutsätter att socialministern har dem i åtanke när han går att förverkliga de intentioner som socialdepartementet och socialstyrelsen

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder mot
den illegala handeln
med narkotika*

har då det gäller att få en bättre balans mellan tillgång och efterfrågan på läkare.

Såvitt jag vet sluter landstingen solidariskt upp kring den resursfördelning som socialstyrelsen har fastställt, och det är självklart att främst de län som har en bristsituation är särskilt noggranna när det gäller att följa dessa intentioner. Vi är ibland tvungna att ta vissa okonventionella grepp när vi skall försöka värva läkare. Men dessa grepp får man betrakta som tillåtna mot bakgrund av den bristsituation som vi har. Jag hoppas att den samverkan som nu sker mellan Landstingsförbundet, de enskilda landstingen och socialstyrelsen skall kunna ge det resultat som socialministern bebadar att vi skall kunna se klara bevis på år 1977.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om åtgärder mot den illegala handeln med narkotika

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr *Bengtssons* i Göteborg (c) den 21 oktober anmälda interpellation, 1975/76:34, och anförde:

Herr Bengtsson i Göteborg har frågat mig dels om jag vill lämna en redogörelse över narkotikasituationen i dag och dels, om jag anser att läget inte är under kontroll, vilka åtgärder regeringen ämnar vidta.

Morfinbas har enligt rikspolisstyrelsen förekommit ytterst sporadiskt efter ett större beslag i maj 1974. Det under våren 1974 uppmärksammade heroinmissbruket tycks inte ha vunnit utbredning. Ingripandet förra året mot en försäljningsorganisation kan ha bidragit till att heroinmissbruket – åtminstone kortsiktigt – har stoppats upp, även om detta inte betyder att införseln av heroin till Sverige helt upphört. LSD förekommer i allt mindre omfattning.

Förekomsten av centralstimulerande medel ökade under våren 1975, vilket kan antas ha haft samband med aktiviteten hos den försäljningskedja som nyligen sprängts efter ett omfattande och framgångsrikt spaningsarbete av polisen. Det har huvudsakligen rört sig om amfetamin. Enligt polisen finns det i landet relativt betydande kvantiteter cannabis, och det förekommer också en betydande organiserad smuggling av cannabis. Särskilt tycks detta ha varit fallet i Göteborg under senare tid.

Generaltullstyrelsens uppfattning om läget överensstämmer med rikspolisstyrelsens. Det bör i detta sammanhang understrykas att uppgifter om stora narkotikabeslag av tull eller polis inte utan vidare kan tas som tecken på ökat narkotikamissbruk, lika litet som uteblivna beslag behöver tyda på en nedgång i missbruket. Missbruksbilden är inte heller entydig.

Socialstyrelsens bedömning av narkotikamissbrukets omfattning överensstämmer med de redovisade erfarenheterna hos övriga berörda myndigheter. Styrelsen anser att några markanta förändringar inte har inträffat. Frekvensundersökningar tyder på att antalet ungdomar som bru-

kar narkotika har minskat. Socialstyrelsen baserar sina bedömningar bl. a. på de fortlöpande frekvensstudier av missbrukets utbredning i vissa ungdomsgrupper som har pågått sedan slutet av 1960-talet och på fortlöpande kontakter med de särskilda narkomanvårdsenheterna samt med social- och sjukvårdsenheter.

Socialstyrelsen och rikspolisstyrelsen delar uppfattningen att narkotikamissbruk och narkotikabrottslighet även förekommer utanför storstadsregionerna. Men samtidigt betonar man att när tungt missbruk av centralstimulerande medel och opiater förekommer på mindre orter det i regel är av mindre omfattning eller rör sig om tillfälliga företeelser.

Kampen mot den illegala narkotikahandlingen och mot narkotikamissbruket pågår ständigt genom insatser av berörda samhällsorgan. Det internationella samarbetet är också av stor betydelse. Polisens och tullens åtgärder har under senare år i allt större omfattning vidtagits i samarbete med polis- och tullmyndigheter i andra länder. Inom socialvården sker fortlöpande förstärkningar av behandlingsmöjligheterna för narkotikamissbrukare genom vårdcentraler, behandlingshem och andra vårdformer.

Myndigheternas insatser i narkotikabekämpningen samordnas bl. a. genom kontakter inom brottsförebyggande rådets narkotikagrupp, där det också lämnas fortlöpande rapporter om situationen. De här berörda frågorna är alltså föremål för stor uppmärksamhet från samhällets sida, och självfallet kommer insatserna mot narkotikamissbruket att fortsätta med all kraft.

Herr BENGTTSSON i Göteborg (c):

Herr talman! Jag tackar socialministern för svaret på min interpellation.

Narkotikaproblemet har varit föremål för åtskillig debatt här i riksdagen under senare år. Men tyvärr har vi fortfarande omfattande missbruk i vårt samhälle. Av den anledningen har jag interPELLERAT socialministern.

I det svar jag fått sägs bl. a.: "Enligt polisen finns det i landet relativt betydande kvantiteter cannabis, och det förekommer också en betydande organiserad smuggling av cannabis. Särskilt tycks detta ha varit fallet i Göteborg under senare tid." Ett tillägg till den texten om att även på andra håll i landet är trenden uppåtående torde ha varit på sin plats.

Det sägs även i svaret att de frekvensundersökningar som gjorts "tyder på att antalet ungdomar som brukar narkotika har minskat". Efter det att interpellationssvaret kom mig till handa har jag varit i kontakt med ett flertal personer på olika håll i landet, men ingen av dem delar den bedömning som finns i svaret.

Jag kan inte heller, herr statsråd, godta uppfattningen att heroinmissbruket har stoppats upp, inte ens kortsiktigt. Människor som har kontakter ute på fältet påstår att heroinmissbrukarnas antal snabbt går uppåt. Jag säger som det står i min interpellation: "Man kan fråga sig varifrån socialstyrelsen får sin information då socialstyrelsens uppgifter enligt min uppfattning ej stämmer med de verkliga förhållandena ute i landet. So-

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder mot
den illegala handeln
med narkotika*

cialstyrelsens representanter säger att läget är normalt. I själva verket tyder uppgifterna från fältet på att situationen håller på att kraftigt försämrats.”

I interpellationssvaret heter det: ”Styrelsen anser att några markanta förändringar inte har inträffat.” Den meningen skall väl, förmodar jag, tolkas så att läget är allvarligt.

Herr socialminister! De kontakter som numera förekommer i allt större omfattning mellan vårt lands polis och tullmyndigheter och motsvarande myndigheter i andra länder bör vara av stor betydelse i kampen mot de stora narkotikasyndikaten. Narkotikan är ett problem för samhället och för familjen – och självfallet också ett utomordentligt svårt problem för dem som drabbas direkt av narkotikan. Det är alldeles klart att alla resurser som finns måste sättas in för att hjälpa dessa oftast unga människor, så att de åter, fullt friska, kan börja att verka i samhället.

Slutligen säger statsrådet i interpellationssvaret:

”Myndigheternas insatser i narkotikabekämpningen samordnas bl. a. genom kontakter inom brottsförebyggande rådets narkotikagrupp, där det också lämnas fortlöpande rapporter om situationen. De här berörda frågorna är alltså föremål för stor uppmärksamhet från samhällets sida, och självfallet kommer insatserna mot narkotikamissbruket att fortsätta med all kraft.” Det är bra att man samarbetar på s. k. hög nivå. Men minst lika viktigt anser jag det vara att grupperna som är verksamma ute på fältet bedriver sitt arbete gemensamt och i samråd.

Herr talman! Det har debatterats mycket hur man på bästa sätt skall klara av dessa problem i samhället. Det talas om information, upplysning och vård, och det är riktigt att sådant måste till. Men vad som också måste till är att man från samhällets sida med ännu större kraft tar itu med ungdomsarbetslösheten, som tyvärr är ganska omfattande i dag, att bostadsområdena blir miljöriktigt planerade och att det finns fritidsaktiviteter för alla åldrar osv. Detta är delar av samhället som enligt min mening i stor utsträckning har felplanerats eller försumrats under gångna år. Kortsiktiga ekonomiska bedömningar och, som jag har sagt, felplaneringar kommer att stå oss dyrt om vi inte lär av begångna misstag och undviker sådant när vi planerar vårt samhälle vidare för våra barn och ungdomar.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Herr Bengtsson i Göteborg påstår att narkotikaproblemen har blivit allt allvarligare och att missbruket skulle ha ökat och spritt sig till olika delar av landet i allt större utsträckning. De ansvariga myndigheternas bedömning är inte denna. Vissa skiftningar i missbruksbilden har skett. Sålunda ökade missbruket av centralstimulantia något under våren 1975. Även om det alltid föreligger stora svårigheter att kvantitativt ange missbrukets omfattning är ansvariga myndigheters bedömning att någon påtaglig förändring av läget i stort icke har skett.

Som jag framhöll i mitt svar är bedömningen den att det grova miss-

bruket av centralstimulantia eller opiater är av mindre omfattning utanför storstadsområdena. Och låt mig då understryka att detta är inte lösa antaganden av socialstyrelsen. Styrelsen grundar sin uppfattning på egna kontakter med socialarbetare ute på fältet men även på uppgifter från rikspolisstyrelsen, tullverket och skolöverstyrelsen. Socialstyrelsen har alltså bästa möjliga stöd för sin uppfattning.

Det faktum att det tunga narkotikamissbruket huvudsakligen är ett storstadsproblem utesluter inte att det också i en landsortsstad kan finnas enstaka missbrukare av tung narkotika eller en grupp av missbrukare. Men det är myndigheternas bedömning att sådana fall är av mera tillfällig karaktär. Det kan också röra sig om ett mindre antal personer.

Herr talman! Jag har velat göra de här tilläggen. Jag utgår ifrån att herr Bengtsson i Göteborg håller med mig om att det är angeläget att vi så långt som möjligt försöker få fram riktiga uppgifter beträffande omfattningen och spridningen av narkotikamissbruket. Det har i varje fall varit min utgångspunkt när jag nu har redovisat de aktuella siffror som myndigheterna kunnat få fram. Jag tror inte att vi gagnar saken vare sig genom att frisera eller svartmåla läget.

Herr Bengtsson tog upp den viktiga frågan om det internationella samarbetet. Låt mig vad den frågan beträffar göra ett tillägg.

Det är av utomordentligt stor betydelse att detta samarbete nu har fått en sådan omfattning och aktivitet som det fått. När det gäller FN-samarbetet kan jag nämna att 1972 års ändringar i den s. k. allmänna narkotikakonventionen numera trätt i kraft. Det innebär förbättrade kontrollmöjligheter och skärpta bestämmelser beträffande opium. Den s. k. psykotropkonventionen från år 1971, som omfattar bl. a. LSD, amfetamin m. m., har dock ännu inte trätt i kraft. Tillräckligt många länder har inte ratificerat den konventionen. På svenskt initiativ har därför FN:s generalförsamling i oktober 1975 med stor majoritet antagit en resolution i vilken alla länder, särskilt de som producerar eller handlar med dessa ämnen, uppmanas att ansluta sig till konventionen. Det är min förhoppning att konventionen härigenom skall kunna träda i kraft i varje fall under kommande år.

Som jag redan har framhållit är det den svenska polisens och tullens uppfattning att samarbetet med polis- och tullmyndigheterna utomlands fungerar väl. Där vill jag bara göra tillägget att det vi har upplevt under detta år i fråga om insatser från polisens och tullens sida har varit av utomordentlig betydelse, och ett erkännande av dessa deras insatser finns det anledning tillfoga i detta mitt inlägg.

Herr BENGTTSSON i Göteborg (c):

Herr talman! Jag vet att vi är överens, herr socialminister, om att narkotikan skapar en svår situation och besvärliga problem såväl för samhället som för den enskilde och för familjerna. Det är mycket bekymmersamt.

Anledningen till att jag återkom med en interpellation om narkotikan

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder mot
den illegala
handeln med
narkotika*

– vi har haft många diskussioner i denna fråga – var den kontakt jag tog i höst med polisen, socialförvaltningar och i sista hand socialstyrelsen för att få en så objektiv bedömning av läget som man rimligen kan få. De uppgifter som därvid lämnades mig från socialförvaltning och polis stämde icke med uppgifterna från socialstyrelsen. Självfallet blir man då en aning förvånad; och kanske inte så litet heller. Läget var normalt, svarade man på socialstyrelsen. Vad normalt är i det sammanhanget vet inte jag; om någon annan, kanske herr statsrådet, kan förklara det så är det bra. Läget var dock sådant att jag tycker socialstyrelsen borde haft vetskap om dess allvar. Jag kan ta Västsverige som exempel.

Vi hade i Göteborg just vid denna tidpunkt 60–70 människor anhållna och häktade. Vi hade lågt räknat 600–700 langare i aktion. Sedan kan vi själva räkna ut – några exakta siffror har jag inte – att missbrukarantalet måste vara oerhört stort. Samma problem fanns i Skövde i Skaraborgs län, i Jönköping, i Norrland, ja litet överallt i landet. Jag fick samma uppgifter vid alla kontakter jag tog.

Då var läget normalt för socialstyrelsen, herr statsråd. Undra på att man blir förvånad! Undra på att man frågar sig varifrån socialstyrelsen får sina uppgifter! Det är inte så konstigt att man i det läget ställer en interpellation till statsrådet. Jag är klart medveten om, herr socialminister, att ni på allt sätt försöker få fram exakta uppgifter, men jag beklagar att det har misslyckats.

I dag är läget också mycket oroväckande. Det är ingen förbättring på området. I Göteborg och på andra håll har missbruket ökat. Ni säger att det är stopp i användningen av heroin. Jag har efter kontakter i dag fått veta att det ingalunda är så. Det finns platser i vårt land där detta missbruk i stället ökar. Vet inte socialstyrelsen det? Det tycker jag att den borde ha klart för sig.

Det märkvärdiga var att när jag hade frågat socialstyrelsen om läget och fått svaret att det var normalt reste enligt uppgift tjänstemän omedelbart till Västsverige för att kontrollera hurudan situationen var. Det är bra – det var kontakt med fältet. Sådana kontakter tycker jag att man skulle ta runt om i Sverige. Då fick man kanske klart för sig hurudan bilden är. Jag vet att dessa tjänstemän vid besöket i Västsverige fick en klar information av myndigheterna om hur allvarlig situationen var. Det var detta som jag ville åstadkomma. Jag tycker också att ett TV-program för någon vecka sedan i stort sett klargjorde en hel del av allvaret på detta område.

Allt detta borde sammanfattningsvis kunna leda till att man, som socialministern mycket riktigt säger, med all kraft tar itu med uppgiften. Det har socialministern sagt i åtskilliga debatter, och i dag återkommer det uttalandet. Jag är medveten om att socialministern och jag än en gång har samma syn, att läget är bekymmersamt. Men jag tycker nog att det finns anledning att ta ytterligare kontakter med myndigheterna runt om i landet för att få exakta uppgifter som stämmer med verkligheten. De uppgifter som jag har fått tvivlar jag ingalunda på – de

har kommit ur vederhäftiga källor.

Jag skall inte här ta upp frågan om hur det ser ut på fängelserna i detta avseende. Någon har den här månaden lämnat den uppgiften – jag kan inte bekräfta att den är riktig – att det finns knark på varje anstalt. Det säger också en hel del. Och det finns åtskilliga anstalter i vårt land.

Läget är bekymmersamt och kräver krafttag.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag har redovisat de uppgifter som lämnats av ansvariga myndigheter. Herr Bengtsson i Göteborg har såvitt jag förstår gjort några rundringningar och därvid fått en annan bild av läget. Han tog bl. a. förhållandena i Göteborg som exempel. Enligt de uppgifter vi inhämtat förekommer opiatier fortfarande i mindre utsträckning där än i exempelvis Stockholms- och Malmöområdena. Läget i fråga om centralstimulantia torde inte heller ha undergått några större förändringar. Däremot har enligt berörda myndigheter tillgången på cannabis ökat i Göteborg.

Det är riktigt att polisen i Göteborg efter en kraftig insats gripit ett 40-tal personer, av vilka drygt hälften har häktats. Huvudsakligen rör det sig om innehav eller langning av cannabis.

Att dra några bestämda slutsatser om narkotikaläget i landet på grundval av ingripandena i Göteborg är knappast befogat. Något heroin har inte påträffats i Göteborg, och vi hade så sent som i går kontakter med polis- och socialmyndigheterna.

Jag har, herr talman, redan sagt att det är angeläget att så långt det är möjligt få fram en saklig och riktig bild av läget. Det är min ambition. Herr Bengtsson misstror uppenbarligen de uppgifter jag lämnat. Jag har anledning understryka att jag självfallet utgår ifrån att de myndigheter som här har ansvaret ger riktiga uppgifter. Jag betvivlar inte det. Att vi sedan kan fortsätta diskussionen om narkotikaproblemet är jag medveten om – det finns här många problem och bekymmer. Jag har många gånger tidigare sagt att insatserna måste sättas in på ett utomordentligt brett fält. Självfallet är det inte minst fråga om att förhindra att narkotika förs in i landet, och då anmäler sig hela det internationella samarbetet, där vi från svensk sida – det bör herr Bengtsson vara medveten om – under många år bedrivit en mycket aktiv verksamhet.

Herr BENGTTSSON i Göteborg (c):

Herr talman! Socialministern bör vara medveten om att polisen på ett flertal platser i Sverige, kanske främst i Västsverige, på grund av att narkotikaproblemet ökat har måst organisera särskilda grupper för att arbeta med detta problem. Jag tycker att det är utomordentligt viktigt att polisen gör sådana insatser, men det måste alltså betyda att problemet har ökat.

För att ta ytterligare ett exempel från Göteborg kan jag nämna att polisen under den senaste tiden kommit på 200 försttagångsmissbrukare.

Nr 23

Tisdagen den
18 november 1975

*Om åtgärder mot
den illegala handeln
med narkotika*

Tisdagen den
18 november 1975

*Om utlokalisering
av delar av Sveriges
Radios utbildnings-
verksamhet*

Enligt uppgift har polisen i detta sammanhang också gripit 40 å 50 langare, som nu lär vara omhändertagna. Dessa händelser har alltså inträffat alldeles nyligen, och det måste väl innebära att läget just nu är allvarligt.

Jag skulle önska att jag slapp betvivla de uppgifter om situationen som har lämnats av socialstyrelsen. Men jag kan, herr statsråd, inte med bästa vilja i världen helt göra det, när människor som jobbar aktivt ute på fältet ger mig uppgifter av annan art. Förstå mig att jag då börjar tvivla på de uppgifter som kommer från vissa myndigheter.

Det jag nyss sade om de 200 förstagångsmissbrukarna är inte någonting alldeles speciellt. Det finns ännu värre saker att ta upp. En ung man blev för en tid sedan gripen på grund av att han hade sålt narkotika. Han hade tagit kontakt med en lång kedja unga människor i en stad. De var mycket svåra att lokalisera, men i varje fall en del av dem var nu hemfallna åt missbruk.

Detta är ett mycket allvarligt problem, och jag tror att socialministern på allt sätt vill medverka till att lösa det så långt det nu är möjligt. Vi måste med gemensamma ansträngningar göra allt för att komma till rätta med problemet. Liksom när det gäller en mängd andra problem i samhället måste vi här gå till grunden och försöka utreda vad som är orsaken till eländet.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag vill bara konstatera att socialstyrelsens uppgifter överensstämmer med polisens och tullens i detta avseende.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om utlokalisering av delar av Sveriges Radios utbildnings- verksamhet

Herr utbildningsministern ZACHRISSON erhöll ordet för att besvara herr Nilssons i Tvärålund (c) den 17 oktober anmälda interpellation, 1975/76:30, och anförde:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund har frågat mig om jag är beredd att pröva frågan om lokalisering av delar av utbildningsprogramproduktionen till andra orter än Stockholm, t. ex. Umeå och/eller Norrköping.

Frågan om den framtida lokaliseringen av produktionen av utbildningsprogram för bl. a. etersändning har utretts av TRU-kommittén, som i år lagt fram sina förslag i betänkandet Program för ljud och bild i utbildningen. I detta föreslås bl. a. att TRU:s produktionsverksamhet samordnas med Sveriges Radios utbildningsprogramverksamhet fr. o. m. den 1 juli 1977. Det nya utbildningsprogramorgan som då bildas föreslås bli förlagt till Stockholmsregionen. Remissbehandlingen av betänkandet är nyligen avslutad. Förslagen i betänkandet, däribland frågan om den framtida lokaliseringen av utbildningsprogramverksamheten, och de inkomna

remissvaren bereds f. n. på sedvanligt sätt inom utbildningsdepartementet med sikte på att regeringen skall kunna lägga fram en proposition vid innevarande riksmöte under våren 1976. Jag är således för dagen inte beredd att göra några uttalanden i denna lokaliseringsfråga.

Nr 23

Tisdagen den
18 november 1975

*Om utlokalisering
av delar av Sveriges
Radios utbildnings-
verksamhet*

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min interpellation. I och för sig finner jag det naturligt och förståeligt att statsrådet vill studera remissvaret innan han gör något uttalande i lokaliseringsfrågan. Det finns emellertid flera orsaker till att jag nu interPELLERAT om TRU:s framtida lokalisering.

Riksdagen beslöt redan 1971 att frågan om TRU:s lokalisering till Umeå skulle specialutredas. Utredningen skulle göras skyndsamt. Efter olika turer hamnade utredningsuppdraget slutligen hos TRU. Ingen utlokalisering av statliga verk och institutioner torde ha kunnat genomföras om dessa själva – såsom nu skett beträffande TRU II – skulle ha utrett frågan om sin egen flyttning. Enligt min mening visar också utredningens resultat klara tecken på partsinlaga. Frågan om möjligheten att förlägga verksamheten till Umeå – som är inrikesutskottets formulering – har inte enligt min mening tagits på fullt allvar. Utredningen tillmäter t. ex. knappast existensen av universitet, lärarhögskola, regional statsförvaltning, teaterresurser m. m. i länet och i Umeå betydelse. Detta är anmärkningsvärt, eftersom liknande resurser tillmåtts betydelse för Stockholms del.

TRU-kommittén försöker sig på regionalpolitiska bedömningar och påstår sig ha funnit att Västerbottens befolkning nu ökar påtagligt, medan Stockholms minskar, varför de regionalpolitiska motiven talar för Stockholm. Det är riktigt att Stockholm har stagnerat de senaste åren. Länsstyrelsen i Stockholms län räknar emellertid i sin prognos med en ökning med 69 100 personer i Stockholm åren 1974–1980, medan motsvarande ökning i Västerbotten beräknas bli 1 500. Uppgifterna är hämtade ur TRU:s eget betänkande.

Västerbotten har regelmässigt ungefär dubbelt så hög arbetslöshet som genomsnittet för Sverige i dess helhet. Stockholm har lika regelmässigt en relativt god situation på sysselsättningsområdet. TRU:s argument bevisar motsatsen mot dess slutsatser, enligt vad jag kan finna av TRU:s egen utredning.

Enligt inrikesutskottets skrivning 1971 bedömdes "de regionalpolitiska skälen otvivelaktigt tyngre för lokalisering till Umeå än för Norrköping". Naturligtvis är skälen tyngre i förhållande till Stockholm med den nyss nämnda befolkningsutvecklingen fram till 1970. TRU II har inte alls gått ut från den förutsättning som inrikesutskottet uttalat. Tvärtom säger man att TRU:s utlokalisering inte nu är viktig för Umeå. Det är ett ytterst märkligt uttalande.

Inrikesutskottet uttalade också att andra lokaliseringsalternativ kunde prövas av utredningen. Därvid avsågs naturligtvis inte en hundrapro-

*Om utlokalisering
av delar av Sveriges
Radios utbildnings-
verksamhet*

centig centralisering till Stockholm. TRU II redovisar ingen prövning av en partiell utlokalisering, alltså utlokalisering av delar av TRU till Umeå. Det är känt att man inom Sveriges Radios utbildningsenhet och inom lokaliseringsdelegationen har diskuterat olika sådana förslag. Jag skall inte nu ta upp tid med att redovisa dem. Vad jag bl. a. vill framföra genom min interpellation är att även denna fråga – alltså en utlokalisering av delar av TRU till Umeå – måste prövas av statsrådet när inte TRU II utfört inrikesutskottets och riksdagens anvisningar i det avseendet. Givetvis måste inrikesutskottet ha avsett sådana tankegångar när man pekade på andra lokaliseringsalternativ. Självklart avsågs inte genom skrivningen en hundra procentig centralisering till Stockholm där TRU redan fanns.

Västerbottens länsstyrelse uttalar i sin remiss att "detta måste anses klart strida mot 1971 års riksdagsbeslut". Jag delar länsstyrelsens uppfattning. Eftersom TRU II enligt min mening så ensidigt och partsmässigt utrett lokaliseringsfrågan vädjar jag till statsrådet att göra sådana bedömningar och överväganden som överensstämmer med andan och avsikten i riksdagsbeslutet.

Det kan inte vara meningen att just produktionen av utbildningsprogram i radio och television för överskådlig framtid till hundra procent skall vara koncentrerad till Stockholm medan all annan programproduktion på radio- och TV-området i ökad omfattning successivt decentraliseras. En decentralisering av TRU-verksamheten bör berika undervisningen i lika hög grad som en decentralisering av radio- och TV-verksamheten berikar programverksamheten i övrigt.

Jag hoppas och förutsätter faktiskt att statsrådet delar den principiella uppfattningen. Avsikten med min interpellation är således att statsrådet verkligen måtte seriöst pröva en utlokalisering helt eller partiellt till Umeå. Förmodligen erfordras då ytterligare betydande genomlysningar av frågan och jag hoppas att statsrådet är beredd att göra sådana.

Tidigare i dag har jag fått ett positivt besked från arbetsmarknadsministern om angelägenheten av att den statliga administrationen underordnar sig riksdagens beslut. Jag förutsätter att riksdagens beslut om prövning av Umeå som lokaliseringsort för TRU anläggs på sådant sätt av regeringen och statsrådet att det överensstämmer med det beslut riksdagen fattat i frågan.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! Utlokaliseringen av statlig verksamhet ger allvarliga följder för Stockholmsregionen. Många enskilda människor har drabbats av personliga tragedier: skilsmässor, nervsammanbrott, ja även självmord sägs ha orsakats av den redan beslutade utlokaliseringen. Det är svårt att veta om sådant här har inträffat i större utsträckning än man räknade med eftersom några utgångsvärden aldrig har redovisats. Nu får det vara slut med den onyanserade åderlåtningen av Stockholmsregionen. Den tål inte fler så allvarliga störningar som de som nu inträffat.

Det har också hänt väldigt mycket sedan 1971 då den nu aktuella lokaliseringsfrågan behandlades i riksdagen. Det måste ankomma på beslutsfattarna att anpassa sina åtgärder efter den faktiska utvecklingen. Stockholmsregionen omfattar ju nära 1,5 miljoner invånare. I regionen finns flera kommuner där man kan notera exceptionellt låg självförsörjningsgrad vad avser arbetsplatser. Det finns kommuner där två tredjedelar av de i kommunen boende yrkesverksamma har sitt arbete utanför kommungränsen. Det är alltså angeläget att man betraktar Stockholmsregionen som en region i vilken man bör sprida verksamheterna.

I remissarbetet har bl. a. Norrtälje förordats som lokaliseringsort för utbildningsprogramproduktionen. Det är ett bra förslag som jag varmt vill rekommendera utbildningsministern att ta upp i den aviserade propositionen. I Norrtälje kommun finns i dag svåra sysselsättningsproblem. Särskilt akuta är de för ungdomar och kvinnor. I den regionala planeringen i Stockholms län förordar man samstämmt att satsningar görs på Norrtälje. Inför den kommunsammanslagning som genomfördes 1971 ställde dåvarande civilministern i utsikt lokalisering av statlig verksamhet till Norrtälje, om man frivilligt gjorde en sammanslagning av tre kommunblock till en kommun. Det är dags att den utfästelsen infrias. Utbildningsministern har chansen nu när den aktuella propositionen om utbildningsprogramverksamheten skall skrivas i departementet.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Jag skall inte polemisera vare sig mot herr Nilsson i Tvärålund eller mot herr Norrby i Åkersberga, därför att jag har en varm förhoppning att både Umeå och Stockholmsregionen skall utvecklas positivt. Men om – jag säger om och jag förstår mycket väl att statsrådet i dag inte vill ta ställning – det över huvud taget blir fråga om en utlokalisering av radions utbildningsverksamhet helt eller delvis, tycker jag att statsrådet mycket noga skall läsa även remissvaret från Östergötlands län. Länsstyrelsen i Östergötlands län har nämligen enhälligt understrukit vikten av att en utlokalisering till Norrköping kommer med i bilden. Jag är inte den som ivrar för utlokalisering i olika sammanhang; jag vill bara peka på att Norrköping från många synpunkter ligger rätt bra till.

Det som gör att jag i dag vill dra en speciell lans för Norrköping – jag bor inte i Norrköping men jag representerar Östergötland – är att Norrköping har haft och fortfarande har mycket besvärliga problem. Situationen blir inte bättre av de illavarslande meddelanden som kommit från exempelvis Goodyear om en eventuell nedläggning som skulle beröra inte mindre än 1 000 anställda. Den frågan har nyligen varit uppe till överläggning i riksdagen. Det är givet att utvecklingen inom Norrköpingsregionen måste studeras mycket noga vid en utlokalisering. Norrköpings problem måste då väga mycket tungt i statsmakternas bedömning.

Jag har med detta, herr talman, bara velat fästa statsrådets uppmärksamhet

Tisdagen den
18 november 1975

*Om utlokalisering
av delar av Sveriges
Radios utbildnings-
verksamhet*

samhet på Norrköping, för att herr statsrådet – om det blir aktuellt med en utlokalisering – skall lägga mina ord på minnet, så att vi kan se framåt mot en bättre utveckling inom Norrköpingsregionen. För dagen avforrar jag inte statsrådet vare sig något besked eller något löfte.

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Så mycket kan jag lova herrarna på det här stadiet att vi skall överväga lokaliseringalternativen mycket noga i utbildningsdepartementet. Men jag antar att ni håller med mig om att vår väsentligaste uppgift är att pröva var den här verksamheten när det gäller utbildningsprogramproduktionen blir effektivast och billigast. Det måste ändå vara väsentligt för hela riksdagen att veta att den prövningen också blir seriös.

Vi skall självfallet också pröva om man kan gå fram efter den idé som herr Nilsson i Tvärålund framförde, att fundera på om vissa delar av verksamheten kan decentraliseras.

Jag vill emellertid i det här sammanhanget gärna understryka – precis som man gjort i många av remisserna, men kanske inte just de som herrarna tagit upp här – vikten av att pröva verksamhetens innehåll i relation till de krav som ställs på den. Det är inte bara fråga om närheten till utbildning, universitet osv., även om det är viktigt, utan också till alla de tekniska resurser som krävs för att denna verksamhet skall bli effektiv – närheten till laboratorier och annat. Allt detta måste vägas in i den här lokaliseringprövningen. Men, som sagt, jag lovar att den skall bli noggrann.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka för beskedet i statsrådet Zachrissons senaste inlägg att en noggrann prövning kommer att ske innan propositionen läggs fram. Han framhöll att frågan om effektivitet och kostnad måste noga utredas och dessutom även andra förhållanden. När det gäller alla de här faktorerna hoppas jag att statsrådet inte minst också undersöker vilka resurser det finns ute i distriktet att skapa kvalitet till låga kostnader. Jag har uppfattningen att en av de största bristerna hos utredningen – som jag tycker har många brister – är att den inte har belyst denna fråga.

Jag var också glad för att statsrådet särskilt tog upp idén om att delar av TRU-verksamheten skall kunna utlokaliseras. Det är anmärkningsvärt att inte den frågan är redovisad i utredningens betänkande.

Sedan ett par ord till herr Norrby i Åkersberga. Han vill som stockholmare framhålla Stockholm – en kommun som ändå planerar en ökning med 69 000–70 000 människor på fem år. Det är en mycket stor ökning, och TRU måste väl anses som helt oväsentligt i det sammanhanget med tanke på den stora utveckling som man förutsätter. Då är TRU av helt annan betydelse för t. ex. Umeå.

En annan sak som också bör nämnas i detta sammanhang och som

jag hoppas att statsrådet väger in i prövningen är den nytta som näringslivet, kulturlivet osv. på den ort dit TRU kommer att utlokaliseras kommer att ha av verksamheten. Det är häpnadsväckande att läsa TRU-utredningens uttalande att t. ex. Umeå inte behöver TRU. Det behövs inte där ur befolkningsmässiga och kulturmässiga synpunkter eller för att berika massmedieproduktionen, säger utredningen. Jag hoppas att statsrådet har en betydligt vidare och mer objektiv inställning i den här frågan än den part som har utrett den.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Jag vill bara säga att det i mitt tidigare inlägg fanns ett och annat "om". Jag delar nämligen statsrådets uppfattning att det väsentligaste när det gäller all statlig verksamhet trots allt är att de pengar vi lägger ned verkligen innebär att vi bedriver verksamheten på effektivast möjliga sätt. Det är ett tungt vägande argument.

Jag vill bara säga statsrådet en sak, och lämnar just då den här delen åsido: Jag beklagar att man från regeringens sida inte redan i tidigare utlokaliseringsetapper har anlagt de värderingarna på utlokaliseringen. Då hade det hela kanske sett annorlunda ut.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund gjorde sig skyldig till en symptomatisk felsägning. Han sade att Stockholms kommun planerar för en befolkningsökning på 69 000–70 000 människor under de närmaste fem åren. Stockholms kommun är den kommun i landet som f. n. avfolkas snabbast. Herr Nilsson i Tvärålund avsåg naturligtvis Stockholms län, men det är ett ganska heterogent län. Den lokaliseringssort jag nämnde. Norrtälje, har i vissa hänseenden utpräglade glesbygdspromblem. Stockholmsregionen uppvisar alltså större variationer än vad som är fallet med Stockholms kommun.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Givetvis avsåg jag Stockholms kommun. Uppgiften är hämtad ur TRU:s betänkande. Med tanke på Stockholms kommuns geografiska utsträckning är det väl troligt att den ökning som sker inom länet kommer att beröra hela kommunen. Det är kommunalpolitikernas uppgift att se till att så sker.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om sakupplysningar i samband med TV-sändningar

Herr utbildningsministern ZACHRISSON erhöll ordet för att besvara herr *Johanssons* i Skärstad (c) den 29 oktober anmälda interpellation. 1975/76:42, och anförde:

Tisdagen den
18 november 1975

*Om sakupplysning-
ar i samband med
TV-sändningar*

Herr talman! Herr Johansson i Skärstad har frågat mig om jag, mot bakgrund av stadgarna i radiolagen och i avtalet mellan staten och Sveriges Radio Aktiebolag, anser att uppgift bör lämnas i anslutning till att man i televisionen visar icke autentiska situationer samt om jag anser att TV-programmet Fokus som sändes den 17 september 1975 uppfyller bestämmelserna i nämnda lag och avtal.

Det ankommer på radionämnden att övervaka, att Sveriges Radio följer de riktlinjer för företagets programverksamhet som fastställts genom avtal mellan staten och företaget.

Enligt vad jag erfarit avser radionämnden att behandla det aktuella programmet.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min interpellation. Statsrådet hänvisar i sitt svar till radionämnden. Jag vet att radionämnden har som uppgift att bevaka att Sveriges Radio följer de riktlinjer som fastställts genom avtalet mellan staten och företaget. Men radionämnden kan ju endast i efterhand granska, anmärka på och fälla program och programinslag som strider mot avtalet. Då är ju redan skadan skedd, och skadeverkningarna går oftast inte att reparera. Med tanke på den bredd och genomslagskraft som TV har som program- och nyhetsförmedlare borde det väl finnas någon instans som kunde förhindra att vissa tveksamma program och programinslag någonsin fick sändas.

De många klagomål som kommer radionämnden till handa bekräftar att systemet inte är helt tillfredsställande.

Med anledning av svaret kunde man ställa flera frågor.

Finns det någon punkt i avtalet som säger att den ena parten, i det här fallet staten, inte får tycka något eller uttala sig om något program?

Får inte staten under några omständigheter, vad som än händer, ta till orda?

Är det alltid radionämnden som är högsta instans, och är radionämnden den enda instans som TV-tittarna har att vända sig till? Har det aldrig hänt att man talat med den andra parten direkt när det gällt tvivelaktiga programutbud?

TV är en mycket stor tillgång för de svenska medborgarna, och många är de som betalar sin licensavgift för att få del av de olika programutbudena. Säkerligen skulle detta massmedium kunna göra mycket mer av positiva insatser. Svenska folket har lärt sig att uppskatta och värdera många av dem som arbetar på Sveriges Radio/TV och de program de producerar och förmedlar. För dessa medarbetare måste det kännas olustigt att det finns en och annan som bryter mot givna spelregler och därigenom förorsakar irritation och missnöje.

Jag har tagit upp ett visst program som exempel för att belysa hur det kan gå till. I ett TV-program visades tvångsmatning av en person. Programmet behandlade det aktuella fallet med värnpliktsvägraren Christer Sandstedt, vilken utsatts för tvångsmatning på grund av matstrejk.

I programmet visades den tvångsmatade liggande med slangar i näsan, och man hörde rosslingar och snörvlingar. Det blev emellertid klarlagt att TV inte hade tillåtelse att filma en sådan situation. Det var en helt konstruerad tvångsmatning av en helt annan person som visats. Det var alltså fråga om ett rent falsarium från TV:s sida, eftersom tittarna bibringades tron att det var just den omdiskuterade värnpliktsvägraren som de fick se. Då man inte fått tillstånd att filma, borde man naturligtvis ha talat om för tittarna att det inte var Christer Sandstedt som man filmat medan han tvångsmatades, utan någon annan person. Det är oförklarligt att TV inte är mer att lita på i programutbudet. Att sådana programinslag rubbar förtroendet för TV är uppenbart.

Nu är det min förhoppning – och den delas av många – att man tar hänsyn till den kritik som under avtalsperioden riktats mot olika inslag i programutbudet. Detta gäller både vad som sänts och vad som inte sänts.

Jag är medveten om att man inte helt kan undgå kritik. Jag är också medveten om att de som producerar och förmedlar program måste ha stor frihet. Men man måste väl ändå analysera och utvärdera den kritik som riktats mot en hel del av det som sänts.

Det är som sagt min förhoppning att man beaktar den här kritiken. Då har man stora möjligheter att göra sådana förbehåll i nästa avtal att man slipper onödiga övertramp, med irritation och missnöje bland de många TV-tittarna och licensbetalarna som följd.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Jag reagerade – liksom herr Johansson i Skärstad och många, många andra – starkt negativt då jag såg det nu aktualiserade programinslaget i TV.

Som en bakgrund till mitt vidare agerande i denna sak vill jag ge några upplysningar.

Vid en föredragning inför riksdagens revisorer av generaldirektör Martinsson angående kriminalvård och kriminalpolitik ställdes bl. a. frågor beträffande det uppmärksammade fallet med den unge man som vid inkallelse totalvägrat av religiösa skäl och efter ådömt fängelsestraff intagits på Härlanda-anstalten, där han t. o. m. vägrade intaga föda.

Vi fick av generaldirektör Martinsson en saklig redogörelse för kriminalvårdsmyndigheternas skyldighet att verkställa den behandling som domstol ådömt vederbörande att undergå enligt gällande lagbestämmelser.

Jag riktade då till generaldirektör Martinsson en direkt fråga om myndigheterna verkligen givit Sveriges Radio/TV rätt att i samband med en beviljad presskonferens filma för att i ett senare programinslag in i minsta detalj visa närbilder av själva tvångsmatningen. Herr Martinsson kunde inte omedelbart ge ett klarläggande besked, men återkom efter några dagar med ett brev, vari meddelades dels att något tillstånd till filmning inte givits, dels att bilderna av tvångsmatningen tagits med

Tisdagen den
18 november 1975

*Om sakupplysning-
ar i samband med
TV-sändningar*

användande av en helt annan person än matvägraren.

Detta föranledde mig att skriva en artikel, som infördes i Sydsvenska Dagbladet den 17 oktober.

I min artikel har jag redovisat min uppfattning i fråga om programinslaget och samtidigt anfört att jag ansåg det angeläget att radionämnden tog upp det inträffade till ingående prövning.

Jag har också tagit del av det bemötande från den för programinslaget ansvariga vilket också införts i samma tidning, den 18 oktober.

Bemötandet är enligt min uppfattning både svagt och helt otillfredsställande. Det går bl. a. i polemik mot mig beträffande en rubriksättning som inte är min egen utan tidningens.

Jag har delgivit en ledamot av radionämnden de av mig åberopade artiklarna och har därvid fått bekräftelse på att programinslaget skulle komma att upptagas till bedömning med anledning av min tidningsartikel. Någon ytterligare anmälan behövdes alltså inte från min sida. Herr statsrådets interpellationssvar bekräftar nu detta.

Jag är glad över att herr Johansson i Skärstad senare väckte sin interpellation. Det är ytterligare ett bevis för den opinion som reagerat starkt negativt över olämpligt utformade programinslag.

Det blir nu radionämndens sak att göra sin bedömning. Jag emotser detta med stort intresse, inte minst av hänsyn till de ansvariga inom kriminalvården, som med orätt kan ha misstänkts för att ha medgivit Sveriges Radio/TV att filma och visa dessa olämpliga bilder av tvångsmatningen.

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Det är i och för sig utmärkt med en offentlig debatt om programverksamheten. Företaget har självt under senare tid aktivt medverkat till att intensifiera en sådan debatt, även på de olika konferenser som har hållits på olika håll i landet. Men när det gäller att övervaka avtalet – vilket har aktualiserats i den här frågan – är radionämnden vårt instrument. Det aktuella programmet ligger alltså, såsom det har sagts här, på radionämndens bord, och det kommer att granskas. Detta är för mig betryggande.

Sedan vill jag gärna säga – det är möjligt att herr Johanssons i Skärstad upplysning där är felaktig – att antalet ärenden i radionämnden faktiskt har minskat under det senaste året och att detta har inneburit att radionämnden kunnat ägna sig åt en intensifierad granskningsverksamhet på eget initiativ. Vi har också – som jag antar att riksdagens ärade ledamöter erinrar sig – gett radionämnden ökade resurser för att kunna intensifiera sin egen granskning på eget initiativ men naturligtvis också för att se till att den fortlöpande analys och utvärdering av programverksamheten som är radionämndens uppgift blir så effektiv som möjligt.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Herr talman! Eftersom jag tror att många kommer att läsa protokollet skulle jag vilja ställa följande fråga till statsrådet: Hur många anmälningar

får radionämnden in per år och hur mycket har anmälningarna minskat med de senaste åren?

Nr 23

Tisdagen den
18 november 1975

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Jag beklagar att jag inte har några exakta uppgifter om det, men såvitt jag nu kan erinra mig är minskningen ett hundratal anmälningar i förhållande till det tidigare antalet.

Om sakupplysningar i samband med TV-sändningar

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Föredrogs och hänvisades
Proposition
1975/76:61 till skatteutskottet

§ 12 Föredrogs och hänvisades
Motioner
1975/76:66 till inrikesutskottet
1975/76:67–70 till näringsutskottet

§ 13 Föredrogs men bordlades åter
konstitutionsutskottets betänkanden 1975/76:20 och 22
skatteutskottets betänkanden 1975/76:12 och 13
justitieutskottets betänkanden 1975/76:8, 10 och 11
utrikesutskottets betänkande 1975/76:1
socialförsäkringsutskottets betänkanden 1975/76:9–12
socialutskottets betänkande 1975/76:16
utbildningsutskottets betänkanden 1975/76:1–4 och 6
jordbruksutskottets betänkanden 1975/76:12 och 13
näringsutskottets betänkande 1975/76:3
inrikesutskottets betänkande 1975/76:9

§ 14 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen 1975/76:56.

§ 15 Herr förste vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle inrikesutskottets betänkande nr 9 och konstitutionsutskottets betänkande nr 22 i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 16 Anmälades och bordlades
Skrivelse
1975/76:8 Redogörelse för verksamheten inom Europarådets ministerkommitté under år 1974

§ 17 Anmälades och bordlades
Motioner
1975/76:71 av herr *Hermansson m. fl.*

Tisdagen den
18 november 1975

*Anmälan av
interpellationer*

1975/76:72 av herrar *Lidgard* och *Winberg*

1975/76:73 av herr *Nyquist*

1975/76:74 av herr *Nyquist*

med anledning av propositionen 1975/76:18 om ändring i utlänningslagen (1954:193), m. m.

1975/76:75 av fru *Wiklund* och herr *Polstam*

1975/76:76 av herrar *Winberg* och *Lidgard*

med anledning av propositionen 1975/76:42 med förslag till lag om ändring i brottsbalken, m. m.

1975/76:77 av herr *Torwald m. fl.*

med anledning av propositionen 1975/76:67 med förslag till terrängkörningslag

§ 18 Anmälan av interpellationer

Anmälades och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 18 november

1975/76:57 av herr *Pettersson* i Örebro (c) till herr jordbruksministern om förvärv av jordbruksfastigheter som ägs av aktiebolag:

Jordförvärvslagen ger lantbruksnämnderna möjligheter att i rationaliseringsfrämjande syfte vägra förvärv av "fast egendom, som är taxerad såsom jordbruksfastighet". Därvid jämställs tillskott till bolag, t. ex. vid en aktiebolagsbildning, med vanliga överlåtelser i form av köp, byte och gåva. Detsamma gäller utskiftning från bolag. Lantbruksnämnderna har däremot inte möjligheter att ingripa vid ett ägarskifte i ett aktiebolag.

En aktieförsäljning kan emellertid i många fall jämföras med en fastighetsöverlåtelse. Ett begränsat men växande antal jordbruksföretag drivs i aktiebolagsform. Säljs ett sådant bolag till ny ägare, kan transaktionen som regel helt och hållet jämföras med en fastighetsöverlåtelse. bortsett från att det formellt rör sig om en försäljning av aktier. Samma situation kan föreligga vid ägarbyten i bolag, som äger jordbruksfastigheter, såsom ett led i annan verksamhet.

Avsaknaden av en jordpolitisk prövning av överlåtelser av större andelar i bolag, som äger jordbruksfastigheter, framstår enligt min uppfattning som en lucka i förvärvslagstiftningen. Risk finns för att ett växande antal försäljningar av jordbruk kommer att genomföras vid sidan av jordförvärvslagen. På sikt kommer en sådan utveckling att försvåra rationaliseringsverksamheten. Problemet berörs inte i direktiven till den sittande jordförvärvsutredningen.

Domänverket är som statlig myndighet inte i något fall skyldigt att

inhämta förvärvstillstånd enligt jordförvärvslagen. Större förvärv kan dock prövas jordpolitiskt i annan ordning. Domänverket torde dessutom nästan alltid begära yttrande från lantbruksnämnden innan ett köp genomförs. Lantbruksnämnderna och övriga berörda organ har på så sätt vissa möjligheter att öva inflytande på domänverkets fastighetsköp och bevaka att de genomförs i enlighet med de av statsmakterna antagna riktlinjerna för jordbrukets yttre rationalisering.

Domänverkets köp tycks dock inte heller bringas till lantbruksnämndernas kännedom, om det formellt rör sig om köp av aktier. I ett aktuellt fall i Örebro län har lantbruksnämnden inte beretts möjligheter att yttra sig om ett stort sådant köp förrän det blivit aktuellt att överföra fastigheterna till domänverkets egen förvaltning. Ett sådant förfarande är enligt min uppfattning inte tillfredsställande.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr jordbruksministern få ställa följande frågor:

1. Anser statsrådet nuvarande lagstiftning tillräcklig för att säkerställa att jordförvärvslagstiftningens syften beaktas vid överlåtelser av jordbruksföretag i bolagsform?

2. Vill statsrådet vidta några åtgärder som gör det möjligt för lantbruksnämnderna att yttra sig över domänverkets köp av jordbruks- och skogsfastigheter även om det formellt rör sig om köp av aktier i ett aktiebolag?

1975/76:58 av herr Lothigius (m) till herr kommunikationsministern om SJ:s överlåtelser av trafikrättigheter på vissa vägsträckor:

SJ bedriver inom många kommuner i vårt land linjetrafik på vissa vägsträckor. Myndigheterna har lämnat trafiktillstånd till detta. I flera fall, där detta tillstånd har lämnats, har SJ numera funnit att trafiken i fråga icke är bärkraftig. Man har därvid valt att antingen hota att lägga ned trafiken helt och hållet eller sälja trafiktillstånden till kommunerna. Ibland har SJ av vissa skäl lagt ned järnvägslinjer och överfört trafiken till landsvägsbussar. Successivt har SJ emellertid på vissa av dessa linjer minskat antalet turer och därigenom starkt försämrat servicen för kommunens invånare. Ibland har det hänt att, när dessa linjer inte längre är bärkraftiga utan måste läggas ned, man har erbjudit kommunen att mot ersättning överta trafikrättigheterna på ifrågavarande linjer. Kommunerna har tvingats till detta för att kunna klara servicen för sina invånare.

Det synes mig mycket egendomligt att SJ, trots att ifrågavarande linjer går med stora förluster, skall ha ersättning av kommunerna för trafiktillstånd på linjer som inte är ekonomiskt bärande.

Jag anhåller om kammarens tillstånd att till herr kommunikationsministern få ställa följande fråga:

Anser statsrådet att det är skäligt att SJ, som i vissa landsändar måste betraktas som ett monopolföretag, kräver ekonomiskt vederlag för trafiktillstånd på linjer som uppenbarligen går med förlust?

Tisdagen den
18 november 1975

Meddelades att följande frågor framställdes

*Meddelande om
frågor*

den 17 november

1975/76:104 av herr *Fågelsbo* (c) till herr statsministern om åtgärder mot vålds- och egendomsbrott av bilburna ungdom:

Den laglösa bilburna ungdomens uppträdande har nu urartat i sådan grad att man inte längre får fasthålla vid den utslätande attityd som jag tidigare mött, då jag ställt frågor om vilka åtgärder som kan sättas in mot dessa ligister. Förhållandena har nu blivit sådana att jag hemställer att landets statsminister ger sin syn på nödvändiga åtgärder.

Jag vill därför fråga herr statsministern:

Vilka åtgärder anser statsministern böra vidtagas för att komma till rätta med den laglösa bilburna ungdomens uppträdande?

1975/76:105 av herr *Strömberg* i Botkyrka (fp) till herr jordbruksministern om miljöskyddsprövning av väg- och flygplatsbyggen:

I motionen 1974:326 hemställde representanter för folkpartiet att riksdagen skulle besluta om sådan ändring av miljöskyddslagen att tillståndsplikt infördes för byggandet av vägar och flygplatser. Motionen bifölls av riksdagen med klar majoritet i december 1974.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga:

Vilka åtgärder har statsrådet vidtagit med anledning av riksdagens beslut?

När kommer den av riksdagen begärda ändringen av miljöskyddslagen?

§ 20 Kammaren åtskildes kl. 20.29.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert